

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911.

Andra kammaren.

Nr 53.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 13 innevarande maj förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 103, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkten 7 under sjätte hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående omorganisation och löneroglering för medicinalstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

§ 3.

Sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 memorial nr 3, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utgiftsstat för postsparbanken m. m. föredrogs häruppå.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 4.

Vidare blefvo efter föredragning ånyo bordlagda lagutskottets utlåtanden och memorial nr 51—53 samt Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

§ 5.

Härefter lämnades ordet till

Herr vice talmannen af Callerholm, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig härmed hemställa, det kammaren måtte besluta att å föredragningslistan för nästa plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, med anledning af herr Lundins

motion, nr 80, i anledning af beslutad utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna järnvägsstationer.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag rörande det här ofvan under § 2 omförmälda ärende.

§ 7.

Häruppå föredrogs Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, med anledning af en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lämpligheten att i alla förekommande fall åt kammarkollegium uppdraga att utreda och bevaka kronans tvistiga rätt till vattenfall.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 8.

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats- och bankoutskottets nr 1 utlåtande, nr 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa m. m. samt om anslag till utredningens verkställande.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 83, hade herr *Rune* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och på hvad sätt den förändring skulle kunna vidtagas i fråga om konungariket Sveriges stadshypotekskassa, att denna kassa erhöles rätt och genom statens ytterligare ekonomiska stöd äfven förmåga att utlämna lån jämväl åt Sveriges kommuner, hvilken utredning för fullständighetens skull äfven borde afse frågan, huruvida på annat och lämpligare sätt en allmän lånekassa för Sveriges kommuner kunde inrättas, och att, såvida utredningen därtill gäfve anledning, för Riksdagen framlägga förslag i ämnet; samt att Riksdagen för sagda utrednings verkställande måtte för år 1912 på extra stat under sjunde hufvudtiteln anvisa ett förslagsanslag af fem tusen kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Olsson* i Fläsbro, *Thor*, *Christiernson* och *Rune*, hvilka yrkat, att Riksdagen måtte

med anledning af motionen besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och på hvilket sätt den förändring skulle kunna vidtagas i fråga om konungariket Sveriges stadshypotekskassa, att denna kassa erhöles rätt och genom statens ytterligare ekonomiska stöd äfven förmåga att utlämna lån jämväl åt Sveriges kommuner, hvilken utredning för fullständighetens skull äfven borde afse frågan, huruvida på annat och lämpligare sätt en allmän lånekassa för Sveriges kommuner kunde inrättas, och att, såvida utredningen därtill gäfve anledning, för Riksdagen framlägga förslag i ämnet; samt att Riksdagen för sagda utrednings verkställande måtte för år 1912 på extra stat under sjunde hufvudtiteln anvisa ett förslagsanslag af fem tusen kronor.

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter ordet begärdes af

Herr Rune, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarne erinra sig, är den fråga som i detta betänkande afhandlas icke ny för kammaren. Frågan gäller inrättande af en låneanstalt för alla rikets kommuner i afsikt, att kommunerna där skulle få sina lån något litet billigare än de hittills fått, och i afsikt att genom denna kassas inrättande det skulle frammanas en bättre kontroll i fråga om kommunernas upptagande af lån.

Andra kammaren har tre olika gånger bifallit väckt förslag i denna riktning. Förslaget har i år något modifierats, hvartill jag sedan skall komma, men idén och saken äro egentligen desamma. Som herrarne veta, är det ju i allmänhet så, att personer med gemensamma intressen sluta sig tillsammans för att genom denna sammanlutning vinna ett bättre resultat i ekonomiskt hänseende. Meningen med detta förslag är nu, att kommunerna skulle få bilda en egen kassa, hvilken kassa skulle verkställa gemensam upplåning för deras räkning, och af de sålunda upplånade medlen skulle sedan kunna utlämnas lån till kommuner, utan att några mellanhänder toge någon förtjänst på dessa lån, d. v. s. kommunerna skulle få lån till billigast möjliga ränta.

Nu har emellertid under ärendets föregående behandling här i Riksdagen från flera håll framhållits ett par svagheter i de förslag, som förut varit framlagda. En svaghet skulle vara, att det icke skulle vara bra att utsläppa ytterligare en svensk statsgaranterad obligationstyp på låne marknaden. En annan svaghet skulle vara, att denna kassa genom att den kräde särskild styrelse och förvaltning icke skulle bli i stånd att lämna kommunerna billigare lån än de, som kommunerna på annat vis skulle kunna förskaffa sig. Jag har nu i årets motion sökt att komma ifrån dessa olägenheter därigenom, att jag föreslagit, att konungariket Sveriges stadshypotekskassa, hvilken, såsom herrarne veta, har till uppgift att mot säkerhet af inteckning i stadsfastigheter bevilja lån, skulle bilda en särskild afdelning för kommunlån. Därigenom skulle man kunna komma ifrån först och främst att det blefve en ny kassa, som utsläppte obligationerna, och vidare skulle man komma ifrån en stor del af förvalt-

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

ningskostnaderna. Det är nämligen alldeles säkert, att denna kassa skulle kunna sköta den upplåning, som skulle erfordras, och motsvarande utlåning ungefärligen med samma lokal och samma personal och med i öfrigt ungefär samma omkostnader som konungariket Sveriges stadshypotekskassa förut har.

För förslaget sådant det i år föreligger har jag stöd i vissa sakkunniges uttalande. Det är nämligen på det viset, att riksbanks- och riksgäldsfullmäktige hörts i denna fråga ett par olika gånger. År 1909 afgåfvos dessa fullmäktige utlåtande beträffande inrättande af konungariket Sveriges stadshypotekskassa och uttalade då, att det hade varit lyckligt, om förslaget till stadshypotekskassa äfven hade omfattat förslag om en kommunal kassa. De säga, att önskemålet är, att det skulle finnas en gemensam kassa, som kunde utlämna lån såväl mot säkerhet af in-teckning i land- och stadsfastigheter, d. v. s. åt alla Sveriges fastighetsägare, som åt Sveriges kommuner. Jag har också uttalat i min motion i år, att det är uppenbart, att önskemålet är att få en sådan gemensam kassa, som verkställer all inlåning och sedan distribuerar penningarna bland fastighetsägare och kommuner. I Frankrike finnes en sådan kassa, Crédit Foncier de France. Den är inrättad så, att den har en afdelning för belåning af fastigheter och en för belåning af kommunalpapper.

Här har sagts många gånger, att man icke tror, att en sådan kassa skulle kunna lämna billigare lån åt kommunerna, än hvad kommunerna själfva kunna förskaffa sig. Jag vill då särskildt erinra därom, att — såsom herrarne veta — i Frankrike, det land, där det kanske existerar den rikligaste tillgång på penningar för utlåning i hela världen, man har — och det är ganska betecknande — ansett kommunernas lånebehof kräfva en sådan anordning, änskönt räntefoten där är billigare än på något annat ställe. Vidare ber jag få erinra herrarne om, att det nog, då penningtillgången är riklig, är möjligt att upptaga billiga lån för enskildes eller kommuners räkning. Men räntefoten är vissa tider hög och vissa tider låg, och då är det klart, att, när räntefoten är låg, det går bra att låna för Sveriges kommuner: men å andra sidan vet man, att andra tider komma, då räntefoten är hög och penningtillgången knapp, och då är det svårt att låna till skälig ränta.

Jag vill såsom ett exempel nämna för herrarne, att under 1908 upptogs lån af ett par medelstora svenska städer, båda med synnerligen god ekonomi nämligen Sala. Sala stad hade ett förfallet lån i postsparbanken, hvilken ju här under olika debatter om kommunala lånekassor uppefivits lämna så billiga lån, och för att få lånet förnyadt, måste staden betala 5 procent och binda sig i 10 år för denna räntefot, och detta oaktadt Sala, som herrarne veta, besitter synnerligen stora fastigheter och skogar, så att Sala är en af de städer, som ha den bästa ekonomien här i landet. Vidare vill jag nämna, att liknande var förhållandet med Västerviks stad, då denna oaktadt sin goda ekonomiska ställning 1908 nödgades för att betala förfallen skuld till Sveriges riksbank upptaga ett lån mot 5 procents ränta och därtill äfven någon kapitalrabatt.

Jag har med dessa exempel velat visa, att det råder en ojämnhet för kommunerna i fråga om upplåning, så att de visserligen ibland kunna låna billigt, men mången gång bli tvingade att låna mycket dyrt. Detta är naturligtvis icke tillfredsställande. Det är gifvet, att kommunerna, som många gånger behöfva låna, lämpligast böra ha det så ställt, att de icke skola behöfva spekulera, om räntefoten är hög eller låg, utan kunna gå till sin egen låneanstalt, där de veta, att ingen mellanhand kan göra sig någon vinst på deras bekostnad, och där de få lån till skälig räntefot.

Jag måste i detta fall nämna, att en af de personer, jag här talte vid för ett par år sedan om denna sak, framhöll, att han ansåg, att en kommunal lånekassa icke vore behöfelig, ty det gick så bra för kommunerna att låna ändå. Hans stad hade tagit ett obligationslån på 1,000,000 kronor mot 4 $\frac{1}{2}$ procents ränta, hvilket han ansåg billigt. Man hade tagit detta lån i en bank, där han var ordförande i styrelsen. Då frågade jag: »Hur gick banken i land med detta?» — »Jo, det gick bra, vi sålde ut obligationerna till allmänheten på mindre än ett halft års tid.» — »Nå, förtjänade ni någonting på det», frågade jag vidare. »Jo», blef svaret, »vi förtjänade 30,000 kronor.» — Ja, det är alldeles klart, att ordföranden i en bank fann det mycket tillfredsställande, att banken öfvertog obligationslånet för en stad, sålde ut detta och förtjänade 30,000 kronor, men jag undrar, om herrarne anse ett sådant sätt att placera kommunlån tillfredsställande från kommunernas synpunkt.

Jag vill nämna också, att jag i detta fall kan åberopa mig på och har stöd af ett uttalande af riksbanks- och riksgäldsfullmäktige, däri samtliga riksbanksfullmäktige utom en, nämligen herr Olof Jonsson i Hof, under viss förutsättning tillstyrka en utredning om inrättandet i konungariket Sveriges stadshypotekskassa af en afdelning för kommunlån, men riksgäldsfullmäktige däremot afstyrka saken. Jag måste i detta fall något närmare beröra de skäl, på hvilka riksgäldsfullmäktige grunda sitt afstyrkande, då jag anser, att dessa skäl äro rätt egendomliga. Först komma de och berätta, att det nu icke är svårt att låna, nu är det billiga räntetider. Då svarar jag med, hvad jag förut påpekat, att det är uppenbart, att det skälet icke håller, att det för tillfället är tider med låg ränta. Det betyder icke något, eftersom vi absolut veta, att i detta afseende tiderna om några år bli sämre, och det då naturligtvis gäller för oss att vara rustade för att möta dessa tider.

Som bevis på att det är så lätt att göra billiga kommunlån anföra riksgäldsfullmäktige följande, som jag ber herrarna noga höra på: »En mindre stadskommun har nyligen inom landet kunnat afsluta ett obligationslån löpande med 4 procents ränta, hvilken räntefot under de senaste åren förekommit endast för lån upptagna i utlandet af rikets största kommuner.» Jag skulle vilja fråga herrarna och framför allt den ledamot af riksgäldsfullmäktige, som är ledamot af denna kammare, hvad riksgäldsfullmäktige egentligen mena med detta uttalande. Vilja de därmed säga, att detta är ett billigt lån? I så fall vill jag erinra om att räntefoten på ett obligationslån icke

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

är afgörande för om lånet är billigt eller dyrt, utan det beror på den kurs, efter hvilken obligationen försäljes. Det är det afgörande. När riksgäldsfullmäktige icke med ett enda ord beröra den kurs, efter hvilken det lånet är såldt, vågar jag påstå, att ingen kan draga någon slutsats, huruvida detta lån är billigt eller dyrt. Det förvånar mig högeligen, att riksgäldsfullmäktige, när de skola reda ut en sak göra det på det sättet, att ingen kan bli klok på, hvad de mena eller om det är så som de antyda.

Vidare säga riksgäldsfullmäktige följande: »Enligt hvad vi hafva oss bekant, har äfven inträffat, att landtkommuner afböjt anbud å lån mot $4\frac{1}{2}$ procents ränta och 40 års amorteringstid utan uppsägningsrätt med den motiveringen, att fördelaktigare villkor kunnat på annat håll betingas.» Ja, jag tycker, att de låneförmedlare, som svarat så, voro måhända ganska kloka. Om jag vill låna för min kommuns räkning, och vederbörande säga, att de vilja ha $4\frac{1}{3}$ procents ränta och 40 års amorteringstid, då är det möjligt att jag säger, att jag vill hafva ett billigare lån, och att jag kan få det billigare på ett annat ställe, men det behöfver icke bevisa, att det går att få det billigare på ett annat ställe. fastän jag kanhända hoppas detta. Jag anser sålunda, att dessa uttalanden af riksgäldsfullmäktige icke bevisa det ringaste.

Vidare säges det här, att det är alldeles uppenbart, att, om man inrättade en lånekassa, det skulle befordra exporten af våra kommunobligationer till utlandet, och att det icke vore nyttigt. Jag tror, att det är ett fullständigt misstag af riksgäldsfullmäktige, när de helt kategoriskt påstå, att det icke skulle vara nyttigt. Det är ju så, att vi här i landet för hvarjehanda ändamål, för handel, industri och andra saker behöfva ett visst rörelsekapital. En del af detta rörelsekapital äga vi själfva, och resten måste vi upplåna från utlandet. Då är frågan, hur skall denna upplåning från utlandet lämpligen ske? Ett sätt att låna vore att låna mot våra obligationer på 60 eller 80 års tid och mot billig ränta. Det är ett sätt att låna utländskt kapital. Ett annat sätt är att utställa växlar på kort tid. Det är att ikläda sig en sväfvande skuld till utlandet. Nu frågar jag, mina herrar, hvilket som är det lämpligaste, att använda sväfvande skuld eller fonderad skuld. Ja, det är uppenbart, att den sväfvande skulden är ytterst farlig, ty om det blir ondt om pengar, återkräfvor utlandet sina penningar, som i allmänhet beviljats på tre månader, och då kan det uppstå ganska farliga konsekvenser. Är däremot skulden fonderad på längre tid, har man att betala sina amorteringar och räntor hvarje år, och sedan har man icke med dem att göra, penningtillgången må vara riklig eller knapp på den stora utländska marknaden, vi sitta ändock lugna.

Nu är det klart, att, om jag icke vill släppa till mina bästa papper till utlandet, blir den sväfvande skulden så mycket större, och det innebär alltid en risk. Vidare vill jag erinra om att det icke är detsamma, hvilken ränta man betalar till utlandet. På den sväfvande skulden är det jämförelsevis hög ränta, som går till utlandet till ingen nytta, men på de bästa papperen får man betala

jämförelsevis billig ränta, och alltid billigare ränta än eljest, och det är en stor fördel.

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Mot denna lånekassa har det åter och åter från visst håll sagts, och särskildt har min ärade vän, herr Sjö, alltid kört med att man skulle uppmuntra kommunernas skuldsättning genom att inrätta en sådan här lånekassa. Men, mina herrar, jag påstår, att det är icke riktigt att se saken på detta sätt. För det första tror jag icke, att kommunerna i onödan skuldsätta sig, men äfven om de det vilja, har Kungl. Maj:t, såsom herrarna veta, både rättighet och skyldighet att pröfva behovet, och det finnes sålunda nödig kontroll i det afseendet. Vidare har erfarenheten visat, att alla kommuner hafva jämförelsevis lätt att låna pengar. Det är bara fråga om priset. Det finnes ingen kommun, som icke mycket lätt kan få låna pengar, men, när det blir fråga om räntefoten, få kommunerna betala högre eller lägre ränta, men i allmänhet högre än de skulle behöfva. Jag tror sålunda, att om man kunde bringa ned räntefoten på kommunlånen, så skulle detta verka därhän, att kommunerna med samma utdebitering skulle kunna icke blott betala räntorna å skulden, utan äfven snabbare verkställa amorteringar. Min ärade vän, herr Sjö, uttalade, att kunde man verka för att kommunerna skulle kunna betala sina skulder, så ville han vara med. Jag tror, att det ändamålet förverkligar man genom att inrätta en sådan låneanstalt, som det här är fråga om.

Jag vill bara till sist anföra det, att jag äfven har stöd af Svenska stadsförbundet. Det utgör en sammanslutning af alla Sveriges städer, hvilka där representeras af sina förnämsta och skickligaste kommunalmän. Nu har Svenska stadsförbundets representanter icke en, utan flera gånger enhälligt uttalat sig för att det vore nyttigt, att en sådan låneanstalt komme till stånd, och ett sådant uttalande får man väl tillmäta en mycket stor betydelse.

Jag vill icke längre uppehålla herrarna. Jag tror, att om en sådan utredning, som här föreslagits, blefve verkställd, skulle det visa sig, att man genom en kommunal lånekassa skulle komma därhän, att alla Sveriges kommuner kunde få något billigare lån än de nu få. Jag tror vidare, att man skulle komma därhän, att man därmed införde mera reda och ordning i kommunernas upplåning och starkare kontroll öfver att de icke i onödan upplåna medel. Jag tror, att man skulle åstadkomma kommunal sparsamhet i flera olika afseenden, och det är därför, herr talman, jag tar mig friheten att yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Fläsbro, *Sandström*, *Thor*, *Camitz*, *Lindgren* i Oskarshamn och *Lagerblad*.

Vidare anförde

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna, har utskottsmajoriteten icke kunnat biträda motionen,

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

utan yrkat afslag på den i år. Utskottets majoritet har tagit i noggrant öfvervägande de skäl, som kunnat tala för motionen, och förbiser ingalunda, att åtskilligt kan anföras till dess förmån, men utskottsmajoriteten tror dock, att det är öfvervägande skäl, som tala för afslag för närvarande. Jag skall komma till dessa skäl sedan.

Syftet med motionen har varit, att landets kommuner skulle sättas i tillfälle att genom en enhetlig förmedling af deras lån erhålla billigare pengar. Hvad är det då som gjort, att utskottet afstyrkt motionen? Jo, farhågan för att en sådan lånekassa, som naturligtvis komme med en ny typ obligationer, och att denna typ med statssubvention skulle komma att trycka på länemarknaden för landet i allmänhet samt att detta tryck skulle medföra, att priset på våra obligationer i allmänhet komme att göra större skada än denna kassa kunde verka gagnelig.

Såsom herrarna finna af utskottets utlåtande, om herrarna läsa betänkandet, så har stadshypotekskassan blifvit tillspord härom och sagt, att visst kan den behandla saken och administrera densamma, men då måste kassan lägga upp en särskild afdelning och släppa ut särskilda obligationer, hvilka alltså blefve en ny typ af lånepapper. Och det kan ju icke vara till fördel för landets kredit att få olika slags obligationer, som konkurrera med hvarandra på penningmarknaden.

Det framhålles, att Andra kammaren förut har varit med om en sådan framställning och bifallit en dylik motion. Skälen voro i viss mån starkare då än nu. Medan denna fråga behandlats här, har Sveriges stadshypotekskassa kommit till stånd, och genom den har mycket utländskt kapital dragits in i landet, hvilket i sin mån bidragit till att många papper, som legat och tyngt i bankernas portföljer, blifvit frigjorda. Därigenom har en afsevärd lättnad i penningmarknaden inträdd. Därjämte har ju på privat initiativ ett nytt sugrör för den svenska penningmarknaden uppkommit på den förnämsta främmande penningmarknaden, den franska, nämligen den fransk-skandinaviska banken, som nyligen bildats.

Under sådana förhållanden tror jag icke, att det är något synnerligen stort behof att under den närmaste tiden få en ny lånekassa till stånd. Det kan vara sant, att vi under en lång följd af år behöft låna rätt mycket pengar för att utvecklingen icke skall hämmas eller gå tillbaka, men vi hafva som sagdt nu rätt många kanaler ut till den främmande penningmarknaden, och våra större kommuner veta nog att gå direkt. Det blefve nog icke frågan om stora kapital, som genom denna kassa skulle kunna dragas in i landet, utan det blefve relativt mindre belopp, och fara är som sagdt att denna nya obligationstyp skulle kunna trycka och fördärfva mera för de redan varande än den skulle medföra gagn för det stora hela.

Detta har varit utskottets hufvudsakligaste skäl och resonemang, och jag ber, herr talmen, att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Palmstierna: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande har ju upprepat samma skäl, som de föregående åren varit framställda mot det här ifrågavarande reformförslaget. Samma skäl ha varit uppe år efter år. och jag skulle nästan vilja säga, att vi nu böra finna dessa skäl alldeles utnötta.

Å andra sidan stå Sveriges samtliga städer, köpingar och municipalsambällen enhälliga med afseende på en begäran, att Riksdagen ville bifalla en framställning af denna art. Och i det hänseendet har också en skrivelse riktats till Kungl. Maj:t. Jag tror, att, när saken ligger på detta sätt, kammaren bör synnerligen beakta frågans vikt och betydelse. En enhällig framställning från Sveriges stadsambällen kan icke behandlas annat än med mycket ingående uppmärksamhet.

Jag ber då att få säga kammaren, att jag skulle vilja ställa saken i en något annan belysning än som gjorts från utskottets ärade vice ordförande, och hvad som måhända framgått af debatten i öfrigt. Det är icke endast det spörsmålet det gäller, som herr vice ordföranden säger, att skaffa *billigare pengar* i och för sig. Spörsmålet om att skaffa billigare pengar på den svenska marknaden är af utomordentligt stor betydelse, men det kan ske på flera olika sätt. Ett sätt är att skapa en *bättre organisation* på den inhemska marknaden. Det sättet har utskottet tydligen icke beaktat. Men om jag säger kammaren, att vi för närvarande hafva ungefär 160 obligationstyper från bara våra svenska städer, kan kammaren förstå, huru på den inhemska marknaden de kommunala lånen fullkomligt trängas och huru det finnes en viss förvirring på detta område med olika konverteringsrätt, inlösningsställen och räntefot m. m. dylikt. En sådan reform som här afses skulle i själfva verket i första hand skapa en organisation för den inhemska lånemarknaden, så att lån-gifvare och låntagare kunde mötas, så att öfverskotten kunde bli placerade och behofvet alltid kunde fyllas, när behof uppstode på ett håll och öfverskott funnes på ett annat, hvilket det icke är möjligt att känna till, om man icke har *organisation* i stället för denna nu pågående *konkurrens*. Jag ber att få fästa kammarens särskilda uppmärksamhet på denna frågans innebörd, ty detta skulle utgöra ett allra första steg i rätt riktning på föreliggande område.

Nu kan emellertid icke en organisation *ensam* skapa billigare räntefot, utan därför kräfves onekligen äfven billigare penningtill-försel i och för sig. Man kan emellertid icke, såsom herr vice ordföranden i utskottet vill göra troligt, anse, att räntefoten redan bringats att sjunka endast därigenom, att man skaffat nya kanaler till utlandet och låtit dem verka någon tid. Tvärtom vet jag af egen erfarenhet, förvärfvad under kreditförmedling till stadssambällen, att räntefoten håller sig omkring 4,6 procent och upp till $4\frac{3}{4}$ procent, oaktadt den penningimport stadshypotekskassan medfört. Om vice ordföranden i utskottet hade studerat utvecklingen under de senaste årtiondena, skulle han finna, att på 1880-talet och ända fram emot 1897 eller till och med sekelskiftet våra stadssambällen kunde erhålla lån emot $3\frac{1}{2}$, 3,6 eller $3\frac{3}{4}$ procent, under det att räntefoten nu-

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

mera är 4, 4 $\frac{1}{2}$, 4 $\frac{3}{4}$, eller 5 procent och till och med 6 procent förekommer. Det är med andra ord en fortgående stegring af räntefoten på obligationslån som skett, och en dylik stegring är en mycket allvarlig företeelse, som påkallar åtgärder från statsmakternas sida.

Förutom dessa nu nämnda omständigheter, som med nödvändighet kräfva allvarliga ansträngningar för anskaffande af billigare pengar, påkallas dylika ansträngningar äfven af det förhållandet, att våra stadssamhällen laborera med *sväfvande skulder* i ganska stor utsträckning. Hvarpå bero då dessa sväfvande skulder? Om man studerar detta ekonomiska problem — ty det är ett problem och får sålunda icke behandlas mekaniskt — visar det sig, att det är *svårigheten att fondera lånen*, som åstadkommit, att de sväfvande skulderna anhopat sig i så hög grad. För att skapa ett sundare finansväsen krävas således ökade möjligheter att fondera, och sådana ökade möjligheter vinnas genom inrättandet af en sådan kreditkassa som den föreslagna. Dessa skäl borde vara afgörande för att åtminstone begära en utredning i den föreliggande frågan.

Till hvad jag förut nämnt vill jag lägga, att det principiellt för hela den föreliggande frågan borde vara vägledande, att man samtidigt skall tillse, att upplåning sker endast för sådana ändamål, som äro väl befogade. Riksdagen har också beslutat en lagändring i detta syfte, hvarigenom föreskrifvits, att två tredjedels majoritet skall erfordras för fattande af beslut om upplåning. Vidare håller, enligt hvad jag har mig bekant, Kungl. Maj:t för närvarande på med en utredning i ändamål att vinna ytterligare garantier för lånerättens riktiga användande. Men inom en sådan väl afvägd lånerätt böra äfven statsmakterna se till att pengarna bli så billiga som möjligt, och har man gjort en begränsning i möjligheten att upptaga korta lån, bör det också ligga i statsmakternas eget intresse att tillse, att en sådan lagstiftning kan effektueras, att den kan verkställas på det sätt, som statsmakterna afsett. Jag ber att få erinra, att det inom åtskilliga stadssamhällen stött på verkliga svårigheter att följa den lag, som Riksdagen på detta område beslöt för ett par år sedan.

Hvad vill då herr Rune med sin motion? Jo, jag ber att få fästa herr vice ordförandens uppmärksamhet på, att han i själfva verket ingenting annat afser än att återföra förhållandena till hvad de voro, *innan* stadshypotekskassan skapades i sitt nuvarande skick, och det kan väl icke vara någon obillig fordran. Hvad skedde förut? Jo, när städernas fastighetsägare kommo in med framställning, att ökade möjligheter för fondering måtte skapas, så biföllo statsmakterna deras framställning och en modernisering skedde. Samtidigt med att denna reform genomfördes för städernas fastighetsägare, *slopades* för kommunerna den centralisation, som förut faktiskt fanns. Det var således från kommunernas sida sedt en reform baklänges. För fastighetsägarna och hypoteksinrättningarna medförde reformen en stor och gifven fördel, men man tänkte icke på, att man samtidigt stängde denna väg för Sveriges kommuner att på ett bättre sätt få sitt lånebehof tillfredsställdt. Nu vill herr Rune reparera detta misstag, det är allt, som föreligger. Jag skulle för min del vilja

hemställa, att kammaren måtte beakta denna synpunkt och sålunda bifalla hans framställning.

Nu framkastar herr vice ordföranden i utskottet den farhågan, att vi skulle få en ny obligationstyp. Den farhågan är oberättigad af flera skäl. För det första få vi ju den inhemska marknaden organiserad, och för det andra är det icke alls säkert, att vi behöfva någon ny obligationstyp. Ty märk väl, mina herrar, att inom hela världen pågår för närvarande ett organisationsarbete på detta område. I England är organisation genomförd, i Frankrike, Italien och Sachsen äfvenledes, i Ryssland och Tyskland håller man på med organisationsarbete och i Danmark likaså. Skall då, när man i hela den öfriga världen håller på med dylika sträfvanen, denna kammare motsätta sig en utredning? Utomlands har man funnit, att det icke behöfver framkomma nya obligationstyper. Det är verkligen icke nödvändigt att ordna det på det sättet och en utredning af saken borde utskottet icke motsätta sig.

Herr talman, när en så allvarlig och enhällig önskan upprepade gånger framställts från Sveriges stadssambällen, vågar jag hemställa, att denna kammare måtte stå kvar på den ståndpunkt, som kammaren tidigare har intagit i frågan, och icke detta år göra ett afsteg och afslå den föreliggande framställningen. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herrar *Christiernson* och *Wilson* instämde häruti.

Herr *Palme*: Jag vill tillåta mig att fästa uppmärksamheten på ett uttalande, som är gjordt af riksgäldsfullmäktiges majoritet rörande denna fråga. Som kammaren har sig bekant, hade redan förlidet år fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken sammanträde för att afgifva utlåtande rörande herr *Runes* då föreliggande motion. Så har äfven i år varit fallet, och jag vill fästa uppmärksamheten vid ett par ord, som riksgäldsfullmäktige därvid ha yttrat. De säga nämligen om bildandet af hypotekskassor: »Det hade säkerligen varit lyckligt, om de betänkligheter, som restes mot det då föreliggande förslaget, tillmätts större betydelse och om man således beslutit sig för att, i stället för den föreslagna anstalten, inrätta en central låneanstalt såsom ett slags öfverbyggnad på redan befintliga låneanstalter samt med befogenhet att lämna lån äfven till kommuner.» Hvad riksbanksfullmäktiges yttrande i år beträffar, så ha de nog icke, såsom herr *Rune* antydde, så alldeles utan vidare uttalat sig till förmån för hans motion, men de ha yrkat bifall till hans motion i så måtto, att de ansett, att en utredning bör göras, men en utredning omfattande dels herr *Runes* förslag och dels öfverhufvud taget en centralisering af utlåning till fastighetsägare och till kommuner. Det är ur den synpunkten, att man med förslaget vill åstadkomma en centralisering i största möjliga mån af hela låneverksamheten, som jag för min del kan yrka bifall till herr *Runes* föreliggande förslag. Jag vill erinra om, att styrelsen för konungariket Sveriges stadshypotekskassa uttalat sig till förmån för denna tanke,

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Angående utlämnande af lån åt kommuner från Konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

och att Andra kammaren tre år å rad har anslutit sig till ett liknande förslag från den nuvarande motionären.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Det lider intet tvifvel om att, om icke konungariket Sveriges stadshypotekskassa hade varit inrättad, utan vi vore alldeles obundna, och en central låneanstalt skulle inrättas, den borde inrättas så, att den kunde förmedla äfven de lån, hvarom nu är fråga. Då nu emellertid helt nyligen denna kassa kommit till stånd och fått sin organisation bestämd, ligger saken något annorlunda, ty då kan lätt inrättandet af en ny lånekassa hos våra långifvare i utlandet väcka en viss uppmärksamhet och komma dem att säga: »Här vill ni med statsunderstöd drifva fram en ny låneinrättning. Kan det verkligen förefinnas så mångahanda olika penningbehof i Sverige, som behöfva statssubvention?» Som jag förut framhöll, har ju den väsentligaste svårigheten och det mest trängande behofvet på penningmarknaden för lång tid framåt blifvit afhjälpt genom den kassa vi fått till stånd och fullt ut lika mycket kommer det privata penninginstitut att verka, som nyligen startats i Paris för att arbeta för insteg på den franska penningmarknaden. Såsom saken nu ligger, tror jag, att försiktigheten bjuder oss att se tiden något an, innan vi skapa någon ytterligare institution, som med statsunderstöd skall uppträda såsom lånesökande.

Det har sagts, att det för närvarande råder ett kaos på den inhemska lånemarknaden med många olika obligationstyper. Men marknaden inom landet är nog icke större, än att de låneförmedlande och kreditgivande instituten kunna taga reda på, hvad det finnes för säkerhet bakom de olika obligationerna och hvad värde de sålunda kunna ha. Helt annorlunda är det naturligen med de främmande förlagsgifvarne.

Jag tror, att kammaren gör försiktigast i att bifalla utskottets förslag.

Herr Sjö: Den ärade motionären började sitt anförande till försvaret för sin motion och reservanternas förslag med de orden, att frågan icke var ny. Ja, däri har han mer rätt än i något annat han sade. Herr Rune är ju en energisk man, det kan ingen bestrida, ty han återkommer med sitt förslag år ifrån år, riksdag efter riksdag. Han tänker nog som så: »bättre tur en annan gång»; och det kan ju hända, att så också slutligen skall bli fallet, men det tyckes åtminstone icke bli i år. Första kammaren har nämligen redan bifallit utskottets hemställan, som innebär ett afstyrkande af hans förslag, och således kan han väl icke nå något annat resultat i år än de föregående åren, då hvarken utskottet kunnat sammanjämka de olika kamrarnas beslut eller gemensam votering kunnat äga rum.

Nu säger motionären, att han önskar en utredning, hvilken skulle gå i den riktningen, att konungariket Sveriges stadshypotekskassa skulle få öfvertaga äfven förmedlingen af lån till landets olika

kommuner. Ja, det skulle säkerligen vara bekvämt och bra, men jag hemställer till den ärade motionären och alla de med honom i denna fråga liktänkande, om det verkligen skulle vara lyckligt och gagneligt för vårt land att nu inrätta en lånekassa, som skulle konkurrera med alla de öfriga inom landet varande lånekassorna på den utländska marknaden. Jag angaf vid förra årets riksdag, att vi redan ha landthypotekskassan, riksgäldskontoret och den för två år sedan beslutade stadshypotekskassan. Alla dessa tre uppträda på den utländska länemarknaden och uppnegociera lån, därvid de öfverbjuda hvarandra, icke allenast genom att gifva stora räntor, utan äfven genom rabatter. Det kan icke vara möjligt, att detta är nyttigt för vårt land. Våra kommuner äro ju olika solida, och det får man väl erkänna, att en stor skuldfri kommun, när den behöfver taga ett lån, kan göra detta med bättre villkor och större fördelar än en liten skuldsatt kommun. Nu skulle det sammanslås till ett, då de ju skulle få gemensamma låneaffärer. Det kan icke vara nyttigt.

Låt vara, att stadshypotekskassans styrelse öfvertog denna affär så, att den blefve en afdelning af stadshypotekskassan, så skulle det väl ändå bli en förvaltning af denna nya afdelning, och kostnaderna därför komme nog att bli ganska dryga. När så är, kan jag icke inse annat, än att det skulle vara lämpligast och bäst, att man låter kommunerna sköta sina lånetransaktioner på samma sätt, som hittills skett.

Om man läser det utlåtande, som såväl bankofullmäktige som riksgäldsfullmäktige ha afgifvit, så finner man af riksgäldsfullmäktiges uttalande, att en stadskommun nu i dagarna har upptagit ett obligationslån mot 4 procents ränta, hvilket ju är ganska fördelaktigt. De upplysa äfven, att när kommuner kommit och velat låna i kassor här i staden, så, när man begärt 4 $\frac{1}{2}$ procents ränta och 40 års amortering, har i många fall lånsökaren svarat, att han får det bättre på annat håll. Så hvad det angår, tror jag att kommunernas lånetransaktioner gå bättre nu än föregående år. Man afser ju alltid härvid det bästa och vill icke ställa till med några nya lånekassor och göra konkurrensen större, än den nu är.

Nu är det ju så, att riksgäldskontoret tar upp lån för statens räkning och hypoteksbanken till hypoteksföreningarna för landtmännens räkning. Jag fruktar, att det kan gå på samma sätt nu, om många lånekassor inrättas, som det gick för åtskilliga år sedan, då det bildades flera hypoteksföreningar i landet, som alla uppträdde på den utländska länemarknaden och sökte uppnegociera lån och betalade icke allenast kapitalrabatt, utan äfven höga räntor till skada och men för landtbruket. Man kom då underfund med, att detta icke var bra, och då ordnade Riksdagen det så, att man fick en hypoteksbank, som garanterades 30 miljoner kronor i statsobligationer, som den hade bakom sig, och som försäkrade långifvaren, att det icke var någon fara, då denna säkerhet fanns jämte in-teckningar i landt-egendomar. När man så fick en enda anstalt till att upptaga landt-

*Angående ut-
lämnande af lån
åt kommuner
från konunga-
riket Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

Angående utlämnande af lån åt kommuner från Konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

männens lån i utlandet, som sedan kunde fördelas på hypoteksinrättningarna, så blef det betydligt bättre.

Nu vill man återgå till det gamla och styra till med flere lånekassor. Det kan icke vara för landet nyttigt eller godt. Jag skulle vilja be min ärade vän herr Rune, såsom jag bedt honom förut en gång, att han ville framkomma med ett förslag, som kunde leda till ett annat resultat än det han nu vill uppnå, nämligen en utredning om, huru vi skola kunna betala alla våra skulder, icke allenast statens och kommunens, utan äfven landtbrukets. Det vore något, som jag skulle prisa herr Rune för, och som han borde göra i stället för att år efter år komma med förslag, att vi skola låna och låna, och att staten skall garantera alla dessa lånekassor. Man har ju garanterat hypoteksbanken och städernas hypotekskassa med hvardera 30 miljoner kronor, statsobligationer, och nu vill herr Rune också ha 30 miljoner för denna nya lånekassa. Det kan enligt mitt förmenande icke vara sundt eller godt. Man måste hålla måtta i allt och så äfven i detta hänseende.

Ett bifall till herr Runes motion skulle jag således beklaga. Men då emellertid som frågan nu står, då Första kammaren har fattat sitt beslut om afslag, så må ju beslutet i denna kammare bli huru som helst. Det kan ju dock icke föranleda annat, än att ärendet får hvila ännu en tid. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Christiernson: Herr talman! Den siste ärade talaren sökte tydligen bibringa kammaren den uppfattningen, att herr Rune vill leda kommunerna in på nya vägar, skaffa dem nya möjligheter att låna penningar, och att de hittills icke lånat något. Jag ber att få påpeka, att här är icke fråga om, att de skola få låna mera penningar. Riksdagen har ju begränsat deras lånerätt, som förut var alldeles obegränsad, då det icke fanns några hinder alls. Nu är det endast fråga om, huru det *legitima* lånebehof, som kommunerna ha, skall bli tillfredsställt på bästa sätt. Herr Rune har därför kommit med sitt förslag, som afser icke att bilda en ny lånekassa, utan att utreda, huruvida en redan befintlig kassa skulle kunna tillfredsställa detta behof af kreditens organiserande. Då kommer herr Sjö och säger, att det en gång i tiden fanns en massa hypotekskassor, som alla bjödo ut sina lån i utlandet. Detta var en ren galenskap, och man slog därför ihop alla dessa hypotekskassor till en enda kassa, som nu går till utlandet och söker låna. Nu vill man gå tillbaka till det förra tillståndet, säger herr Sjö, och öka antalet genom att bilda en ny kassa. Men *det* är ju icke meningen, utan det är för att förhindra, att Sveriges 2,500 kommuner, eller huru många de nu äro, skola behöfva konkurrera med hvarandra för att få de lån, de ovillkorligen och efter vederbörlig pröfning behöfva. Man tror kanske, att dessa lån nu stanna inom landet. Det är ett misstag. Jag vill erinra om den sista krisen, då städernas sväfvande skuld uppgick till, jag tror det var 72 miljoner. Då låg öfver hälften

af denna summa i korta lån i utlandet. Den stad, hvilken jag representerar, hade miljonväxlar på så kort tid som åtta dagar. Herrarna kunna vara öfvertygade om, att om ingenting göres för att *organisera* krediten, så bli missförhållandena större, i samma mån som kommunerna utvecklas. Det finns ingen möjlighet att hindra, att papperen gå till utlandet, och så kommer en kris, som kanske verkar som repet om halsen på den, som skall hängas.

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

När man, som herr Sjö, prisat den här sammanslagningen af de skilda hypoteksföreningarna till en enda, därför att det gamla tillståndet var skadligt för landtbruket, så tycker jag, det är det bästa beviset för, att ett bifall till herr Runes motion skall gagna kommunernas kredit. Och vi få väl ändå anse våra kommuner som lika gynnad nation med fastighetsägarna.

Jag har förut instämt med en talare på stockholmsbänken och hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men då man får höra sådana argument som dessa, hvilka talaren på smålandsbänken kommit med, då känner man sig frestad att yttra sig. Herr talman, jag ber att få förorda bifall till reservationen.

Herr Sjö: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren hade visst hört fel eller också sagt annorlunda, än han tänkte, såvidt han rent af icke hade reda på dessa saker. Han yttrade, att jag sagt, att det förr fanns en massa hypotekskassor i vårt land, och att man sedermera kom underfund med, att det icke var rätta sättet, och för den skull slog tillsammans dem till en kassa. Nej, min käre herr Christiernson, jag yttrade, att det var flere *hypoteksföreningar*, som bildades i vårt land, och att det icke var något annat, som stod för dem än en styrelse för hvarje förening, och att man sedermera kom underfund med, att man behöfde en hypoteksbank, som kunde uppnegociera lån vare sig i utlandet eller i inlandet till dessa föreningar. Det är skillnad i det fallet uti herr Christiernsons uttalande och mitt.

Nog af, herr Rune vill, att vi skola skuldsätta oss allt mer och mer, och det är det, jag icke gärna vill vara med om, när vi nu så nyligen som för 2 år sedan beslutade inrätta en stadshypotekskassa, hvilken arbetar med all flit och skickar ut sina obligationer. Då tycker jag, att man kan vara tillfreds härmed. Denna kassa upplade genast ett obligationslån på 210 miljoner francs, hvaraf obligationer till belopp af 84 miljoner genast släpptes ut, och därmed drog den in penningar i landet. Nu säga riksgäldsfullmäktige, att kassan åter sålt en andra post obligationer, denna gång till belopp af 86 miljoner.

Jag tror verkligen, att både herr Rune och herr Christiernson kunna vara lugna och tänka som så: vi behöfva hämta oss en smula efter dessa stora låneoperationer, och man kan vara tillfredsställd, när man ser och hör, att kommunerna låna penningar till 4 procent. Skulle man ha en styrelse och en särskild förvaltning för att operera med denna kommunala lånekassa, så befarar jag, att penningarna skulle bli dyrare, om de tagas i utlandet, dit herr Rune nu ändtligen

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.

(Forts.)

vill, att vi skola gå för att draga in penningar i landet, än att kommunerna låna inom landet.

Herr Jeansson i Kalmar: Den föregående ärade talaren nämnde i sitt anförande, att herr Rune var en energisk motionär, och att han åter och åter kommer igen med sin motion. Ja, jag ger honom rätt däruti, och jag tror nästan, att han motionerat bort lika mycket som det anslag, han begärt till utredningen, 5,000 kronor, i tryckningskostnader m. m. och jag är alldeles öfvertygad om, att herr Rune också kommer igen, om vi nu icke söka komma till något resultat och få den här frågan aflifvad, och det kan ej ske på annat sätt, än att den begärda utredningen kommer till stånd. Men den innebörd, som herr Rune i sina tidigare motioner har gifvit sin framställning i detta ärende, har gjort, att jag talat och röstat emot densamma, ty jag har icke kunnat finna, att den inneburit ett praktiskt uppslag och kunnat lända till det resultat, hvartill herr Rune syftat, nämligen att göra det möjligt för kommunerna att få billigare penningar. Denna gång kommer emellertid herr Runes motion i en annan skepnad, då den ej afser inrättandet af en ny, särskild lånekassa. Han har därigenom undanröjt de fel, som jag ansett vidlåda hans föregående förslag. Enligt min uppfattning var det hufvudsakliga felet det, att man genom att upprätta en ny kassa skulle skapa en särskild förvaltning med däraf följande omkostnader. och dessa omkostnader skulle, som jag nämnde vid ett föregående tillfälle här i kammaren, bli så höga, att, hvad kommunerna genom statsgarantin skulle kunna låna billigare, ginge åt i förvaltningskostnader och omkostnader i öfrigt, så att lån i verkligheten icke blefve fördelaktigare.

Vidare har jag haft emot motionen, att en särskild kassa skulle föranleda ytterligare en statsgaranterad obligationstyp, som skulle komma att konkurrera med våra förutvarande på den utländska marknaden till skada för vår kredit. Äfven denna olägenhet bortfaller genom det nya förslaget, då obligationerna skulle komma att utfärdas af konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Det är visserligen sant, att vi ändå få två typer af obligationer, men det är dock en och samma myndighet, som utfärdar dem, och man kan följaktligen säga, att det då endast blir *en* låntagare, som komme att stå inför långfivaren.

Herr Sjö fruktade, att det skulle i trots af denna förändring komma att blifva drygare förvaltningsomkostnader. Men jag kan upplysa herr Sjö, att med den kännedom jag har om konungariket Sveriges stadshypotekskassa och enligt de samtal jag haft med chefen för densamma, skulle de ökade kostnader, som konungariket Sveriges stadshypotekskassa skulle få, om en sådan ny gren lades till dess nuvarande rörelse, blifva högst obetydliga. Styrelsen blefve densamma, samma kontor, samma chef, samma kamrer, med ett ord samma administration, så att det endast skulle ifrågakomma en obetydlig kostnad för det extra biträde, som möjligen behöfde anställas, ifall affären finge en större utsträckning.

Sålunda tror jag, att, såsom förslaget nu ligger före, och ehuru jag mycket väl kan instämma i mångt och mycket i de skäl, som det kan ha emot sig, jag tror — säger jag — att förslaget dock i öfvervägande grad har skälen för sig, och därför kommer jag denna gång, i motsats till hvad jag förut gjort, att gifva min röst för motionen, och skall sålunda nu be att få yrka bifall till densamma.

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

Herr Svensson i Skyllberg: Endast ett par ord. Den föregående ärade talaren förklarade, att motionen numera syntes honom mera tilltalande än förut, därför att herr Rune nu icke föreslagit någon särskild lånekassa, utan har velat, att det hela skulle förvaltas af konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Det kan ju hända, att förvaltningskostnaderna därigenom blifva något billigare, men det blir nog icke så synnerligen betydligt, och det blir i hvarje fall låntagarnes sak. Men hvad vi här måste noga tänka på, det är frågans betydelse för landet i dess helhet. Om vi skulle biträda det nu föreliggande förslaget, och denna lånekassa sålunda komme till stånd, så uppstår en ny typ af obligationer, som släppes ut i den främmande marknaden. Det framgår tydligt af stadshypotekskassans uttalande, att så måste bli fallet. Det blir sålunda en lånetyp till, som kommer att konkurrera med de redan befintliga, och det är alldeles gifvet, att konungariket Sveriges stadshypotekskassa icke kan utan vidare släppa in denna lånegren bland sina öfriga, då de säkerheter, som lämnats för redan upptagna lån, äro noggrant angifna.

Herr Rune: Jag skall be att få säga min ärade vän herr Sjö, att jag har i mitt första anförande, som han icke måtte ha hört riktigt, vidrört ett par saker, som jag visste, att han skulle komma fram med, när han kom med sina invändningar, ty han har sagt detsamma i många år. Jag syftar nu på, då han bad mig, att jag skulle se till, att vi skulle kunna betala alla våra skulder. Ja, ingenting vore mig kärare, herr Sjö, än att vi kunde göra det, och jag försöker ju här att göra det möjligt för oss att betala en del af skulderna, då jag vill söka åstadkomma, att vi få billigare ränta på våra lån. Få vi det, så blir däraf en naturlig följd, att vi lättare kunna betala våra skulder. Detta framhöll jag redan i mitt första anförande, då jag visste, att herr Sjö skulle komma fram med denna anmärkning, men han tycks emellertid icke ha uppfattat, hvad jag då sade.

Vidare vill jag säga herr Sjö, att det måtte ha gått herr Sjö alldeles förbi, när jag talade om, att det går absolut icke att säga, att det lån till 4 procent, som riksgäldsfullmäktige här omnämnt, är billigt. Herr Sjö tycks i alla fall, så stor auktoritet han än är på området, icke ha reda på, huru man måste beräkna priset på ett obligationslån. Det är icke nog med procenten, utan det bestämmes af den kurs obligationen har. Jag trotsar både herr Sjö och riksgäldsfullmäktigen Almqvist, som jag frågat utan att få svar, att kunna säga, om det lånet på 4 procent, som fullmäktige talat om, är billigt eller dyrt. Det tjänar såled es icke något till att tala om, att det är så billigt, ty

Angående utlämnande af lån åt kommuner från konungariket Sveriges stadshypotekskassa.
(Forts.)

denna sak är ännu icke utredd, då icke ens denne riksgäldsfullmäktige, som är här närvarande, kan svara på den frågan; och då tror jag icke, att herr Sjö kan göra det heller.

Vidare kommer herr Sjö åter med frågan om de nya organisationskostnaderna för kassan. Ja, men herr Jeansson har ju redan bemött invändningarna härvidlag och konstaterat, att ökade kostnader, åtminstone i nämnvärd grad, ej komme att uppstå.

Sedan vill jag be att något få sysselsätta mig med min ärade vän herr Svensson, som vill göra gällande och skrämma med, att det här med nödvändighet skall uppstå en ny obligationstyp. Jag vill gentemot detta framhålla, att det icke är konstateradt, att så skall blifva förhållandet, utan det kommer att visa sig vid en blifvande utredning. Detta är en sak. En annan sak är den, att herr Svensson glömmer att säga, att det finnes 50 olika typer af obligationer för närvarande, statens och kommunernas, och att vid detta förhållande svenska städernas obligationer komme att utgöra ett försvinnande fåtal. Men man skall ej glömma att tala om sådana saker på kredit sidan, när man så ifrigt framhåller, hvad som står på debetsidan.

Det allra bästa är emellertid, när herr Svensson säger: ja, det hade varit utmärkt, om vi fått denna kassa i samband med stads-hypotekskassan; alla sakkunniga äro nämligen ense därom, att allt då vore godt och väl. Men när vi icke kunde få det, då borde vi också låta bli att arbeta för den här saken och nöja oss med hvad vi ha. Ja, herr Svensson, jag har nu icke det sättet, utan jag brukar, om det är konstateradt, att något är galet, försöka bättra på det, öfvertygad som jag är, att man i längden kommer till ett bättre resultat, om man följer den principen, att om det är fullt konstateradt, att man begått en dumhet eller felaktighet, bör man söka åstadkomma en ändring härvidlag i stället för att kämpa för att olägenheterna och bristfälligheterna fortfarande skola kvarstå.

Öfverläggningen förklarades härmed vara afslutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag å samma hemställan samt bifall i stället till den af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna, vid utlåntandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Som emellertid herr Svensson i Skyllberg begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å sammansatta stats- och bankoutskottets nr 1 hemställan i utskottets förevarande utlåntande nr 1, bifaller den af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna, vid utlåntandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 105 ja mot 97 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Olsson i Fläsbro m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Vid härefter skedd föredragning af sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om ökning af fonden för befrämjande af handverk och därmed jämförlig mindre industri dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag för täckande af förvaltningskostnader för nämnda lånefond år 1912, och

nr 3, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverförande af visst belopp till den i 19 § af lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar den 4 juli 1910 omförmälda fond,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Jordbruksutskottets häruppå föredragna utlåtande, nr 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 46 § i förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894 godkändes af kammaren.

§ 11.

Till behandling förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 109, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vissa önskemål i fråga om upplåtelse af kronodomäner till småbruk.

Angående nya former för upplåtelse af kronodomäner till småbruk.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 249, hade herrar *Lindhagen* och *Linders* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till en sådan ordning för upplåtelse af kronodomäner till småbruk, att dessa blefve tillgängliga för de fattiga samt såväl brukarens besittning som ändamålet med upplåtelsen skyddades.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservationer vore emellertid afgifna:

af herrar *Persson* i Tällberg, *Jansson* i Krakerud, *Åkerlund*, greve *Hamilton*, *Pers* och *Juhlin*, hvilka ansett att utskottet bort föreslå, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, hvilka nya former för upplåtelse af egna hem kunde anses önskliga, därvid

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

särskildt borde tagas i öfvervägande lämpligheten af upplåtelse med tryggad besittningsrätt, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en dylik utredning kunde gifva anledning:

samt af herr *Persson* i Malmö.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade:

Herr *Linders*: Herr talman, mina herrar! Det kan kanske tyckas vara onödigt att för samma kammare återupprepa den debatt i jordfrågan, som vid olika tillfällen upptagits under innevarande riksdagsperiod. Under båda de senaste riksdagarna har jag varit i tillfälle att framföra mina synpunkter. Därunder har jag äfven sökt framhålla, huru det skulle vara möjligt och gagneligt både för staten själf såväl som för den obesuttna landtbefolkningen, om statens jord skulle upplåtas under lämpliga besittningsformer, hvilka dels tryggade det ändamål, som afses, och dels onödiggjorde den tyngande skuldbörda, som alltid för den obemedlade är sammanknippad med den s. k. äganderätten.

Då jag likväl begärt ordet i den här frågan, har det skett, emedan jag velat göra ännu ett par erinringar.

Vår nuvarande, visserligen högst behjärtansvärda, statsunderstödda egnahemsrörelse har ju tagit stor omfattning, och den skulle varit ännu mera omfattande, om mera medel kunnat disponeras för detta ändamål. Men det ligger en fara i att drifva egnahemsrörelsen i alltför ensidig riktning. De flesta af *Eder*, mina herrar, hafva helt visst erfarenhet af, att dessa egna hem, som i tusental uppstått rundt omkring i vårt land, under de senare åren hafva till stor del uppbyggts på jord, hvars uppjobbade pris gjort dessa småfolkens hem alltför dyra. Det har kanske icke känts så mycket, icke spelat så stor roll, när det varit fråga om bostadslägenheter, där dock innehafvaren har att jämföra räntan å det egna hemmets kostnader med höga hyror i städer och industrisamhällen. Men så mycket större är faran i hvad det rör jordbrukslägenheter. Ty när det gäller att skapa fram nya sådana, ha dessa på grund af jordens dyrhet i alla välbelägna trakter blifvit i regel för små, för att innehafvarna där skola kunna föra en fullt själfständig jordbruksnäring. Och det torde ingen vilja bestrida, att det är stor risk att låta i fortsättningen ekonomiskt och praktiskt för små jordbrukslägenheter uppstå i större mängd.

Dessutom håller jag före, att dessa personer, som disponera ett mindre kapital, lättare taga sig fram på ett arrende än genom att vid köp af jord binda, hvad de bättre behöfva till rörelsekapital. Min egen erfarenhet på detta område kunde också berätta om många exempel på, huru torpare, landarbetare och folk i liknande ställning med knappa penningtillgångar ständigt i första rummet fråga efter lediga, lämpliga arrenden.

Att äfven arrendehemmet »binder med dubbla garn», det känna vi väl, som själfva sitta på jordbruk under tryggade arrendeformer.

Därom vittnar äfven en händelse för ett par år sedan, som blef bekant i hela landet. Det var vid en af de större jordbruksdomänerna i vår sydligaste provins, Trolle-Ljungby, där torparna, på grund af att de sökte tillkämpa sig en själfständigare ställning i visst afseende, kommo till konflikt med de styrande på godset, och där slutet på striden blef, att dessa torpare vräktes ur sina gamla hem. Trots att det här var olidliga arrendeförhållanden, så höllos ändå de gamla hemmen så kära, att man måste med våld drifva ut deras innehafvare.

Vår nuvarande egnahemsrörelse hjälper emellertid endast dem, som äga något kapital, en fjärdedel eller en sjättedel af det egna hemmets totala värde. Men den stora strömmen af landtbefolkning, som drager till städerna, till industrien eller till främmande land, saknar i allmänhet förutsättningarna för att blifva hulpen på detta sätt. För skapande af nya jordbruksegnahem i större omfattning för den fattiga obesuttna landtbefolkningen torde en lämplig arrendeform med tryggad besittningsrätt vara den bästa, ja, nödvändiga formen.

Det hålles gärna för en stor fosterländsk dygd att bittert beklaga den starka emigrationsströmmen från vårt land, och det har bildats en stor förening, som tagit till uppgift att motarbetar emigrationen, och som staten understöder. Pressen gör reklam för hvarje handling med syfte att hämma emigrationen. Men alltjämt flyter den strömmen lika strid, och så kommer den att göra i fortsättningen, om man icke går från de stora talen och till den rationella handlingen. Ett rationellt medel tror jag vara, att staten i stället för att kasta ut sin jord på det privata jobberiets marknad sörjde för, att den upplättes till det fattiga, jordlösa folket och för framtiden tryggades åt de verkliga brukarna. Hvad här är föreslaget af motionären såväl som reservanterna, är ett led i arbetet i den riktningen.

I högerns valrörelse under instandande sommar skall möjligen liksom förut detta sträfvande för nya upplätelseformer komma att kallas »att taga jorden från bönderna». Men af reservationen se vi, att till och med en af högerns egna gått med på denna. Det visar tydligt, att äfven bland högerns män en och annan börjar bli klarsynt och lämnar det innehållslösa talet om den heliga äganderätten och i stället tager frågan praktiskt. Och gör man det, kan man ej gärna afskräckas af de åtgärder, som här äro i fråga.

Hvad ha då motionärerna begärt? Jo, en tryggad arrendeform på statens åkerbruksdomäner, som gör dessa tillgängliga för fattiga småbrukare. Hvad ha vi för närvarande? Jo, en arrendeform, som tryggar hufvudsakligen storbruket. Torparna på statens jord stå i allmänhet i en ofriare ställning i jämförelse med hufvudarrendatorerna. Jag vill icke upprepa de exempel, som tidigare under denna riksdag framdragits, exempel, hvilka synas ge vid handen, att torparna på statens stora jordbruksdomäner mera ansetts som ett nödvändigt bihang till det stora jordbruket än som själfständiga jordbrukare. Nyligen ha särskilda sakkunnige afgifvit betänkande angående torparklassens tillbakagång och föreslagit vissa åtgärder.

Angående nya former för upplåtelse af kronodomäner till småbruk.
(Forts.)

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)

De sakkunniga påvisa torparklassens stora tillbakagång särskildt i södra och mellersta Sverige. Inom Sverige, med undantag af Dalarne och Norrland, uppgick torpens antal år 1900 till 66,703, då de däremot år 1910, således 10 år senare, endast uppgingo till 53,005. Antalet har sålunda under dessa tio år sjunkit med 13,698. En del af dessa, som gått förlorade, ha visserligen sålts, andra ha igenlagts, men år 1910 voro 2,015 torp obesuttna. Det är tydligt, att hvad som framkallar detta, är åtminstone bland annat upplåtelseformernas olägenheter. Småbrukarna liksom arrendatorerna i vårt land begära något mera än att vara så att säga lefvande inventarier till det stora jordbruket. Här höfves det, att staten går i spetsen med kloka åtgärder, och jag stryker särskildt under detta, att det skall vara *åtgärder*, ty det är icke nog, såsom jag förut sagt, med fosterländskt tal, och det räcker icke ens till med lagparagrafer. Det behöfs verkliga, praktiska åtgärder.

Skall det en gång blifva sant, hvad den nationelle skalden så vackert sjöng:

»Att inom gränser af samma mått
skall Sveaväldet förstoras,
och sju skola så, där fyra sätt,
i bygder, som aldrig förloras».

skall detta icke bli en tom deklamation, en tom fras allenast, då måste vi lämna den gamla dogmen om äganderätten, som ju i själfva verket är fastlåst i bankens och kapitalisternas kassaskåp. Folket begär af oss icke stenar, utan bröd — möjlighet att förtjäna sitt bröd på den svenska jorden. Vårt jordhungerande folk frågar icke efter äganderätt eller arrendeform, men de fråga efter möjlighet att försörja sig. Och det kunna vi i stor utsträckning medverka till genom att på lämpliga villkor upplåta statens jord.

Oaktadt jag delar den mening, som kommit till synes i herr Daniel Perssons med flera reservation i hvad angår klämman, så kan jag icke dela den uppfattning, som är uttalad i motiveringen särskildt i det stycket, där man framhåller följande:

»Emellertid anser sig utskottet böra göra det bestämda uttalande, att upplåtelse med besittningsrätt böra ske under sådana villkor att innehafvarne af på dylikt sätt upplåtna egna hem tillförsäkras rätt att under upplåtelse tiden eller vid dess slut lösa till sig fastigheterna med äganderätt.»

Jag tror, att särskildt från den synpunkten, att det gäller att få en ny upplåtelseform, är det icke lämpligt att draga in dessa synpunkter. Jag tror icke heller, att det är praktiskt. Däremot skulle jag vilja vara med på reservanternas yrkande med en liten obetydlig ändring, ja, icke någon ändring för öfrigt, utan ett tillägg. Efter orden »egna hem» på fjärde raden af reservationens kläm får jag hemställa, att följande ord inflickas: »från kronans jordbruksdomäner».

Med stöd af hvad jag sålunda anfört skall jag, herr talman, be att få yrka, med styrkande af reservationens motivering, bifall

till klämman i den af herr Daniel Persson m. fl. afgifna reservationen med det lilla tillägget: »från kronans jordbruksdomäner», som jag förut sagt.

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

Grefve R. Hamilton: Herr talman! Det torde vara riktigtast att låta de personer, som önska få till sig upplåtna egna hem från statens domäner, själfva få välja den upplåtelseform, som kan vara för dem lämpligast. För min del håller jag före, att äganderätten har stora företräden, och jag grundar denna min åsikt på den erfarenhet, som jag vunnit icke allenast i södra Sverige, utan äfven under resor i Norrland. Jag har knappast råkat någon småbrukare eller arbetare, som önskat skaffa sig ett småbruk, som icke sträfvat efter den säkra ställning, som äganderätten allenast kan försäkra honom. Men jag vill därför icke påstå, att icke upplåtelseformen, den tryggade besittningsrätten kan vara i vissa fall lämplig. Jag tänker närmast på de domäner, som ligga i närheten af våra stora städer, där tomtjobberiet kan förekomma, och äfven i de delar af Norrland, där bolagen söka underlägga sig all jorden. Det torde också kunna hända, att upplåtelseformen tryggad besittningsrätt kan vara lämplig för de arbetare, hvilka icke hafva andra tillgångar än sina inventarier, som kanske äfven de äro skuldsatta. Det kan vara bra för dem att under den tid, de arrendera egendomen, få samla medel för att sedan kunna köpa densamma. Men för dessa är det nödvändigt, att det föres in i deras kontrakt, att de under upplåtelse tiden få rätt att tillösa sig den arrenderade egendomen. Däri är jag af motsatt åsikt mot den senaste talaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Daniel Perssons m. fl. reservation med bibehållande af motiveringen. Däremot har jag icke någon anmärkning mot det tillägg eller förtydligande af klämman, som herr Linders föreslog.

Häruti instämde herr *Persson* i Tällberg.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Den nu föreliggande frågan är redan förut mycket debatterad, men det finnes nog ändå ett och annat att säga om densamma. Jag vill tillkännagifva, att jag i stort sedt ansluter mig till reservanternas mening. Jag konstaterar, att denna reservations motivering utgör ett synnerligen stort framsteg framför den motivering i ett likartadt ämne, som förelåg i en större motion för tre år sedan. Det är blott ett enda litet tillägg, som jag skulle önskat, att reservanterna gjort i sin motivering.

Det heter på femte sidan i reservationen sålunda: »Emellertid anser sig utskottet böra göra det bestämda uttalande, att upplåtelser med besittningsrätt böra ske under sådana villkor att innehafvarne af på dylikt sätt upplåtna egna hem tillförsäkras rätt att under upplåtelse tiden eller vid dess slut lösa till sig fastigheterna med äganderätt.» Den satsen anser jag alldeles utmärkt, men skulle blott önska, att det blefve tillagdt, att värderingen af den

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)

upplåtna lägenheten bör ske vid upplåtelse-
tidens början, då beloppet af lösesumman sålunda skulle fastställas.

Nu förstår jag väl, att när utlåtandet redan behandlats i Första kammaren och, såvidt jag vet, bifallits samt reservationen sålunda icke antagits, betyder det icke så stort, om ett sådant tillägg skulle ske, men jag skulle dock vilja rikta en uppmaning till någon af herrar reservanter att besvara den frågan, om de anse, att värderingen bör ske vid upplåtelse-
tidens början. Det är nämligen af ytterst stor betydelse för den, som skall öfvertaga det egna hemmet, att veta hvad han skall gifva för detsamma. Det är klart, att, om en lägenhet upplåtes på 20 eller 30 år, det efter denna tid kan vara svårt att afgöra, hvilket värde, som varit det ursprungliga och hvilket värde som tillkommit genom egnahemsbrukarens eget arbete. Det är däri svårigheten vid upplåtelse med tryggad besittningsrätt ligger. Jag vill icke påstå, att genom motiveringens ordalydelse förhindras, att värderingen kan ske vid upplåtelse-
tidens början, men jag tror knappt, att man kan läsa ut det ur densamma. Därför skulle det vara högst intressant och tillfredsställande för mig, om någon af herrar reservanter ville uttala, att de afse ett sådant arrangemang.

Det är också naturligt, att den, som värderar det egna hemmets betydelse för den fattiga arbetaren och hans hustru, hvilka där söka sin utkomst, också vill, att dessa där skola hafva trygghet för sin ålderdom. Jag behöfver icke framhålla för kammaren, af hvilken stor betydelse det vore, om de redan på förhand visste, hur stor lösesumman skall vara, för den händelse de kunna komma i tillfälle att lösa egendomen. Skulle värderingen ske först vid upplåtelse-
tidens slut, kunde det hända, att värdet blefve så högt, att de icke kunde lösa egendomen. Men då finge egnahemsinnehafvaren icke realisera det, som vi alla, hur vidt skilda meningarna än äro, sträfva efter, nämligen att egnahemsinnehafvaren skall tillförsäkras full säkerhet för att han icke förlorar frukterna af sitt på det egna hemmet nedlagda arbete. Endast under förutsättning, att lösesumman är bestämd på förhand, kan jag påstå, att han har full säkerhet för att icke frukterna af hans eget arbete kommer att ingå i värderings-
summan i framtiden.

Jag hoppas, som sagdt, att någon af herrar reservanter ville besvara detta spörsmål, och jag skulle naturligtvis vara ytterst tillfredsställd, om de ville tyda motiveringen i den af mig angifna riktningen.

Herr Lundell: Herr talman! Utskottet har icke funnit, att vi böra hafva några flera former för jordbesittning än dem vi för närvarande hafva, d. v. s. antingen full äganderätt eller arrenderätt. Utskottet erkänner ju, att det skall vara betryggande villkor för arrendatorn, så att han icke riskerar att förlora frukterna af sitt nedlagda arbete eller hvad han kan hafva förbättrat fastigheten under den tid han innehaft densamma.

Nu har man icke velat hafva för små arrenden af statens jord.

Det är ju så, att vid de arrenden, som icke kunna inbringa öfver 600 kronor, skall lägenheten försäljas. Vi hafva för några dagar sedan behandlat en motion, i hvilken en motionär yrkade, att man borde höja detta belopp. Jag är af motsatt åsikt och anser, att man bör verkligen hafva mindre arrenden och äfven lämna ut statens fastigheter, som äro mindre än de nu ifrågavarande. Men det kan sättas i fråga, om det kan vara lämpligt för staten att hafva en massa små arrenden, så små, att de blifva hvad vi nu kalla torp. Det är just besiktningen och öfvervakandet af dessa för statens räkning, som erbjuder en del svårigheter. Jag tror dock icke, att dessa svårigheter äro så stora, att man icke skall lämna några små arrenden. Men jag tror åter, att en upplåtelse med tryggad besittningsrätt i annan form än den nuvarande arrendeformen, hvilken också erbjuder en synnerligen starkt tryggad besittningsrätt, icke erfordras. Jag vill icke säga, att man icke skulle kunna ytterligare utsträcka denna besittningsrätt, men det är dock icke mycket att göra på den vägen enligt mitt förmenande, därför att vid de små arrendena likaväl som vid de stora finnes hvad man kallar optionsrätt, som gör, att, när arrendetiden slutar, innehafvaren eller dennes närmaste arfvingar kunna få fastigheten på sig öfverlåten efter en värdering, som, efter hvad man vanligen hört, icke någon varit missbelåten med. Skulle man nu upplåta lägenheter med hvad reservanterna kalla tryggad besittningsrätt, kunde man dock icke komma ifrån öfvervakandet och besiktningen i alla fall.

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

Hvad nu äfven den senaste talaren yttrade om att man skulle hafva, såsom också är föreslaget, en rätt att lösa sig till detta arrende efter arrendetidens slut, så är det en mycket bra sak. Men här träffar man på en mängd svårigheter, äfven om man skall göra en värdering vid början af detta arrende. Man har, för så lång tid som denna upplåtelse skulle ske — kanske 20 à 30 år — att räkna med penningvärdets fall och det materiella värdet af denna jord i början af arrendet och vid slutet, efter de förbättringar, som arrendatorn gjort. Och det kan bli ganska svårt att bestämma, hvad som var begynnelsevärdet och hvad som sedermera genom arrendatorens arbete kan hafva tillförts jorden i värde.

Jag tror, att det med anledning af dessa förhållanden för de små lägenheterna ändå är bättre att redan från första början upplåta dem med full äganderätt. Men vi kunna ju säga, att staten då bör lämna dem på så pass lång afbetalningstid, att äfven de, som hafva små tillgångar, kunna öfvertaga en sådan egendom, men redan då med full äganderätt. Om vi säga, att köpeskillingen får amorteras på 30 år, kanske på ännu längre tid, är det icke då fördelaktigt för denne köpare att veta: detta är mitt, och jag får betala det på så lång tid, att den summa jag erlägger helt obetydligt öfverskrider det arrende jag skulle erlägga? Amorteringen skulle kunna ske till exempel med så litet som 1 procent eller dylikt. Jag tror, att detta vore den fördelaktigaste formen för upplåtelse, att man får jorden med äganderätt, men med så goda betalningsvillkor, en så liten räntefot som möjligt, en räntefot, som efter nuvarande förhållanden

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)

skulle kunna bestämmas till 4 procent. Jag tror icke, att man skulle vinna något nämnvärdt, om man skulle få en sådan upplåtelse, som reservanternas ifrågasatt. Äfven nu gör sig den åsikt gällande, som äfven jag förfäktat, att man icke bör hafva öfver- och underarrendatorer, d. v. s. att innehafvarne af de större statsarrendena icke böra hafva torpare direkt under sig, utan att man bör försöka — och så har jordbruksutskottet gått till väga — att såvidt möjligt är låta dessa torp få friköpas, och värderingsmännen, domänintendenterna hafva ju ett direkt uppdrag att söka så långt görligt är ställa så, att innehafvarne af de nuvarande torpen få köpa dem med äganderätt. Afbetalningstiden är icke, enligt mitt förmenande, nu så fördelaktig som den skulle kunna bli, men hvad man gör gällande, är, enligt hvad jag kan förstå, det bästa: låt innehafvarne eller andra få köpa dessa torp på statsegendomarne på mycket lång afbetalningstid, men låt dem redan från början få dem med äganderätt, såvida torpen äro så små, att det är alltför besvärligt för staten att hafva uppsikt öfver dem, en uppsikt, som ju måste utöfvas öfver de torp, som icke äro sålda.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman! Den siste ärade talaren syntes icke heller hafva några mera grava anmärkningar att göra mot reservanternas framställning i den föreliggande frågan. Han fann det visserligen vara förenadt med någon olägenhet beträffande själfva uppsikten, därest man skulle upplåta jorden med tryggad besittningsrätt, men jag ber att få fästa denne ärade talares liksom öfrigas uppmärksamhet på, att när man arrenderar ut jorden efter nuvarande system, så fordras det precis lika mycken uppsikt äfven då, så icke vinner man något i det afseendet. För öfrigt delar jag den talarens uppfattning helt och hållet därutinnan, att jag ger företräde åt den fullständiga äganderätten, men jag går något längre: jag anser det vara viktigt, att så många som möjligt må bli i tillfälle att ägna sig åt jordbruk, att äfven sådana, som icke anse sig hafva råd att köpa jord, dock må bli i tillfälle att förvärfva sig jord, och detta då genom tryggad besittningsrätt.

Men jag har begärt ordet egentligen med anledning af herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande. Det var två saker i hans yttrande, som föranledde mig att begära ordet. Den ena var, att han uttalade sin tillfredsställelse öfver att man — jag förstår, att han syftade på liberalerna — sedan 1907 — eller kanske var det 1908, jag kommer inte riktigt ihåg hvilketdera — har gått i en riktning, som enligt hans uppfattning är riktigare än den, som liberalerna då hade slagit in på. Herr Olsson finner någon skillnad mellan det nu föreliggande förslaget och det förslag, som då förelåg, och denna skillnad ger honom anledning till en viss glädje öfver liberalerna. Ja, då ha vi liberaler ändå mycket större anledning att uttala vår tillfredsställelse öfver den utveckling herr Olsson har undergått till och med under denna riksdag, i det han nu gått så långt, att han

anslutit sig till reservanternas föreliggande förslag om tryggad besittningsrätt.

Vidare ville herr Olsson, att vi reservanter skulle uttala vår uppfattning, huruvida vi ansåge, att en värdering borde ske genast vid tillträdet af en sådan domän. Därom kan jag icke yttra mig å andras, utan endast å mina egna vägnar, och jag får säga, att jag icke vill göra något bestämdt uttalande i det afseendet. Men det förefaller mig, som om äfven dessa egendomar, som skulle upplåtas med tryggad besittningsrätt, nog komme att blifva underkastade utvecklingens lag. Jag tror icke det vore så klokt att 40 å 50 år i förväg bestämma lösesumman. Däremot bör den, åt hvilken sådan jord upplåtes, vara trygg och viss om, att han icke skall bli på något sätt skinnad, då tiden gått till ända. Jag menar, att det riktiga sättet är att verkställa en noggrann värdering vid tillträdet, och att denna värdering får ligga till grund för bedömandet af det belopp han skall betala, när den tid kommer, att han eventuellt får lösa denna jord. Det är icke alls sagdt, att det vore riktigt att ett vid tillträdet äsatt värde sedermera skulle göras gällande, om det efter ganska många år skulle inträffa, att denna arrendator skulle få lösa jorden. Det förefaller mig dock, som om det vore mera praktiskt och borde tillfredsställa äfven herr Olsson i Kullenbergs-torp, om man kunde sätta värderingen vid tillträdet efter då gångbara priser, hvarjämte man efter mitt förmenande borde verkställa en noggrann häfdeförteckning och därigenom få klart för sig, i hvilken häfd jorden vid tillträdet befann sig, så att alla förbättringar må komma innehafvaren till godo.

Det är på grund häraf, som jag får yrka bifall till det af grefve Hamilton framställda yrkandet om bifall till reservationen med den lilla ändringen i klämman, att det sättes till orden »från kronans jordbruksdomäner».

Herr *Jansson* i Krakerud instämde häruti.

Herr *Kronlund*: Herr talman! Jag ber att få tillkännagifva, att jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, och jag vill därför nu anhålla att få instämma med reservanterna. Det är mig en glädje att kunna konstatera den sällsynta öfverensstämmelsen i åsikter mellan herr Olsson i Kullenbergs-torp och mig. På samma gång förvånar det mig att höra herr *Lundell* med sådan ifver tala om utvidgad arrenderätt. Han, som är så ifrig anhängare af äganderätten, han tycks dock vilja inskränka möjligheterna för Kungl. Maj:t att försälja kronoegendomar och därmed vidga omfånget för utarrenderingar af statens egendomar. Jag tycker, att han under sådana förhållanden själf skulle finna sig tillfredsställd af det önskemål, som vi uppställt för oss, nämligen det, att om öfver hufvud taget någon upplåtelse skall ske, så bör den ske under så betryggande villkor som möjligt. Vi anse, att arrenderätten icke är den mest idealiska formen för nyttjanderätt och besittningsrätt, utan att det möjligen skulle kunna finnas en ännu bättre form, just för att till-

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)

fredsställa alla dessa människor, som kunde behöfva en jordbit. men som icke hafva medel att förvärfva äganderätten till densamma. Om man nu sammanbinder denna besittningsrätt med möjlighet att förvärfva äganderätt, så borde väl i all världens dar till och med herr Lundell vara tillfredsställd.

Herr Lundell: Den föregående talaren tycktes hafva den uppfattningen om mig, att jag var motståndare till arrenderätten. Nej, tvärtom, jag har i mina uttalanden sagt, att jag hyser stora sympatier för arrenderätten. Jag är af den åsikt, att jordbruket kan skötas lika bra af en arrendator som af en ägare. Jag vill meddela, att jag själf är kronoarrendator, och att jag mycket gärna vill behålla detta arrende, men jag riskerar möjligen att bli af med det på grund af de bestämmelser, som nu finnas.

Nu vill jag hemställa, om det är någon egentlig fördel med att få ett så litet arrende under arrenderätt, om det icke är bättre att i stället från första början få köpa den arrenderade jorden mot så goda betalningsvillkor som att få amortera den med t. ex. 1 procent af köpeskillingen. Jag tror, att den, som icke har råd att göra en så pass stor besparing, han kan knappast taga emot en jordegendom, under hvilken form han än får den upplåten. Äfven om han skulle få den upplåten mot den där tryggade besittningsrätten, så tror jag rakt icke, att han därmed vore bättre hjälpt, än om han finge den med full äganderätt mot amortering under en tid af 30 år. Då sluppe man allt trassel i fråga om uppskattning vid början och slutet af upplåtelsen och de därmed förenade riskerna. Men det förhåller sig, som vi veta, med de alltför små arrendena så, att den där besiktningen och uppsikten öfver dem kan bli både besvärlig och dyrbar för kronan och obehaglig för jordinnehafvaren att hafva öfver sig. Saken kan bättre ordnas, om man redan från början ger möjlighet åt innehafvarne att förvärfva äganderätt till de små lägenheterna. Jag tror, att det vore mycket fördelaktigt äfven för de enskilda, både jordägarna och torparne, om dessa finge friköpa sina torp, men därmed vill jag icke gå äganderätten för när, utan låta det fria af-talet göra sig gällande. Dessa torpare, som nu kunna få friköpa sina torp äfven från enskildas egendomar, de få nu egnahemslån för sådana köp, hvilket gör, att de äfven med små tillgångar kunna köpa dem, alldenstund de kunna få ända till $\frac{5}{6}$ af köpeskillingen i egnahemslån. Det är min åsikt, att man öfver hufvud icke kan gå synnerligen mycket längre i fråga om dessa upplåtelseformer, vare sig från kronan eller från enskilde, än hvad som nu är fallet. Att torparnes antal har minskats, såsom den förste talaren anförde, det torde bero på en hel del andra förhållanden både från torparnes och från jordägarnes sida, hvilka gjort, att det icke varit lämpligt att fortsätta under de förhållanden, hvori de förut lefvat och brukat sin jord.

Herr Olsson i Kullenbergtorp: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få tacka herr Daniel Persson i Tällberg, för att han

besvarade det af mig nyss framställda spörsmålet, men det är med stor ledsnad, som jag, oakadt han i viss mån kringgick min fråga, dock måste konstatera, att svaret blef ett nej. Därigenom grusas nog många fattiga egnahemsbrukares förhoppningar i framtiden.

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

Herr Juhlin: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast yttra några få ord. Då jag icke varit i tillfälle att åhöra hela debatten, så är det kanske möjligt, att jag upprepar ett och annat, som redan förut sagts. Men jag vill ändock säga, att jag tycker, att det är märkvärdigt, att man behöfver motsätta sig en sådan framställning som den af reservanterna här gjorda. Det borde vara klart, att vi icke på något sätt afse att komma äganderätten till lifs. Det borde vara klart för hvar och en, som genomläser reservationen. Jag tror icke, att man får beskylla herr Åkerlund för det, och jag borde äfven själf kunna vara befriad från sådana misstankar. Nu är det klart och tydligt, att, då Riksdagen förut beslutit, att man vid en blifvande ny utarrendering af kronodomäner skall fränsälja så mycket, som lämpligen kan ske, det blir en del mindre lägenheter och torp, som komma att säljas. Det är klart, att det för dessa i allmänhet mindre bemedlade, för att icke säga rent af obemedlade, icke alltid är så lätt att med detsamma köpa dessa lägenheter. Hvarför skulle man då missunna dem att få en upplåtelse på längre tid och med rätt att framdeles, då deras ekonomiska förhållanden medgifva det, köpa dem? Det skulle i själfva verket bli ett köp, i alla fall, ehuru de finge uppskjuta det till en för dem läglig tidpunkt. Och vilja vi verkligen befrämja småbrukarnes och den mindre bemedlade befolkningens kvarstammande vid jorden, synes det mig, att Andra kammaren icke har något annat att göra än att bifalla den framställning, som reservanterna här gjort, och hvartill jag för min del ber att få yrka bifall.

Herr Persson i Malmö: Jag har för min del ansett mig böra anmäla reservation mot utskottets förslag i förevarande utlåtande och jag har antecknat blank reservation, därför att jag icke kunnat godkänna den motivering, som af öfriga reservanter blifvit angifven som skäl för deras yrkande.

Nu har jordbruksutskottets vice ordförande här relaterat Riksdagens beslut, att de jordbruksfastigheter, som icke lämna 600 kronors årligt arrende, skola få säljas. Och det försiggår ju en kraftig sträfvan från Kungl. Maj:ts såväl som från Riksdagens sida att försöka göra af med statens fastigheter i så stor utsträckning, som det är lämpligt och möjligt. Jag kan för min del medgifva, att det, med de förutsättningar, som *nu* finnas, knappast är någon anledning för staten att ha kvar dessa små fastigheter, därför att man icke får någon inkomst af dem, då den inkomst, som dessa fastigheter gifva, går åt till syner och byggnadsskyldighetens fullgörande. Men vore förhållandena annorlunda, förefaller det mig, att staten icke borde beflita sig om att göra sig af med äganderätten till den jord, som den har, utan snarare vinnlägga sig om att kunna

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)

komma att besitta mer. Och för dem, som arbeta på jorden, synes det mig vara ganska likgiltigt, under hvilken form jorden brukas, om det är själfständig äganderätt eller arrenderätt, under förutsättning, att de villkor, under hvilka de arbeta, äro tillfredsställande såväl för dem som för staten, hvilken äger jorden. Vi torde från Skåne ha tydliga exempel på, att det är lönande att arrendera annans jord, nämligen i våra domkyrkoherman. Där åligger byggnadsskyldigheten arrendatorn, det är arrendatorn, som skall sörja härför, och det har nästan aldrig gjorts någon väsentlig anmärkning mot det sätt, hvarpå vederbörande där fullgjort sin byggnadsskyldighet. Då det är tillfredsstälalande både för brukare och ägare af dessa egendomar, får man väl icke förutsätta, att det vore omöjligt, att det kunde gå lika bra på de egendomar, till hvilka staten är ägare.

Det synes mig därför vara synnerligen lämpligt, om man ändrade de nu gällande villkoren så, att, särskildt på de små fastigheterna, byggnadsskyldigheten åläge brukarne och äganderätten fortfarande hörde till staten. Då skulle statens inkomst med all säkerhet bli betydligt större än nu, och många arbetare skulle ha möjlighet att förvärfva sig jordbruk och få arbeta på egen jord, som han finge ha så länge han lefde, och hvilken hans barn efter honom hade företrädesrätt att få fortfarande bruka. Vid sådant förhållande synes det mig vara riktigt, om Riksdagen försökte att finna nya och lämpliga former för brukandet af jorden, och det är detta, som ytterst afses med motionen och med reservationen. Reservationens motivering — och särskildt den passus däraf, hvori det uttalas bestämdt, att upplåtelse med besittningsrätt bör ske så, att inlösnings kan äga rum under upplåtningstiden — kan jag icke gå med på. Detta uttalande står alldeles i strid mot den uppfattning, som jag har i fråga om vår jordpolitik, och det är mycket sannolikt, att det skulle visa sig vara ganska ofördelaktigt med en sådan bestämmelse. Ty om man styckar sönder en jorddomän i flera små delar, och dessa icke alla äro af samma goda beskaffenhet, kan man tänka sig, att det är någon eller några, som kommit att få de bästa jordbitarna, hvilka vilja lösa till sig dessa, och om dessa bitar, såsom väl ofta blir fallet, icke ligga intill hvarandra, utan spridda här och där inom egendomens område, så verkar detta onekligen synnerligen ofördelaktigt och skadligt för de delar, som staten fortfarande har, då ju det bästa plottrats bort i flera små bitar. Det synes mig vara synnerligen beklagligt, om ett sådant förhållande skulle inträda. En undersökning skulle kunna göras om lämpligheten af ett sådant förfarande, och däremot skulle jag för min del icke haft så mycket att erinra, men när det göres detta bestämda uttalande om en sådan inlösningsrätt utan hänsyn till dess betydelse och utan hänsyn till hela egendomen, om alla de olika parcellerna af en egendom lösas eller icke, så synes det mig vara olämpligt.

Nu har utskottets vice ordförande här uttalat, att man skulle göra så, att vederbörande, som vill ha statens jord, skulle kunna få den på ännu bättre villkor än hittills skett. Ja det synes mig, att de villkor, på hvilka staten nu upplåter sina egendomar, äro ganska

liberala. Och samma är förhållandet vid försäljning till dem, som äro innehafvare af bostäder på kronans mark. Atminstone har det varit så vid alla de försäljningar, som ägt rum under denna riksdag. Det synes mig, att om rätteligen någon invändning skulle kunna göras, så skulle det vara den, att fastigheterna lämnas ut för ett bra billigt pris. Det förefaller mig icke klokt eller rätt af staten att söka till hvarje pris bli af med sina fastigheter utan hänsyn till den värdestegring, som kan komma att uppstå, och som utan vederbörandes eget arbete eller förskyllan kommer till, och beträffande hvilken det synes vara af vikt, att staten har i sin hand möjlighet att få något med där af. Jag vill, att de, som vilja arbeta på jorden, vilja vara med om att bryta bygd och odla jord, som ligger obrukad, skola få göra det på tillfredsställande villkor, så att de kunna få sin goda bärning på jorden: men å andra sidan kan jag ej därför åsidosätta statens intresse och nästan skänka bort statens egendom.

Jag har velat anföra detta till protokollet och hemställer om bifall till reservationens kläm med den ändring, som är föreslagen af herr Linders, så att den går ut på en utredning, huruvida icke någon annan form för upplåtelse af kronans egendom än med äganderätt kan vara lämplig vid sidan af den, vi redan ha, och som nu förevarande motion icke afser att upphäffa. Men vid sidan af försäljningen af statens egendom synes det mig vara rätt och lämpligt, om Riksdagen ville besluta om en utredning, huruvida icke andra former kunde finnas, som gjorde det möjligt för dem, som vilja arbeta med att odla obrukad jord, att bryta ny bygd och därmed skapa egnahem, sådana former tillämpas, som gäfvade dem tryggad besittningsrätt, utan att man afhänder staten dess äganderätt till jorden i fråga.

Herr vice talmannen, som emellertid öfvertagit ledningen af förhandlingarna, lämnade nu ordet till

Herr Åkerlund, som anförde: Herr talman! Det var mig ett alldeles särskildt nöje att inom utskottet få instämma med den förre ärade talaren, så mycket mer som jag fick den bestämda uppfattningen, att äfven han var med om såväl utskottets kläm som motivering.

Hvad så beträffar själfva saken, har jag städse varit med om nya upplåtelseformer, dock under förutsättning, att de, som fått sig upplåtelsen tillerkänd, skulle få rättighet att lösa fastigheten till sig under själfständig äganderätt. Jag tror nog, att hvad beträffar våra bästa landbruksbygder, som t. ex. på Skånes slätter, befolkningen där möjligen ibland kan vara belåten med blott besittningsrätt, men de herrar af kammaren, som ha litet grand kännedom om vårt lands kargare bygder, torde ha klart för sig, att om man skall locka folket till jordbruket, till att bryta bygd och odla ny jord, så måste det, om det skall blifva någon fart, ske på det sättet, att de ha utsikt att få jorden till sin egen. Jag medger, att själfäganderätten kan vara problematisk nog, ty det är Riksdagen, som bestämmer i alla

*Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.
(Forts.)*

Angående nya
former för
upplåtelse af
kronodomäner
till småbruk.

(Forts.)

fall. Men befolkningens önskan, det vågar jag påstå, går i denna riktning. och därför har jag ansett, att jag nu kunde förena mig med de herrar, som reserverat sig.

Herr Olsson i Kullenbergstorp nämnde något därom, att, om man vill hålla därpå, att småbrukarne skulle berättigas lösa till sig egendomen såsom själfständig. värdering borde verkställas vid upplåtelse tidens början. Ja, det kan hända, att det kunde vara riktigt, men jag är öfvertygad om, att ett ojämförligt stort antal af dem, som lägga sig till med sådan för tillfället osjälfständig jord, bli så måna om att få sig tillerkänd lösningsrätt, att de, innan längre tid gått, styra om att det blir värdering. Därmed torde det icke vara någon fara.

Emellertid, då tiden lider, skall jag icke uppehålla kammaren längre, utan ber endast att få instämman i reservationen med den ändring grefve Hamilton påyrkat.

I detta anförande instämde herr *Berg* i Staby.

Vidare yttrade:

Herr Nilsson i Skärhus: För min del skulle jag kunna instämman med den siste ärade talaren. men jag begärde ordet med anledning af ett yttrande af herr Persson i Malmö, däri han framhöll, att han icke ville, att äganderätten skulle få företräde framför dessa andra upplåtelseformer. Då jag har mångårig erfarenhet utaf hvad torparna önska, eftersom jag bor i närheten af en stor kronopark, där många torpare finnas, vet jag sålunda, att de gärna skulle vilja få rätt att friköpa sina torp och komma i besittning af desamma med äganderätt. Jag vill vidare säga, att utaf domäner, som ligga i mitt grannskap, många torplägenheter under de senaste åren blifvit afskilda, och då jag sett, med hvilken energi och glädje dessa torpare sköta sin egendom, har det för mig blifvit af verkligt stort intresse att få just äganderättsförhållandena ordnade, så att det vore möjligt, att alla dessa torpare kunde komma i tillfälle att få köpa sina torp och därigenom bli bofasta och komma i den säkra ställning, som äganderätten medför. Det är under sådana förhållanden, som några torpare ha bedt mig försöka här i Riksdagen arbeta på, att de skulle kunna friköpa torpen.

I detta fall kommer också en annan omständighet till, nämligen den, att de just vid denna kronopark ha en massa ansvarsbestämmelser, som de äro särskildt bundna utaf, och då det nu finnes möjlighet för staten att leja annat folk att sköta detta, skulle de möjligen på detta sätt kunna slippa att behöfva gå ut och hålla på med sådant. t. ex. med plantering etc. Detta hör ju icke direkt hit, men hvad jag särskildt vill framhålla är, att jag vill instämman i denna reservation, och att jag önskar, att icke någonting rycks bort utaf motiveringen. Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till reservationen, sådan den föreligger.

Herr Persson i Malmö: Herr talman! Jag skall be att få säga, att det icke finnes någon öfverensstämmelse mellan herr Nilsson i Skärhus och mig med hänsyn till hvad han talade om, nämligen att torparna skulle kunna få slippa ifrån den form, som de nu ha på sina innehaf. Vi äro alldeles eniga herr Nilsson och jag i denna del, och det var icke alls om något slags torpform jag talade, utan min mening var, att de skulle bli själfständiga jordbrukare, som icke skulle ha något slags dagsverksskyldighet under stora arrendatorer, utan sortera direkt under staten och sålunda vara fria från den arbe tsskyldighet, som nu åligger dessa torpare. Såvidt jag förstår, föreligger sålunda icke den minsta meningsskiljaktighet i denna del af frågan, som den föregående talaren berörde, mellan hans och min uppfattning. I detta hans sträfvande, att förbättra torpareklassens ställning skall jag gärna hjälpa till.

Angående nya former för upplåtelse af kronodomäner till småbruk.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning framställde herr vice talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o afslag däraf och bifall i stället till det af grefve Hamilton under öfverläggningen framställda yrkandet samt 3:o afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Linders yrkande; och fattade kammaren beslut i enlighet med den under 2:o) upptagna propositionen.

§ 12.

Härnäst fanns å föredragningslistan upptaget andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition nr 124 angående omorganisation af tekniska högskolan m. m. äfvensom lönerreglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m. samt i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

Angående omorganisation af tekniska högskolan m. m.

I en till Riksdagen aflåten, till behandling af särskilda utskottet nr 2 hänvisad proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:ts framlagt förslag dels angående uppförande af nya byggnader för tekniska högskolan samt omorganisation af samma högskola m. m., dels ock i fråga om lönerreglering för lektorer m. fl. befattningshafvare vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.

Vidare hade till utskottet öfverlämnats två särskilda inom Andra kammaren i förevarande ämne väckta motioner, däri föreslagits,

i motionen nr 345 af herr *Fürst*, att Riksdagen ville afslå Kungl. Maj:ts proposition nr 124, i hvad den berörde tekniska högskolan; samt

i motionen nr 349 af herr *Lindhagen*, att det i propositionen nr 124 angående omorganisation af tekniska högskolan framlagda förslaget till plats för uppförande af nya byggnader för högskolan icke måtte af Riksdagen godkännas.

Utskottet hemställde beträffande *tekniska högskolan*, att Riksdagen

Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)

dagen måtte med anledning af Kungl. Maj:ts proposition samt med afslag å herrar Fürsts och Lindhagens motioner:

1:o) för nya byggnader för tekniska högskolan — nämligen byggnad för fysik och elektroteknik, maskinlaboratorium, byggnad för bergsvetenskap, byggnad för centraluppvärmning, observatorium, byggnad för vaktmästare och maskinister samt paviljong för magnetometri, allt enligt Kungl. Maj:ts förslag, äfvensom så stor byggnad, som erfordrades för de enligt Kungl. Maj:ts förslag i flygeln till hufvudbyggnaden belägna lokaler, men beräknad för årskurser om 150 elever och så planerad, att den ej lade hinder i vägen för vare sig ett längre provisorium för detta elevantal eller en utvidgning, motsvarande ett större elevantal — bevilja till bestridande af kostnaderna för ifrågasvarande byggnader med utrustning och inredning samt för terrasseringsarbeten med mera ett anslag af 4,619,000 kronor och däraf för påbörjande af berörda byggnadsarbeten på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 300,000 kronor, samt medgifva, att för detta ändamål ett härför erforderligt område af omkring 65,000 kvadratmeter, beläget å en nordnordväst om Sophiahemmet å norra Djurgårdens mark varande plåtå, som begränsades i väster af Riksmarskalksvägen, i öster af Margaretavägen och mot norr af Mellanvägen, måtte under de närmare villkor, Kungl. Maj:t bestämde, tagas i anspråk, äfvensom i samband härmed aflåta skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran att, innan ytterligare utbyggnader af högskolan för ett större antal elever, än som motsvarades af årskurser om 150, sattes i fråga, låta föranstalta om fullständig utredning angående landets behof af ingenjörer med högre och lägre teknisk utbildning, eventuellt närmare samband mellan den högre och den lägre tekniska undervisningen, underlättandet af öfvergång från lägre tekniska läroanstalter till högskolan, möjligheten af annan högre fackundervisnings förläggande till högskolan, samt angående inverkan på undervisningen vid högskolan af en längre drifven specialisering af gymnasiet vid de allmänna läroverken;

2:o) — med godkännande af den af Kungl. Maj:t föreslagna stat för tekniska högskolan för år 1912 jämte för åtnjutande af i staten upptagna nya aflöningsförmåner föreslagna villkor och bestämmelser samt med förklarande därvid, att vid ingången af år 1912 lektorn i beskrifvande geometri och ritkonst skulle varda professor i beskrifvande geometri, lektorn i geodesi och topografi skulle varda professor i geodesi, lektorn i elementarmekanik och beskrifvande maskinlära skulle varda professor i maskinlära, lektorn i skeppsbyggnadskonst skulle varda professor i skeppsbyggnadslära, lektorn i allmän fysik skulle varda professor i fysik samt lektorn i metallurgi och hyttkonst skulle varda professor i bergskemi och metallurgi — öka högskolans stat från 226,700 kronor till 281,400 kronor eller med 54,700 kronor samt förty för här ifrågasvarande ändamål höja anslaget till de tekniska läroverken, nu 581,975 kronor, till 636,675 kronor;

3:o) medgifva, att de ordinarie befattningshafvare vid tekniska högskolan tillkommande ålderstillägg finge utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

4:o) förklara, ej mindre att enhvar, som med eller efter ingången af år 1912 tillträdt befattning vid högskolan såsom professor, förste vaktmästare, laboratorietjänare eller maskinist, skulle vara pliktig att underkasta sig förberörda villkor och bestämmelser, än äfven att de lektorer vid högskolan, hvilka icke före viss angifven tidpunkt anmälde, att de ville underkasta sig den nya aflöningsstaten samt nämnda villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållna vid dem dittills tillkommande aflöningsförmåner äfvensom, i den mån ej annat föranleddes af bestämmelserna i lagen angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem:

5:o) medgifva, att af besparingar, som under första halfåret af år 1912 uppkomme å aflöningsförmånerna vid de nya professurerna i mineralogi och geologi, i byggnadsstatik och i husbyggnadslära, ett belopp af högst 6,500 kronor finge under sagda halfår i enlighet med af Kungl. Maj:t föreslagna grunder användas till uppehållande vid högskolan af den undervisning, som, därest sagda professorer icke upprättats med ingången af år 1912, skulle hafva fullgjorts af lektorerna i motsvarande ämnen, att af besparingar, som under första halfåret af år 1912 uppkomme å aflöningen vid den nya professuren i matematik och mekanik, ett belopp af högst 750 kronor finge för vårterminen 1912 användas till aflöning af en extra lärare i matematik, samt att återstående besparingar under första hälften af år 1912 å sagda fyra professorer, tillhopa 7,750 kronor, finge efter Kungl. Maj:ts bestämmande, i mån af behof användas till bestridande af högskolans utgifter under år 1912 till bränsle, lyshållning med mera; samt

6:o) på extra stat för år 1912 för högskolan anvisa:

till förhöjning af aflöningsförmånerna vid lektoratet i konstruktion af enkla maskindelar	kronor 1,000:—
hvaraf 500 kronor skola anses såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar;	
till förhöjning af aflöningsförmånerna vid lektoratet i elektrokemi	” 1,000:—
hvaraf 500 kronor skola anses såsom lön och 500 kronor såsom tjänstgöringspenningar;	
till förhöjning under senare delen af år 1912 af speciallärarens i frihandsteckning arfvode	” 100:—
till förhöjning under senare delen af år 1912 af speciallärarens i ornamentsritning arfvode	” 225:—
till förstärkning af lärarkrafterna	” 14,500:—
till arfvode åt en speciallärare i elektroteknik	” 2,000:—
till arfvode åt en speciallärare i kemi	” 1,200:—
till arfvode under senare hälften af år 1912 åt en speciallärare i maskinkrokiritning	” 750:—
till arfvode under senare hälften af år 1912 åt en speciallärare i byggnadskrokiritning	” 450:—

Transport kronor 21,225:—

*Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)*

Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)

	Transport kronor 21,225: —
till hyresbidrag under senare hälften af år 1912	
åt rektor	500: —
till förhöjning under senare hälften af år 1912	
af sekreterarens arfvode	400: —
till arfvode åt ett biträde till sekreteraren	1,200: —
till förhöjning under senare hälften af år 1912	
utaf bibliotekariens arfvode	700: —
till förhöjning under senare hälften af år 1912	
af bibliotekariebitrådets arfvode	400: —
till förhöjning af kamrerarens arfvode	700: —
till ett vaktmästarbiträde under senare hälften	
af år 1912	600: —
till inköp af ett elektriskt växelströmsmaskineri	1,925: —
samt	
till upprättande af en tillväxtkatalog för bib-	
lioteket	1,125: —
	tillhopa kronor 28,775: —

I fråga om *Chalmers tekniska läroanstalt* hemställde utskottet, att Riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, måtte:

1:o) godkänna den af Kungl. Maj:t föreslagna stat för läroanstalten jämte för åtnjutande af i staten upptagna nya aflöningsförmåner föreslagna villkor och bestämmelser samt därvid tillika förklara, att vid den nya statens trädande i kraft samtliga tio lektorer vid anstalten skulle varda professorer vid anstalten samt den vaktmästare, som för närvarande närmast biträdde föreståndaren med tillsyn öfver anstaltens tillhörigheter, varda förste vaktmästare därstädes;

2:o) medgifva, att de professorer och vaktbetjände vid läroanstalten tillkommande ålderstillägg finge utgå af det under riksstatsens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

3:o) förklara, ej mindre att enhvar, som med eller efter ingången af år 1912 tillträdde nu afsedd befattning vid läroanstalten, skulle vara pliktig att underkasta sig nyssberörda villkor och bestämmelser, än äfven att de förutvarande innehafvare af föreståndarbefattning, lektorat eller vaktmästarbefattning, hvilka icke före viss angifven tidpunkt anmälde, att de vilja underkasta sig den nya aflöningsstaten samt nämnda villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållna vid dem dittills tillkommande aflöningsförmåner äfvensom, i den mån ej annat föranleddes af bestämmelserna i lagen angående civila tjänstnehafvares rätt till pension, vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem;

4:o) för genomförande af nu ifrågavarande förändringar i staten för *Chalmers tekniska läroanstalt* öka nämnda stat från 106,200 kronor till 133,750 kronor eller med 27,550 kronor och förty höja anslaget till de tekniska läroverken, som vid bifall till hvad ofvan hemställts beträffande tekniska högskolan skulle ökas från sitt nuvarande be-

lopp, 581,975 kronor, till 636,675 kronor, med ytterligare 27,550 kronor eller till 664,225 kronor;

5:o) å extra stat för år 1912 till löneförbättring för följande lärare vid anstalten anvisa:

för läraren i verkstadsarbete	kronor	500:—
„ andre läraren i byggnadslära	„	500:—
„ ” ” i matematik	„	750:—
„ ” ” i allmän kemi	„	750:—
„ läraren i skeppsbyggeri	„	750:—
samt		
„ läraren i frihandsteckning	„	650:—
	tillhopa kronor	3,900:—

samt

6:o) för utförande af om- och tillbyggnadsarbeten vid läroanstalten i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i ärendet företedda ritningar bevilja ett belopp af 455,000 kronor och däraf på extra stat för år 1912 anvisa 150,000 kronor.

Sedan herr vice talmannen anmält ärendet till behandling, lämnades ordet till

Herr Starbäck, som anförde: Herr vice talman! Angående föredragningssättet tillåter jag mig föreslå, att betänkanudet föredrages punktvis, och att man efter föredragning af första punkten rörande tekniska högskolan äger rätt att yttra sig om förslaget i sin helhet.

Den af herr Starbäck sålunda gjorda hemställan bifölls af kammaren.

I anledning häraf företogs först till afgörande utskottets förslag beträffande *tekniska högskolan*.

Efter föredragning af *punkten 1)* yttrade

Herr Fürst: Herr vice talman! Då jag i den föreliggande frågan haft en motion, har jag velat säga ett par ord med anledning af särskilda utskottets utlåtande.

Jag skall då först be att få konstatera de afsevärda förbättringar, som genom utskottsutlåtandet ha kommit till stånd vid denna omorganisation och denna nybyggnad för tekniska högskolan. Särskildt vill jag fästa uppmärksamheten på den betydelse, som ligger i att utskottet fått ett så godt grepp på byggnadsfrågan, då det skjutit undan det oväsentliga och nöjt sig med det väsentliga, nämligen laboratorierna, hvars frånvaro hittills utgjort en af de största svårigheterna för höjandet af den tekniska undervisningen här i landet. Jag vill samtidigt också framhålla, hur lyckligt, åtminstone enligt min mening, det är, att utskottet sammankopplat frågan om en fortsatt utbyggnad af den tekniska högskolan för ett

*Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)*

*Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)*

större elevantal med en fullständig utredning angående landets behof af större antal ingenjörer, såväl högre som lägre, att utskottet satt frågan om den högre tekniska utbildningen i samband med öfriga tekniska anstalter och med frågan om möjligheten utaf annan fackundervisning och slutligen med en specialisering vid gymnasier.

Vidare har ju utskottet, hvilket jag särskildt ber att få tacka för, tagit hänsyn till mina önskemål beträffande sociallagstiftning och hygien, visserligen icke i den utsträckning, som jag hade hoppats, men dock, som i motiveringen finnes anfördt, framhållit, hurusom det vore särdeles lämpligt, att i läroplanen bereddades större plats för dessa läroämnen. För mig står emellertid klart, att om något verkligt i dessa saker skall vinnas, får man inom en ganska kort tid se till, att i dessa ämnen inrättas professurer, och detta med fullt ut lika stora skäl, som att man inrättar en del nya professurer genom den organisation, som nu föreslås.

Gentemot denna organisation skulle jag visserligen vilja göra några invändningar och speciellt uttala mina betänkligheter emot den ordalydelse andra punkten har, att Riksdagen tillsätter professorer, då det står, att lektorerna i de och de ämnena skola bli professorer. Men man kan ju förklara detta, och jag har fått den förklaringen, att utskottet har velat uttala den mening, att det icke ville lämna några bidrag till en indragningsstat och att det är därför, som det är skrifvet på detta sätt. Under sådana förhållanden har jag icke någonting att invända, i all synnerhet då ju sakförhållandet icke kommer att ändras, vare sig det i utlåtandet står, att lektoratet i det och det ämnet blir professur, eller som det nu står, att lektorerna i de och de ämnena bli professorer.

Jag har endast, herr talman, velat säga dessa ord. Emellertid har jag icke något yrkande att göra, utan har velat uttala mina sympatier för det sätt, hvarpå utskottet behandlat frågan.

I detta anförande, under hvilket herr talmannen återtagit ledningen af förhandlingarna, instämde herr Bergman.

Vidare anförde:

Herr Kristensson: Herr talman, mina herrar! Då jag har haft den äran att vara ledamot i det utskott, som haft att behandla den föreliggande frågan, känner jag mig manad att här säga några ord.

Vi ha varit ett par stycken från denna kammare inom detta utskott, som med synnerlig tvekan förenat oss i det yrkande, som utskottet här har gjort. Vi ha nämligen ansett, att den föreliggande frågan varit behäftad med vissa outredda spörsmål, såsom i fråga om, hur stort elevantal denna högskola verkliga behöfde, vidare, att det icke fanns tillräcklig utredning beträffande det samband, som enligt vår mening förefinnes mellan den högre och lägre tekniska undervisningen, ej heller rörande öfvergången ifrån den lägre till den högre undervisningen, äfvensom industriens behof af

högre och lägre tekniskt utbildade personer. Vidare ha vi ansett, att det möjligen för landet skulle kunna vara af ekonomisk betydelse, om vissa andra högskolor af närbesläktad art förlades samman med denna, att det alltså, ur statsekonomisk synpunkt åtminstone, kunde vara värdt att taga i öfvervägande, om icke ett sådant önskemål kunde realiseraras. Dessutom synes det oss, eller rättare sagt, har det syntts oss, som om vissa fackskolor vid Chalmers läroanstalt och tekniska högskolan här i Stockholm af ungefär enahanda art skulle lämpligen kunna ordnas så, att vi blott hade *en* fackskola af samma art förlagd antingen här eller i Göteborg. Det var af dessa m. fl. skäl vi icke kunde biträda det ursprungliga förslaget. Men då det inom utskottet fanns möjlighet att komma till en lösning i viss mån af denna enligt min mening för vårt lands industriella framgång synnerligen betydelsefulla fråga, då det var möjligt att, såsom den föregående talaren nämnde, i år kunna komma till ett beslut beträffande det allra viktigaste, hvad som för närvarande är oundgängligen nödvändigt — det andra kunde ju anstå, tills en fullständig utredning ästadkommits i de flesta af de spörsmål, som jag här nämnt — ha vi funnit, då vi vägt skälen för och emot, att de starkaste skälen talade för bifall till det här föreliggande förslaget.

För att en undervisning af här ifrågasatt slag skall kunna bli verkligt fruktbringande, måste naturligtvis en högskola vara försedd med moderna laboratorier. I annat fall torde det vara omöjligt för de högskoleingenjörer, som nu utgå härifrån, att kunna upptaga en täflan med dem, som utgå från andra dylika med moderna laboratorier försedda högskolor i utlandet, och det torde då vara omöjligt för vårt lands industri att kunna behålla och utvidga den nödiga konkurrenskraften. I förslaget här äro nu icke laboratoriebyggnaderna på något sätt sammankopplade med den öfriga byggnadsfrågan. Det har varit utskottets mening, att det genom beviljande af medel till dessa laboratorier skulle anstå en ganska lång tid med byggandet af det öfriga. Det har inom utskottet resonerats om, att man skulle kunna dröja ända till 20 år, ja, längre framåt med detta provisorium och under tiden då få dessa spörsmål utredda, som omnämnas på sid. 43 i utskottets kläm. Jag vill ha detta fastslaget i protokollet, då detta förhållande varit en mycket starkt bidragande orsak till att jag biträdt utskottet.

Dessutom har ju utskottet gjort en del mycket värdefulla medgifvanden i demokratisk riktning. Sålunda skall jag be att få fästa herrarnas uppmärksamhet på den betydelse, som ligger i uttalandet på sid. 9, hvarigenom det lämnas möjlighet för de personer, som ha verklig håg och fallenhet för detta kall, att äfven om de icke varit i tillfälle att börja sin studiebana i våra elementarskolor och ta studentexamen, kunna komma in här vid tekniska högskolan och aflägga examen där. Utskottet har nämligen i likhet med departementschefen — det har till och med gått ett steg längre än han — förutsatt att det endast fordras ett visst *kunskapsmått* i *vissa* ämnen och alltså icke *studentexamen*.

Dessutom har ju utskottet gått med på, att de viktiga ämnen

*Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)*

Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)

sociallagstiftning och teknisk-hygien och fabriks-hygien skulle komma mera till sin rätt vid den tekniska högskolan. Vidare har äfven utskottet tagit hänsyn till herr Lindhagens, möjligen äfven öfriga stockholmares önskemål, att det område, där högskolan nu skulle förläggas, måtte i möjligaste mån bibehålla sin karaktär af park.

Då jag sålunda icke blifvit öfvertygad om, att vi genom afslag å den föreliggande propositionen skulle kunna få det billigare för landet i sin helhet och få dessa önskemål, som äro i hög grad berättigade, bättre ordnade än här är föreslaget, har jag för min del biträdt detta förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, då jag tror, att det blir för vår industri synnerligen lyckligt, om det bifalles i det skick, hvori det nu föreligger.

Herr Tengdahl: Herr talman, mina herrar! I stort sedt ligger frågan om den tekniska undervisningen lika nu som 1909, då en framstående lärare vid en teknisk elementarskola oombedd skref till mig följande:

»Hvilken ståndpunkt man än i öfrigt må intaga till dessa frågor, borde det dock för hvar och en vara solklart, att den högre tekniska undervisningen icke kan vara fullständigt oberoende af och isolerad ifrån den lägre. Den tanken ligger ju dock nära till hands, att lika-som den nyinrättade realskoleexamen väntas komma att reducera antalet af dem som taga studentexamen, så skulle också bättre ordnade tekniska fackskolor kunna nedbringa antalet studerande vid tekniska högskolan, hvilket — också i analogi med det nämnda exemplet — borde vara till fördel icke blott för statens och ännu mera de enskildas ekonomi, utan också för undervisningen och dess resultat.

Det är just den teknisktvetenskapliga forskningen, som kanske skulle lida mest genom antagandet af den nu föreslagna omorganisationen, till hvars största fel hör, att den *knappast är någon omorganisation*. En schablonmässig massfabrikation af högskoleingenjörer komme säkerligen alltid att likaväl som nu framkalla strid mellan krafven från ena sidan på större praktisk yrkesmässighet och från den andra på större vetenskaplighet med det ganska naturliga resultatet, att intetdera krafvet kunde fullt tillfredsställas.

I alla händelser kan det omöjligen vara någon risk vid att ännu ett år vänta med sakens afgörande, till dess kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande hunnit afgifva sitt betänkande.»

Ja, den lägre tekniska undervisningskommittén! Den har ännu icke afgifvit något betänkande utom i fråga om ställningen mellan den högre och den lägre undervisningen. Men dess åsikt därvidlag, som tycks ungefär sammanfalla med den andra kommitténs, den högre tekniska undervisningskommitténs, har ingen ännu hunnit att taga ställning till. Den lägre tekniska undervisningskommitténs ordförande, landshöfding Nordström, förklarade nyligen på ett möte, att de lägre tekniska skolorna skola »bort» (detta ordagrant citeradt). Det är väl hvarken så hett eller så helt med den saken. Dessa skolor för-

foga öfver stora läroanstalter och dyrbara byggnader, och de lära väl icke försvinna från jordens yta, därför att herr Nordström säger det. Men om de skola försvinna, så vill jag anmärka, att de hittills tillgodosett en väsentlig del af ingenjör-, byggmästare- och äfven arkitektutbildningen. Hvem skall öfvertaga denna sida af deras verksamhet? Ja, det borde man rimligtvis ha klart för sig, innan man utvidgar tekniska högskolan eller Chalmers läroanstalt eller båda. Detta borde väl få ingå i den utredning, som utskottet begärt, innan ytterligare utvidgning skall få ske. En sådan utredning begärde jag redan 1909 på våren, men då ville ingen höra på mig. Den högre tekniska kommittén hade sagt sitt ord, att intet samband borde finnas mellan högre och lägre undervisning, och därmed skulle det vara basta. Utvecklingen går långsamt i detta land; på 2 år har man dock insett, att utredning behöfs i de af mig framställda spörsmålen, och jag får väl nöja mig med äfven ett så magert ben som detta, som skänkes mig i enighetens tecken.

För öfrigt är det fortfarande någonting märkvärdigt med förhållandet mellan högre och lägre teknisk undervisning. Å ena sidan säges det, att de båda undervisningsgrenarna icke hafva något med hvarandra att göra, ty de ha hvar sitt ändamål. Å andra sidan får man höra försvararna af tekniska högskolan och af den kungliga propositionen oförändrad tala om tekniska skolans »sjunkande anseende», och att praktiskt folk föredrager i stor utsträckning ingenjörer från de tekniska elementarskolorna framför dem från tekniska högskolan. Detta beror naturligtvis på, att de förra ha en större praktisk utbildning, under det att de senare äro mera teoretici, och de praktiska herrarna på våra bruk inse, att de ha större behof af praktiska ingenjörer med mindre teoretisk utbildning än af de ofta opraktiska herrarna med större teoretisk utbildning.

Den bebådade utredningen bör naturligtvis också innefatta behöfligheten af alla afdelningarna vid både tekniska högskolan och Chalmers läroanstalt. På ett diskussionsmöte i denna fråga framhöll en mycket framstående ingenjör, att det icke är alldeles klart, att det behöfs en skeppsbyggnadsafdelning på bägge ställena. För min del skulle jag vilja peka på arkitekturafdelningarna, som ju äro löjligt små. Tekniska högskolan levererar 4 à 8 utexaminerade arkitekter årligen. Chalmers läroanstalt har under 26 år lämnat 32 arkitektelever till akademien för de fria konsterna. Denna frågan återkommer jag emellertid till vid ett senare betänkande, samtidigt som jag beklagar, att regeringen icke också här inrymt den frågan, som det då gäller, nämligen en ny professor vid akademien för de fria konsterna, hvilken äfven skulle undervisa vid tekniska högskolan, ty de båda sakerna höra ju organiskt tillsammans. Mitt lekmanaförstånd har också svårt att inse nyttan af en bergsskola här i Stockholm i stället för i Bergslagen eller möjligen någon annanstans, om det också skulle bli dyrare.

I fråga om inträdesfordringarna till tekniska högskolan måste jag erkänna, att utskottet i viss mån gått mina önskningsar till mötes, men jag vill ytterligare betona, att hela uttalandet ändå icke

Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)

går i den enligt min mening rätta riktningen. I följd däraf är jag ej heller särskildt glad åt den i utsikt ställda utredningen angående omändring af studentexamen i syfte att bättre motsvara fordringarna på de inträdessökande till tekniska högskolan. Enligt min uppfattning är det icke den riktiga vägen, och jag hoppas, att framtiden skall gifva mig rätt.

Emellertid är jag glad åt de erkännanden, som gjorts — de ha naturligtvis också gjorts i enighetens intresse — att äfven icke-studenten är en människa med rätt till den bildning och utveckling, som betingas af hvars och ens särskilda anlag. Ett sådant uttalande borde kunna glädja John Ericson i hans graf — för att icke tala om, hur det borde glädja alla *levande* icke-studenter, som ännu icke *hunnit* gå i landsflykt för att få den bildning och utkomst, som förvägrats dem hemma. I detta sammanhang skall jag be att få upplysa om, att när jag 1909 gjorde min lilla opposition i denna fråga, fick jag bref från svenskar i utlandet, som där studerade och utbildade sig, i hvilka bref de förklara, att de nödgats resa till utlandet för att få den utbildning, som vägrades dem här. Detta är sålunda icke något af mig uppkonstrueradt.

På samma gång ber jag att få precisera mina påståenden i fråga om utestängningen af icke-studenter. Jag har aldrig påstått, att de sökande icke-studenterna skulle blifvit afsiktligt illa behandlade, utan att man här har att göra med ett system, som jag fortfarande kallar samvetslöst. Det är ju så här i världen, att när vi människor göra hvarandra som mest blodigt orätt, så sker det oftast bona fide i ett visst systems intresse. Att det varit och alltjämt är fråga om ett systematiskt utestängande af icke-studenter visas af en liten uppgift, som gafs mig i ett utlåtande år 1909 af en ingenjör. När han gick i tekniska högskolan 1865, utgjorde studenterna $\frac{1}{5}$ af hela antalet. Ett af de senaste åren fanns ingen sökande icke-student. Kan orsaken härtill vara, att ingen icke-student *vill* söka? Föga sannolikt. Verkliga orsaken är de oupphörliga skärpningarna, onödigtvis, af inträdesfordringarna ända dithän — det var år 1902 — att studentexamen på reallinjen blifvit obligatorisk på det sättet, att endast med den kommer man in utan något extra plugg. Efter en sådan bestämmelse kan det öfverhufvud icke vara skäl för en icke-student att söka sig in dit. Ända till 1877 hade studentexamen icke någon företrädesrätt till inträde utan inträdesexamen. Och fråga är, om det icke varit skäl att bibehålla denna anordning, om man nämligen icke velat gå min väg. Då man premierat studenterna, så att de få komma in utan inträdesexamen och i bästa fall äfven utan praktik — det har nu berott på, hur pass godt om platser man haft — så har det skett för att bespara lärarna en hel del besvär; hvilket må vara berättigadt i och för sig, men dock icke är något socialpolitiskt eller socialpedagogiskt riktigt skäl för att oupphörligt hissa upp inträdesfordringarna med risk att utesluta de verkliga begåfningarna.

Efter utskottets yttrande lär ecklesiastikministern icke kunna underlåta att omformulera inträdesfordringarna till tekniska högskolan. Det är då att hoppas, att dessa inträdesfordringar komma

att illustrera det Strindbergska yttrandet: »Återgång är icke alltid tillbakagång». Särskildt vill jag pointera min anslutning till den ståndpunkt, som i lärarekollegiet häfdats närmast af professor Peter Klason, och som gått ut på, att det är bättre att den unge ingenjören får sin praktik före examen i stället för efter. Ja, jag går så långt, att jag anser det ungefär i det närmaste bortkastade penningar att öfverhuvud kosta högskolebildning på personer, som icke ha två års praktik före inträdet och under studietiden på somrarna skaffa sig ytterligare ett halft eller tre fjärdedels år.

*Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)*

Denna min höga tanke om praktikens betydelse gör, att jag naturligtvis icke är motståndare till, att tekniska högskolan får nya laboratorier, om de också skulle kosta ännu mera. Jag har aldrig opponerat mig i kostnadsfrågan. Jag har tvärtom i min motion 1909 framhållit, att de penningar man använder på ett väl ordnad undervisningsväsen äro de bäst använda penningarna. När därtill kommer, att hela utvidgningsprojektet krympt ihop så högst betydligt, har jag icke hjärta att med ett afslagsyrkande störa den allmänna fröjden i Kungsbacken. Utskottet förordar ju, att vi först skola göra den lilla utvidgningen och sedan undersöka behofvet af ingenjörer i landet. Detta är ju visserligen, som dansken säger, den forkerte Vej, men icke är det ägnadt att göra *mig* ledsen, ty det är jag, som får skrattarna på min sida. Detta blir däremot icke fallet med vare sig regeringen eller förre statsrådet herr Åke Hammar-skjöld, som varit med om detta utskottsbetänkande och som med sina två kommittéer trasslat bort hela denna icke så värst krångliga fråga.

Det är ännu en sida af saken, som är af intresse, nämligen de höjda elevavgifterna. Att detta icke stämmer med mina demokratiska ideal, behöfver jag icke säga, liksom jag lifligt beklagar, att hvarken inträdesfordringar eller elevavgifter underställas Riksdagens pröfning. Vi syssla ju här med en mängd saker af oändligt mycket mindre vikt.

Hvad slutligen beträffar platsen för tekniska högskolan, förefaller det mig mycket underligt, att man icke kunnat finna en plats på det där gamla värdelösa kobetet, som plötsligt fått så högt jobbarevärde, jag menar Ladugårdsgärdet, i stället för att lägga skolan vid själfva entrén till en naturlig folkpark.

Jag skall sluta med att framhålla mitt ingenjörsideal. I sin runa öfver Nils Ericson skrifver Nordisk Familjebok:

»Ericson saknade visserligen en vetenskaplig ingenjörsbildning men ägde i så mycket rikare mått de egenskaper, som äro oundgängliga för den praktiske ingenjören samt upphofsmannen till och ledaren af stora företag. Man kan i själfva verket anse det för en lycka för Sverige, att Ericson ställdes i spetsen för de storartade byggnadsarbeten, hvilka så hastigt skulle bringas till utförande därstädes. Svårigen skulle någon annan kunnat ersätta honom, och ingen svensk ingenjör har utfört så betydande verk, som dem han skapat».

Mig föresväfvar det nu, att den naturliga fallenhet, som var en Nils Ericsons starka sida, bör kombineras med den fördel en veten-

Angående
omorganisation
af tekniska
högskolan m. m.
(Forts.)

skaplig bildning onekligen skänker. Men då återkommer jag till mitt præterea censeo i denna fråga: Ett läroverks framgång är icke beroende på bara byggnader och lärare, utan på ett elevmaterial, som är verkligen värdt de uppoffringar, som göras för detsamma. Men då skall elevurvalet göras noga och göras i allmänhet tidigt, utan att det dock skall vara omöjligt för sent mognande intelligenser att äfven komma till heders.

Utän öfverfödlig optimism för framtiden, åtminstone den närmaste, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Efter det herr vice talmannen åter öfvertagit ledningen af förhandlingarne, föredrogos *punkterna 2)–6)*.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Utskottets förslag beträffande *Chalmers tekniska läroanstalt*.

Kammaren biföll hvad utskottet hemställt.

§ 13.

Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.

Till behandling företogs häruppå Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen med begäran om åtgärder för lindring i nu rådande uniformitetstvång i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken.

Uti en inom Första kammaren af herr *Hernlund* väckt motion nr 76, hade föreslagits att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af lämplig lindring i nu rådande uniformitetstvång i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken.

Vid föredragning af detta ärende hade Första kammaren för sin del bifallit motionen, hvarefter beslutet genom protokollsutdrag delgifvits Andra kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott för vederbörlig beredning.

Utskottet hemställde nu, att Andra kammaren ej måtte biträda Första kammarens beslut.

Sedan utskottets hemställan upplästs, yttrade:

Herr Berg i Staby: Herr talman! Jag var icke närvarande inom utskottet när detta ärende slutbehandlades, hvarefter jag torde hafva rätt att säga några ord, och då jag icke är fullkomligt af samma åsikt som utskottet uttalat i sitt utlåtande, ber jag att få begagna mig af denna rätt.

*Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Det är ju här fråga om, huruvida Andra kammaren skulle vilja biträda ett beslut, som Första kammaren redan fattat, och som går ut på en anhållan till Kungl. Maj:t. det Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för beredande af lämplig lindring i nu rådande uniformitets-tvång i organisations- och undervisningsplanen vid de allmänna läroverken. Af den motivering, som var bifogad motionen, framgår ej tydligt, hvad motionären egentligen vill. Det utskott inom Första kammaren, som behandlade frågan, kom ock till det resultat, att det icke ansåg sig kunna förorda bifall till motionen. Vid debatten i Första kammaren framkom emellertid åtskilligt, som gjorde, att kammaren fattade sitt beslut i strid mot utskottets hemställan. När vi inom vårt utskott behandlade denna fråga, kommo vi ungefär till samma resultat som det af Första kammaren tillsatta utskottet, nämligen att den motivering, som var bifogad motionen, ej klart angaf motionärens mening. Emellertid stannade vi vid en del uttalanden, som förekommit i debatten i Första kammaren, och jag tror, att vi alla egentligen tänkte på hvad där förekom, under det vi behandlade ärendet. Vi kommo emellertid till något olika slut. Därför ber jag att få påpeka några uttalanden, som under debatten angående denna fråga inom medkammaren fälldes dels af motionären och dels af andra talare. Motionären höll ett mycket långt anförande, som jag naturligtvis icke kan återgifva på annat sätt än att jag gör ett och annat utdrag därur. Han citerade därvid ett uttalande, som en numera hädangången framstående ledamot af denna kammare vid ett tillfälle gjorde angående den absoluta uniformiteten med afseende på undervisningen inom de särskilda skolorna, och jag ber att af detta uttalande få uppläsa följande:

»Det kan icke vara idealet för en tid, som inser, att den så mycket omtalade 'bildningsnivån' hos folket icke höjes därigenom, att alla få lära ett och detsamma och inhämta det på ett och samma sätt, utan som vill lämna tillträde för allt tidens vetande till val för de olika anlagen och som vill, att de olika metoderna och förfaringssätten skola få täfla med hvarandra, en täflan, som är villkoret för deras egen förbättring och progress».

Så talar motionären vidare om att läroverksöfverstyrelsen visserligen har rätt att anställa försök, men att dessa försök egentligen blott blifva i uniformitetens intresse. Därefter sammanfattar han sin ståndpunkt i följande slutord:

»Jag vill söka vinna en mera omfattande förändring, särskildt genom gymnasiets uppdelning på flera olika linjer, som kunna lämna mycket olika slutresultat, men alla skola hafva samma vetenskapliga värde eller vara fullt ekvivalenta.

Det är detta som jag framför allt vill framhålla som syftet med min motion, och hoppas jag, att kammarens ledamöter genom hvad som nu blifvit sagdt skola vara öfvertygade om behöfvat af en lindring i den nu rådande uniformiteten, och att det skulle lända vår undervisning till stor fromma, om icke det andra tillfälliga utskottets hemställan godkändes. Jag ber därför att få yrka afslag å utskottets hemställan».

Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.
(Forts.)

Sedan uppträdde herr Clason och yttrade några ord, som jag också ber att få citera. Han började sitt anförande så:

»Den ärade motionären utgick i sitt anförande ganska väsentligt, såsom ju naturligt var, från Nya elementarskolan och dess förhållanden, men jag skulle vilja påpeka, att det här gäller en sak, som enligt min uppfattning vore af ganska stor betydelse äfven för andra orter i riket. Jag tror, att äfven där kunna finnas berättigade kraf på större frihet och på mindre uniformitet i förevarande afseende.

Utskottet säger i sista stycket af sitt betänkande, att den nuvarande organisationen 'icke *utesluter* möjligheten af anställande af sådana pedagogiska försök' etc. Jag skulle snarare vilja, att det vore så, att den nuvarande organisationen skulle *främja* denna möjlighet, att den verkligen pekade på möjligheten och gagneligheten af sådana växlande pedagogiska försök. Det är dock skillnad på att 'icke utesluta möjligheten' af en sak och att 'främja' den-samma».

En annan talare, nämligen herr Beckman i Djursholm, framhåller att man hyste olika åsikter på ifrågavarande område. »Men», säger han, »i en punkt torde numera pedagogerna vara ganska ense, och det är, att man borde anställa försök med olika bildningslinjer på gymnasiet». Och han fortsätter sålunda i ett annat stycke:

»Såsom särskildt intresserad i de privata skolornas arbete vill jag betona ännu en synpunkt. Det har redan yttrats, att såsom uniformiteten nu är fastslagen, trycker den äfven sin stämpel på de enskilda läroverken. Ett läroverk, i hvars styrelse jag har äran vara ordförande, sökte från början att inslå på en väg, som skulle lämna mycket större frihet att upptaga de erfarenheter, som pröfvats i andra länder och hvilka vi voro öfvertygade skulle komma att lända undervisningen till nytta. Detta gick i början. Men när sedan af naturliga skäl studentexamen måste uppställas som målet, var det som om man lagt in en järnbalk i huset: undervisningens byggnad måste i stort sedt få samma form som vid de allmänna läroverken.»

Sedan jag sammanställt dessa olika uttalanden, och jag tyckt mig förnimma, att hufvudsyftet i motionen var att söka få bort uniformiteten på gymnasialstadiet, har jag icke kunnat komma till alldeles samma resultat som utskottet. Utskottet pekar på en hel del orsaker, hvarför det ansett sig icke kunna biträda det beslut, som Första kammaren kommit till, och jag ber att något få sysselsätta mig med dessa skäl. Först och främst säger utskottet, att det synes utskottet betänkligt att redan nu, då läroverksreformen så nyligen kommit till stånd göra några väsentliga förändringar i densamma. Sedan påpekar utskottet, att uniformitet är nödvändig inom realskolan, och framhåller i sammanhang därmed önskemålet om folkskolan såsom bottenskola, och att man för det ändamålet borde bibehålla den nuvarande anordningen med afseende på realskolan. Så påpekar utskottet, att motionären egentligen velat ha fram de s. k. A-läroverken. Dessa äro visserligen i motionen något omnämnda, men enligt hvad jag tyckt mig finna af debatten i Första

*Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.
(Forts.)*

kammaren, voro de alls icke hans hufvudsyfte, och äfven de omständigheter rörande realskolan, som utskottet fäst uppmärksamheten på, synas mig ej säga så mycket, helst som motionären ej riktat sig mot realskolans nuvarande anordning.

Därefter kommer utskottet in på frågan om gymnasier och säger, att det torde vara mycket behöfligt och nödvändigt att inom gymnasier anordnas flera bildningslinjer än hvad nu är fallet. Det synes mig som om utskottet härvidlag ger motionären fullkomligt rätt. Emellertid säger det på sid. 12 så här:

»Denna utveckling synes bäst vinnas, om den får framväxa på grundvalen af sakkunnigt samarbete mellan lärarekåren och läroverkens centrala ledning. Härmed skall dock icke vara sagdt, att icke äfven Riksdagen bör begagna sig af sin initiativrätt i hithörande frågor, men detta synes böra ske först, om nämnda vederbörande visa sig försumma, hvad samhällsbehofven och tidsförhållandena kunna kräfva i fråga om en sund utveckling af det högre undervisningsväsendet. En sådan situation kan emellertid näppeligen ännu sägas vara för handen, alldenstund gymnasier först under år 1910 blifvit färdiga enligt den nya ordningen.»

Det där låter nästan som om utskottet till hälften ville förebå läroverksöverstyrelsen, att den försummat någonting, hvilket väl icke kan vara meningen, men i alla fall tyckes utskottet med detta uttryck, att situationen näppeligen ännu är för handen tyda på behofvet af att något göres i den riktning, som af motionären påyrkats. Här har jag skilt mig från utskottet, då jag anser, att flera uttalanden tyda på, att verkligen någonting borde göras.

Utskottet har till sist påpekat, att det skulle vara lämpligt, om de enskilda läroverken företoge dylika försök. Detta talar utskottet om på sid. 13. Mot det ställer jag herr Beckmans nyss citerade uttalande, att de enskilda läroverken genom tvång faktiskt äro förhindrade att vidtaga de förändringar på gymnasialstadiet, som vore önskliga. Hufvudskälet, hvarför utskottet icke velat tillstyrka bifall till motionen, tycks sålunda vara det, att det icke velat på något sätt förorda en åtgärd, som i någon mån kunde anses riktad mot läroverksöverstyrelsen. I detta afseende ber jag att få framhålla ännu ett ord, som under debatten i medkammaren yttrades af en talare. Han sade följande:

»Jag ber att få inlägga en gensaga mot att föreliggande fråga skall bedömas med hänsyn till dess betydelse för läroverksöverstyrelsen. Ligger det något godt i motionen, bör den bedömas uteslutande efter dess eget innehåll och icke med tagen hänsyn till några personer eller institutioner.»

I dessa ord är just angifven den ställning jag intagit i frågan. Jag har tyckt mig finna, att motionen afser något verkligt beaktansvärdt, och på den grund har jag icke förenat mig i det uttalande, som utskottet gjort. Då jag emellertid på detta område naturligtvis alls icke är sakkunnig, har jag mycket svårt att nu framkomma med något yrkande gentemot utskottet, men jag har icke ansett mig kunna tåga utan vidare, och jag skulle önska, att möjligen

*Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.
(Forts.)*

några sakkunnige inom kammaren yttrade några ord i denna fråga. I förhoppning att så skall ske, har jag för närvarande icke något yrkande att framställa.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! I sin motion yrkar ju herr Hernlund: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla. det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för beredande af lämplig lindring i nu rådande uniformitetstvång i organisation och undervisningsplan vid de allmänna läroverken.»

Hans motion syftar således på läroverkens såväl realskola som gymnasium. Det är på grund af denna vidhet uti motionen, efter hvad jag har kunnat döma, som både Första kammarens utskott och nu Andra kammarens utskott uti detta föreliggande betänkande kommit till det resultat, att hans motion icke bör utaf Riksdagen bifallas.

Första kammaren afvek ju från sitt utskotts uppfattning och biföll motionen. Hvad föreliggande betänkande angår, finner jag, såsom också den föregående talaren framhöll, att utskottets hufvudsakliga betänklighet ligger däruti, att realskolan kunde blifva utsatt för rubbningar, som skulle menligt inverka på denna jämförelsevis opröfvade och unga undervisningsform och som skulle kunna menligt inverka på sambandet mellan denna undervisningsform och de ännu mera opröfvade kommunala mellanskolorna; och på sådant sätt skulle en rubbning uti detta afseende kunna medföra ganska stora vådor för den förhoppning, som vi, majoriteten inom Andra kammaren, så ofta uttalat oss för, nämligen genomförandet af folkskolan såsom bottenskola. Detta synes mig vara ett alldeles tillräckligt skäl för det slut, till hvilket utskottet kommit.

Sedan kan det ju icke heller nekas, att när utskottet öfvergår till behandlingen af frågan angående undervisningen på gymnasiet, man icke har svårt att finna, att utskottets sympatier till stor del ligga åt det håll, åt hvilket motionären i Första kammaren här syftat. Det blir en helt annan stämning så att säga uti utskottets resonemang, när det gäller gymnasiet och när det gäller realskolan. Nu har ju emellertid utskottet äfven därvidlag kommit till samma slut. Och man kan icke förtänka utskottet det. Det kan ju vara riktigt att härvidlag intaga en ganska försiktig och afvaktande hållning. Man får nu emellertid icke glömma att genom det beslut, som Andra kammaren nyss fattat angående tekniska högskolan, Riksdagen har beslutat en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning i fråga om specialisering på gymnasiet. Denna undersökning står i organiskt samband med gymnasieundervisningens förhållande till fackhögskolan och är således beroende och framkommen just på den grund, att man hoppas på möjligheten, att en sådan undersökning skall visa, att någon del af fackhögskoleundervisningens lägre stadier skola kunna förläggas på gymnasiet och således en viss ekonomisering inträda. Men det är ju tydligt, att i och med detsamma en sådan utredning, anbefalld af Riksdagen, påbörjas, är det icke möjligt att undvika, eller det bör vara oriktigt att söka

undvika, att icke närgränsande undervisningsfrågor med afseende å gymnasialstadiet också komma under denna utrednings rayon.

Således, i och med det beslut, som Riksdagen alldeles nyss, med Andra kammarens beslut i frågan, fattat, hafva ju i själfva verket motionären och de som sympatisera med honom fått en afsevärd del af sin mening utaf Riksdagen godkänd. Det förefaller mig, som om de fördenskull borde kunna vara belåtna, och jag tror icke, att det ligger någon motsägelse uti, att Andra kammaren här godkänner detta tillfälliga utskotts förslag, hvartill jag således, herr talman, ber att få yrka bifall.

*Angående
undervisningen
vid de allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Sedan på framställning af herr talmannen, som emellertid återkommit och ånyo öfvertagit ledningen af förhandlingarna, öfverläggningen nu förklarats vara afslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Vid föredragning härefter af Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i fråga om åvägabringande af utredning angående de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden i Sverige och utlandet m. m., blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 15.

Vidare föredrogs Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning af väckt motion om revision af de utaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk utfärdade normalbestämmelser för läroverksbyggnader.

Med anledning af en inom Första kammaren af herr *Lamm* väckt motion, nr 31, hade nämnda kammare, på hemställan af dess andra tillfälliga utskott, för sin del beslutit, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om erforderliga åtgärder för en revision af de utaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 14 september 1905 utfärdade normalbestämmelser angående läroverksbyggnader, i syfte att, i den mån lämpligen kunde ske, nedbringa kostnaderna för dessa byggnader.

Sedan detta beslut delgifvits Andra kammaren samt ärendet remitterats till kammarens första tillfälliga utskott, hemställde nu utskottet, att Andra kammaren ej måtte biträda Första kammarens beslut.

Efter föredragning af utskottets hemställan anförde

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Den läroverksstadga, som utfärdades i februari 1905, innehåller några bestämmelser, som efter våra förhållanden synas ganska egendomliga. Där stadgas enligt 58 § första mom., att »de för undervisning i dessa läroverk afsedda lokaler tillika med trapphus och korridorer m. m. i fråga om antal, storlek och form, inredning, belysningsförhållanden,

*Angående
revision af
normalbestäm-
melserna för
läroverksbygg-
nader.*

Angående
revision af
normalbestäm-
melserna för
läroverksbygg-
nader.
(Forts.)

uppvärmning och luftväxling samt renhållning skola vara inrättade med noggrann hänsyn till deras särskilda ändamål och i öfverensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i dessa afseenden af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk kunna vara gifna».

I 214 § stadgas också, att, om tvist uppkommer, äger öfverstyrelsen »att genom vederbörande länsstyrelse söka rättelse».

Jag undrar, om det finnes någon enda författning i detta land, som lägger en så oerhörd makt i en styrelses hand gentemot kommunerna i riket. Jag skulle knappast tro det.

Samma år utfärdade också denna öfverstyrelse normalbestämmelser för läroverken, hvilka bestämmelser ju innehålla ganska stränga föreskrifter. När nu en styrelse, som var nybildad, initiativkraftig och energisk, fick i sin hand dels en dylik läroverksstadga och dels dylika normalbestämmelser, så uppstod ju en viss fara för, att denna styrelse skulle kunna komma att gå något bröstganges tillväga, och möjligen icke i alla afseenden den sparsamhet komma att iakttagas, som skulle kunna låta sig förenas med utförandet af läroverksbyggnader.

Det är nu med hänsyn därtill, som denna motion har blifvit väckt i Första kammaren, och som i motionen yrkas en viss modifikation af normalbestämmelserna. Första kammaren har också biträdt motionärens yrkande. Nu har vårt utskott ansett sig icke böra hemställa om bifall till detta Första kammarens beslut. Och jag får verkligen säga, att de skäl, på hvilka utskottet gjort det, anser jag vara rätt goda. Jag har visserligen samma grundåskådning som motionären, men jag tror, att, såsom motionen blifvit lagd, utskottet haft skäl att icke tillstyrka densamma. Motionären har nämligen velat, att man skulle inskränka fordringarna i normalbestämmelserna. Men dessa normalbestämmelser äro ju, om jag så får säga, idealbestämmelser. De äro sådana bestämmelser, som böra tillämpas för att få läroverken så utmärkta som möjligt. Faran ligger enligt mitt förmenande icke däruti, att fordringarna äro så stora i normalbestämmelserna, utan däruti, att man har trott, att dessa normalbestämmelser nödvändigtvis skulle tillämpas i allt för stor utsträckning. Och faran har varit så mycket större, som man till följd af stiliseringen i läroverksstadgan på många håll haft den uppfattningen, att man icke ägde att öfverklaga öfverstyrelsens beslut annat än i ett särskildt fall.

Då jag nu icke har något yrkande utan vill biträda utskottets förslag, så gör jag det på den grund, att utskottet har så tydligt sagt ifrån, att »normalbestämmelserna endast afse att tjäna till ledning vid uppgörande af program och ritningar för läroverksbyggnader men ej att ålägga vederbörande kommuner några förpliktelser».

Jag tror, att det är lämpligt, att denna utskottets motivering kraftigt understrykes, ty å ena sidan är det väl önskvärdt, att man framhåller, att öfverstyrelsen måtte gå fram med en viss försiktighet och hofsamhet och, särskildt när det är fråga om ändringar af äldre byggnader, icke ställer sina pretentioner alltför högt, och å andra sidan tror jag det kan vara lämpligt, att statsmyndigheterna få klart

för sig, att om öfverstyrelsen händelsevis skulle ställa alltför stora pretentioner i den vägen, det finnes en myndighet öfver öfverstyrelsen, nämligen Kungl. Maj:t, och går frågan dit, hoppas jag, att ärendena komma att pröfvas från olika synpunkter.

Jag skall, som sagdt, förena mig med utskottet i dess hemställan, men med bestämdt understrykande af nu omnämnda passus i utskottets motivering.

*Angående
revision af
normalbestäm-
melserna för
läroverksbygg-
nader.
(Forts.)*

Häruti instämde herrar *Lindgren* i Oskarshamn, *Fornander*, *Rehn* och *Hellström*.

Vidare anfördes ej. Kammarern biföll utskottets hemställan.

§ 16.

Häruppå föredrogos hvart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena vid väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m., nr 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående de medel, af hvilka pensioner, som jämlikt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstnehafvares rätt till pension komma att beviljas befattningshafvare i patent- och registreringsverket samt vid tullverket äfvensom i försäkringsinspektionen, skola utgå, och

nr 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande af ett statens kraftverk vid Älfkarleby.

Kammarern biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Efter föredragning godkändes bankoutskottets utlåtande nr 32, angående åtgärder för anskaffande af ny tomt för riksbanksbyggnad i Kristianstad m. m.

§ 18.

Härnäst fanns å föredragningslistan uppfördt bankoutskottets utlåtande, nr 35, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde hufvudtiteln gjorda framställning angående pensionering af extra provinsialläkare m. fl. jämte en i ämnet väckt motion.

*Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.*

I den till innevarande års Riksdag aflättna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t under riksstatsens tionde hufvudtitel i punkten 4 föreslagit Riksdagen

dels att för en anstalt, afsedd att bereda pension åt extra provinsialläkare och tilläggs pension åt vissa provinsialläkare, godkänna i propositionen intagna hufvudgrunder;

dels medgifva, att extra provinsialläkare, hvilkens lefnadsålder vid den tid, då extra provinsialläkarnas pensionskassa trädde i verk-

Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.
(Forts.)

samhet, öfverstege 45 år och icke blefve delägare i nämnda pensionskassa samt omedelbart vid uppnådda 65 år eller, därest han vid nyssnämnda tidpunkt redan uppnått en sådan ålder, omedelbart där-efter afginge från sin tjänst, skulle vara berättigad att vid afskeds-tagandet erhålla en årlig pension af statsmedel till belopp af 1,500 kronor;

dels ock för gäldande af statens andel enligt förenämnda grunder i kostnaden för pensionering af extra provinsialläkare anvisa ett förslagsanslag af 15,000 kronor att årligen utgå från och med år 1912.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en af herr Ström i Transtrand m. fl. inom Andra kammaren väckt motion nr 43, däri hemställts, att Riksdagen måtte besluta sådan ändring i förslaget rörande extra provinsialläkares pensionering, att äfven de extra provinsialläkaredistrikt, som själfva helt aflönade sin läkare, måtte i likhet med andra distrikt årligen erhålla 200 kronor af staten till extra provinsialläkarnes pensionskassa, för så vidt distriktet erlade motsvarande belopp till kassan.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med afslag å motionen nr 43 i Andra kammaren, måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning.

Efter det utskottets hemställan upplästs, begärdes ordet af

Herr Hellberg, som anförde: Herr talman! Äfven om regeringens förslag vinner Riksdagens bifall, så vill jag säga, att ändå en stor del af de nuvarande provinsialläkarna äro utan möjlighet att få full pension. Billigheten synes fordra, att någon hänsyn tages till den stora mängd provinsialläkare, som nu endast få afkortad pension, så att de komma i åtnjutande af öfvergångsbestämmelser, såsom ock af den kungl. kommittén förordats.

Jag har, herr talman, endast velat göra detta uttalande till protokollet.

Vidare yttrade

Herr Ström i Transtrand: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna har jag jämte ett par andra ledamöter af denna kammare väckt en motion, däri vi föreslå sådan ändring i förslaget rörande extra provinsialläkares pensionering, att äfven de extra provinsialläkaredistrikt, som själfva helt aflöna sin läkare, måtte tillerkännas samma rätt med afseende å statsbidrag till extra provinsialläkarnes pensionskassa, som gäller för andra distrikt, d. v. s. vi anse, att äfven förenämnda extra provinsialläkaredistrikt likasom de andra skola få rättighet att af statsmedel till nämnda pensionskassa uppbära 200 kronor. Enligt det nu föreliggande förslaget skulle de extra provinsialläkaredistrikt, som själfva helt och hållet aflöna sin läkare och således icke erhålla något bidrag vare sig

från staten eller landstinget, få vidkännas 200 kronor större kostnad till denna pensionskassa. Det är detta, som jag finner vara en orättvisa. Frågan är visserligen icke i och för sig själf synnerligen stor, ty det är ju klart, att om vederbörande distrikt kan aflöna sin läkare med 4- à 5,000 kronor, så spela icke 200 kronor någon särdeles stor roll, men jag anser det i alla fall vara synnerligen orättvist, att dessa distrikt skola på det sättet ytterligare betungas eller med andra ord, att dessa distrikt icke alls skola få någon lindring i de afgifter, som de ha att erlägga för sin läkare. Jag anser det vara så mycket mera orättvist i detta fall, som denna pensionskassa dock kommer att blifva en kassa, som på sätt och vis blir en statens kassa, ty de bidrag, som ifrån dessa distrikt lämnas kassan, få de naturligtvis icke igen, utan det skall tillfalla de extra provinsialläkare i form af pension. Det är ju en synnerligen viktig sak, att en sådan kassa kommer till stånd; det har ju ibland varit förenadt med ganska stora svårigheter att kunna få en extra provinsialläkare att stanna länge på en plats, just därför att han icke har utsikt till pension och att han för den skull forfast möjligt söker ordinarie provinsialläkaretjänst. När emellertid en sådan extra provinsialläkare icke kan betraktas såsom varande i privat tjänst eller såsom tjänare endast åt dem som anställt honom — ty han står ju under offentlig kontroll, och hvilken som helst, icke blott från hans eget distrikt, utan äfven från andra, har rätt att anlita honom, och således är han liksom andra läkare anställd i det allmännas tjänst — då synes det mig orättvist, att icke vederbörande distrikt i detta fall skall få åtnjuta samma förmån som andra distrikt; och för öfrigt måste ju läkaren själf, enligt förslaget, såsom extra tillägg betala 100 kronor. Om vi nu tänka oss det förhållande, att en extra provinsialläkare, som sedan någon tid bidragit till kassan, såsom distriktet äfven gjort, affider, så att han aldrig blir i tillfälle att komma i åtnjutande af denna pension, då kan naturligtvis icke heller distriktet få igen de medel, som utbetalts. Dessa medel komma således att ingå i denna kassa. Följaktligen anser jag för min del, att det är fullt berättigadt, att dessa distrikt såväl som de, som ha bidrag antingen från landsting eller staten, få detta bidrag af 200 kronor och därigenom komma i samma förmånliga ställning till denna pensionskassa.

Utskottet har nu här sagt, att icke tillräckliga skäl anförts och att utredning saknas. Ja, hvad frågan om utredning beträffar — det enda skäl utskottet anført — synes mig denna icke vara synnerligen vidlyftig. Här är blott fråga om ett bidrag på 200 kronor till de distrikt, som själfva anmäla sig inom en viss tid för att bli delaktiga af pensionskassan. Jag föreställer mig, att de flesta göra det, fast kanske icke alla, och därför kan man icke på förhand säga, hur mycket statsbidraget skulle komma att gå till, men då anmälningsskyldigheten är frivillig, skulle man äfven med en utredning icke kunna angifva något exakt belopp. Det anslag, som här är ifrågasatt, är ju också med hänsyn till denna omständighet ett förslagsanslag, och om det blir något högre eller lägre betyder icke

*Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.
(Forts.)*

*Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.
(Forts.)*

så mycket. Någon vidare utredning anser jag därför icke vara af behovet påkallad. De skäl, som vi i motionen anfört, synas mig vara tillräckligt talande, då vi sökt framhålla, att äfven dessa extra provinsialläkare äro lika behöfliga för de distrikt, där de äro anställda som de ordinarie provinsialläkarna i sina distrikt. Visserligen har ju nu genom den förändring af provinsialläkaredistriktet, som under innevarande riksdag beslutats, flera distrikt tillkommit, hvarigenom afståndet till närmaste provinsialläkare på många ställen blifvit förkortadt, men detta oaktadt finns det distrikt, som äro så stora, att personer boende inom distriktet kunna ha ända till 10, 12 à 15 mil till läkaren. Då tror jag nog, att sådana kommuner, så vida de på något sätt kunna, gärna vilja behålla sin extra provinsialläkare, fastän provinsialläkaren kanske kommit dem något närmare än förut. Jag anser således, att denna institution är så af behovet påkallad, att den icke kan för en ändamålsenlig sjukvård undvaras. Därför anser jag ock tillräckliga skäl vara anförda för en så billig begäran som att dessa distrikt skola bli jämställda med de andra och således få samma statsbidrag af 200 kronor till denna pensionskassa. Då ju dessutom, som jag förut sagt, denna kassa är att betrakta såsom en statens kassa, synes mig ej vara för mycket begärdt, att äfven staten lämnar något bidrag.

Med hänsyn till hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, tilllåta mig att beträffande denna punkt yrka bifall till den af mig m. fl. väckta motionen, således, på samma gång jag i öfrigt tillstyrker bifall till utskottets hemställan med hänsyn till pensionskassan, ber jag också att få yrka bifall till vår motion i denna punkt.

Herr Vahlquist: Jag kan icke neka till, att det inom utskottet förefanns sympatier för den af herr Ström afgifna motionen; men det är ju helt naturligt, att utskottet dock icke kunnat våga sig på att tillstyrka ett bifall till hans förslag, då, såsom utskottet framhållit, utredning saknas i frågan. Man visste icke i någon mån, hvilket belopp den af motionären föreslagna anordningen skulle kräfva. Man måste ju för öfrigt tänka på, att det finnes äfven andra läkare, som aflönas enskildt, men som kanske vore lika berättigade som en del extra provinsialläkare i nu förevarande afseende, nämligen municipal- och köpingsläkare, hvilka ju ungefär ha samma åliggande som en extra provinsialläkare, och kanske äfven stads- läkare. Man har nu tänkt, att det kunde vara lämpligt — åtminstone har det varit min uppfattning — att denna fråga utredes i sammanhang med frågan om stadsläkarnas, municipal- och köpingsläkarnas pensionering. Såsom vi finna af den kungl. propositionen, sid. 9, har frågan om stadsläkarnas pensionering redan gjorts till föremål för utredning och ligger för närvarande till yttrande hos stadsförbundets styrelse här i Stockholm. Jag menar således, att det vore lämpligt, att frågan i hela dess vidd blefve utredd. Att för närvarande bifalla motionen torde möta vissa svårigheter, då man, som sagdt, icke det ringaste vet, hvilket belopp som staten i sådant fall finge utgifva. Det må emellertid vara stort eller litet, så är det väl

från staten eller landstinget, få vidkännas 200 kronor större kostnad till denna pensionskassa. Det är detta, som jag finner vara en orättvisa. Frågan är visserligen icke i och för sig själf synnerligen stor, ty det är ju klart, att om vederbörande distrikt kan aflöna sin läkare med 4- à 5,000 kronor, så spela icke 200 kronor någon särdeles stor roll, men jag anser det i alla fall vara synnerligen orättvist, att dessa distrikt skola på det sättet ytterligare betungas eller med andra ord, att dessa distrikt icke alls skola få någon lindring i de afgifter, som de ha att erlægga för sin läkare. Jag anser det vara så mycket mera orättvist i detta fall, som denna pensionskassa dock kommer att blifva en kassa, som på sätt och vis blir en statens kassa, ty de bidrag, som ifrån dessa distrikt lämnas kassan, få de naturligtvis icke igen, utan det skall tillfalla de extra provinsialläkare i form af pension. Det är ju en synnerligen viktig sak, att en sådan kassa kommer till stånd; det har ju ibland varit förenadt med ganska stora svårigheter att kunna få en extra provinsialläkare att stanna länge på en plats, just därför att han icke har utsikt till pension och att han för den skull fortast möjligt söker ordinarie provinsialläkaretjänst. När emellertid en sådan extra provinsialläkare icke kan betraktas såsom varande i privat tjänst eller såsom tjänare endast åt dem som anställt honom — ty han står ju under offentlig kontroll, och hvilken som helst, icke blott från hans eget distrikt, utan äfven från andra, har rätt att anlita honom, och således är han liksom andra läkare anställd i det allmännas tjänst — då synes det mig orättvist, att icke vederbörande distrikt i detta fall skall få åtnjuta samma förmån som andra distrikt; och för öfrigt måste ju läkaren själf, enligt förslaget, såsom extra tillägg betala 100 kronor. Om vi nu tänka oss det förhållande, att en extra provinsialläkare, som sedan någon tid bidragit till kassan, såsom distriktet äfven gjort, affider, så att han aldrig blir i tillfälle att komma i åtnjutande af denna pension, då kan naturligtvis icke heller distriktet få igen de medel, som utbetalts. Dessa medel komma således att ingå i denna kassa. Följaktligen anser jag för min del, att det är fullt berättigadt, att dessa distrikt såväl som de, som ha bidrag antingen från landsting eller staten, få detta bidrag af 200 kronor och därigenom komma i samma förmånliga ställning till denna pensionskassa.

Utskottet har nu här sagt, att icke tillräckliga skäl anförts och att utredning saknas. Ja, hvad frågan om utredning beträffar — det enda skäl utskottet anført — synes mig denna icke vara synnerligen vidlyftig. Här är blott fråga om ett bidrag på 200 kronor till de distrikt, som själfva anmäla sig inom en viss tid för att bli delaktiga af pensionskassan. Jag föreställer mig, att de flesta göra det, fast kanske icke alla, och därför kan man icke på förhand säga, hur mycket statsbidraget skulle komma att gå till, men då anmälningsskyldigheten är frivillig, skulle man äfven med en utredning icke kunna angifva något exakt belopp. Det anslag, som här är ifrågasatt, är ju också med hänsyn till denna omständighet ett förslagsanslag, och om det blir något högre eller lägre betyder icke

*Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.
(Forts.)*

Angående
pensionering
af extra pro-
vinsialläkare
m. fl.
(Forts.)

så mycket. Någon vidare utredning anser jag därför icke vara af behovet påkallad. De skäl, som vi i motionen anfört, synas mig vara tillräckligt talande, då vi sökt framhålla, att äfven dessa extra provinsialläkare äro lika behöfliga för de distrikt, där de äro anställda som de ordinarie provinsialläkarne i sina distrikt. Visserligen har ju nu genom den förändring af provinsialläkaredistriktet, som under innevarande riksdag beslutats, flera distrikt tillkommit, hvarigenom afståndet till närmaste provinsialläkare på många ställen blifvit förkortadt, men detta oaktadt finns det distrikt, som äro så stora, att personer boende inom distriktet kunna ha ända till 10, 12 å 15 mil till läkaren. Då tror jag nog, att sådana kommuner, så vida de på något sätt kunna, gärna vilja behålla sin extra provinsialläkare, fastän provinsialläkaren kanske kommit dem något närmare än förut. Jag anser således, att denna institution är så af behovet påkallad, att den icke kan för en ändamålsenlig sjukvård undvaras. Därför anser jag ock tillräckliga skäl vara anförda för en så billig begäran som att dessa distrikt skola bli jämställda med de andra och således få samma statsbidrag af 200 kronor till denna pensionskassa. Då ju dessutom, som jag förut sagt, denna kassa är att betrakta såsom en statens kassa, synes mig ej vara för mycket begärdt, att äfven staten lämnar något bidrag.

Med hänsyn till hvad jag nu anfört skall jag, herr talman, tillåta mig att beträffande denna punkt yrka bifall till den af mig m. fl. väckta motionen, således, på samma gång jag i öfrigt tillstyrker bifall till utskottets hemställan med hänsyn till pensionskassan. Her jag också att få yrka bifall till vår motion i denna punkt.

Herr Vahlquist: Jag kan icke neka till, att det inom utskottet förefanns sympatier för den af herr Ström afgifna motionen; men det är ju helt naturligt, att utskottet dock icke kunnat våga sig på att tillstyrka ett bifall till hans förslag, då, såsom utskottet framhållit, utredning saknas i frågan. Man visste icke i någon mån, hvilket belopp den af motionären föreslagna anordningen skulle kräfva. Man måste ju för öfrigt tänka på, att det finnes äfven andra läkare, som aflönas enskildt, men som kanske vore lika berättigade som en del extra provinsialläkare i nu förevarande afseende, nämligen municipal- och köpingsläkare, hvilka ju ungefär ha samma allgande som en extra provinsialläkare, och kanske äfven stads- läkare. Man har nu tänkt, att det kunde vara lämpligt — åtminstone har det varit min uppfattning — att denna fråga utredes i sammanhang med frågan om stadsläkarnas, municipal- och köpingsläkarnas pensionering. Såsom vi finna af den kungl. propositionen, sid. 9, har frågan om stadsläkarnas pensionering redan gjorts till föremål för utredning och ligger för närvarande till yttrande hos stadsförbundets styrelse här i Stockholm. Jag menar således, att det vore lämpligt, att frågan i hela dess vidd blefve utredd. Att för närvarande bifalla motionen torde möta vissa svårigheter, då man, som sagdt, icke det ringaste vet, hvilket belopp som staten i sådant fall finge utgifva. Det må emellertid vara stort eller litet, så är det väl

i alla fall icke lämpligt att utan någon utredning, som verkligt visar, hvilket detta belopp är, nu bifalla motionen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan äfven i denna del.

Öfverläggningen var härmed afslutad.

Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder framställda yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Angående pensionering af extra provinsialläkare m. fl. (Forts.)

§ 19.

Till behandling företogs nu bankoutskottets utlåtande, nr 36, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för folkskolläraernas pensionsinrättning m. m., dels ock återremiss af punkten 10:o) af bankoutskottets utlåtande nr 18.

I en till Riksdagen den nästlidna 7 april aflåten, till bankoutskottet remitterad proposition, nr 179, hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen godkänna ny stat för folkskolläraernas pensionsinrättning samt fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

I samband härmed upptog utskottet i förevarande utlåtande ånyo Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde hufvudtiteln framlagda förslag till ombildning af lärarnes vid elementarläroverken änke- och pupillkassa, däröfver utskottet tidigare yttrat sig i den till utskottet återremitterade tionde punkten af utskottets utlåtande nr 18.

Angående ny stat för folkskolläraernas pensionsinrättning m. m.

Med tillstyrkande af bifall till hvad Kungl. Maj:t i öförmälda ämnen föreslagit, hemställde nu utskottet:

1:o) att Riksdagen måtte för ombildning af lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk framlagda förslag — under förutsättning att den rätt till tjänsteår, som enligt prästerskapets privilegier tillkomme stärbhus efter ämnelärare vid de allmänna läroverken, blefve i vederbörlig ordning upphäfd — höja det såsom bidrag till pensionering af änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget med 26.889 kronor.

2:o) att Riksdagen måtte

dels godkänna den af departementschefen i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 7 april 1911 förordade stat för folkskolläraernas pensionsinrättning jämte i protokollet öförmälda, för åtnjutande af däri för ordinarie befattningshafvare upptagna aflöningsförmåner föreslagna villkor och bestämmelser;

dels medgifva, att de i den nya staten upptagna förstagradsstjänsterna skulle vara delaktiga uti lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa;

dels förklara, ej mindre att enhvar, som med eller efter 1912 års ingång tillträdde ordinarie befattning hos pensionsinrättningen,

Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

skulle vara pliktig att underkasta sig förberörda villkor och bestämmelser, än äfven att de förutvarande innehafvare af dylika befattningar hos pensionsinrättningen, hvilka icke före viss angifven tidpunkt anmälde, att de ville underkasta sig den nya aflöningsstaten samt nämnda villkor och bestämmelser, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle varda bibehållna vid dem dittills tillkommande aflöningsförmåner äfvensom vid den rätt till pension, som dittills tillkommit dem;

dels — med uteslutande af de särskilda posterna till pensionering och till förvaltningskostnadernas bestridande uti förberörda under riksstatsens tionde hufvudtitel under rubriken: bidrag till pensionering af änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m., uppförda anslag — höja samma anslag med ytterligare 3,000 kronor;

dels ock medgifva, att Kungl. Maj:t finge på förslag af direktionen efter omständigheterna bestämma om fördelningen af förvaltningskostnaderna mellan de särskilda, af direktionen öfver pensionsinrättningen förvaltade pensionsanstalterna.

Efter föredragning af *punkten 1:o* yttrade

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Den nu föredragna punkten, punkt 1, återfinnes å tionde hufvudtiteln. Då bankoutskottets utlåtande angående nämnda hufvudtitel här föredrogs, blef denna punkt återremitterad. Såsom man ser af ifrågavarande utlåtande, hade utskottet i den punkten ingen erinran att göra, och när den nu återkommer, är det därför naturligt, att den icke blifvit ytterligare pröfvad af utskottet. Utskottet säger ju också här, att utskottet vid granskning af Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke funnit anledning till någon erinran utan hänvisar utskottet till sitt förut afgifna utlåtande i saken. Jag ber emellertid att få säga, att för den händelse denna fråga, såsom det var förut, kommit under statsutskottets behandling, är det möjligt, att anmärkning mot denna första punkt hade framkommit. Af utlåtandet angående tionde hufvudtiteln finner man en reservant i denna punkt nämligen herr Christierson, och således har icke heller inom bankoutskottet full enighet rådt i detta fall.

Såsom vi erinra oss från de tillfällen, när denna fråga förut här varit före i Riksdagen, har den fallit icke mindre än två gånger, och jag tror för min del, att den icke ännu är så utredd, att Riksdagen skall vara villig att godkänna detta förslag, sådant det nu föreligger. Här gäller det ju, att staten skall, så att säga, köpa elementarlärares s. k. tjänstårsrätt, och köpeskillingen skall tillfalla elementarlärares änke- och pupillkassa. Det tyckes mig vara litet betänkligt att på detta sätt ingå en affär med elementarlärares änke- och pupillkassa. Jag vill visst icke förneka, att denna tjänstårsrätt, som ju grundar sig på prästerskapets privilegier, borde upphöra, ty det är ju icke på något område så mycket kvar af de gamla privilegierna. Riksdagen beslutade ju i fjol att afskaffa

prästerskapets privilegier i sammanhang med den då genomförda löne regleringen för prästerskapet, men man hörde icke då talas om någon köpeskilling, utan man reglerade lönerna med hänsyn till de föreliggande förhållandena så att vederbörande tjänstnehafvare skulle få en lön, som motsvarade tidens kraf. Jag tror nu, att denna fråga angående upphäfvandet af det privilegium, som det här rör sig om, gärna kunde få anstå till dess frågan om elementarlärarnas löne reglering änyo framkommer, ty det lär väl icke dröja länge, förr än förslag om ändring i nämnda lönestat kommer att föreläggas i Riksdagen. Något förslag i sådan riktning ligger emellertid icke nu före, hvarför man icke kan åberopa denna omständighet som ett starkt skäl för afslag å det nu föreliggande förslaget.

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärnarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Här är det nu i alla fall fråga om att förbättra denna änke- och pupillkassas ställning, och detta genom att staten framdeles skulle ärligen gifva kassan ett bidrag å 26,889 kronor. Det är härvid att märka, att det gäller en kassa, som väl är en bland de allra mest gynnade kassor af detta slag, och det erkännes också i statsrådsprotokollet, att denna kassa är gynnad framför många andra liknande. Nu är det meningen, att tack vare kassans sålunda förbättrade ställning höja de därifrån utgående pensionsbeloppen. Statsutskottet har på sin tid sagt sig ingenting ha emot en dylik höjning, då väl pensionerna i alla händelser ej skola bli för högt tilltagna, men det är att märka att nämnda utskott gjorde ett sådant uttalande och Riksdagen godkänt detsamma under förutsättning, att statsverket icke skulle behöfva betungas med nya utgifter i och för denna sak. och jag vågar påstå, att det är väl ingen än i dag, som icke vill stå för den satsen. Frågan här gäller blott, om statsverket skall få vidkännas en ökad utgift, för att denna kassas pensionärer skola blifva bättre gynnade än nästan alla andra änke- och pupillkassors pensionärer. Om man ser efter, hur det ställer sig vid civilstatens pensionsinrättning, som väl får anses vara den modernaste och nyaste af detta slag, såsom varande den senast reglerade, finner man, att pensionerna där icke äro så höga, som de skulle blifva i nu förevarande fall efter den ombildning af nu ifrågavarande kassa, som här föreslagits, men det oaktadt få de till civilstatens pensionsinrättning hörande tjänstemännen betala betydligt högre afgifter till sin änke- och pupillkassa, än hvad de elementarlärare, som ha delaktighet i dessa lärares änke- och pupillkassa, behöfva göra enligt de nya grunderna. När det ställer sig på det sättet, kan det då vara skäl i att statsverket åtager sig att utbetala ett så stort bidrag till sistnämnda kassa, som här är ifrågasatt?

Denna fråga har, som sagdt, ju ett par gånger förut varit föremål för Riksdagens pröfning. Första gången den var före begärdes ett mycket stort belopp, andra gången hade det nedsatts rätt betydligt, och nu, när det för tredje gången kommer åter, då stannar man vid detta belopp å 26,889 kronor jämte det belopp, som omnämnes i punkt 2, eller 3,000 kronor, det anser man nu vara tillräckligt för att reda upp affärerna. När man således det ena året afslår hvad som då begäres, minskar man till det andra året ansprå-

Angående
ny stat för
folkskol-
lärnarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

ken med icke mindre än 35,000 kronor. Detta visar ju, att Riksdagen hade rätt i sin uppfattning, när den första gången afslog det då framlagda förslaget — det har med tydliga och klara ord erkänts i den kungl. propositionen. Om man ser till, huru det förhåller sig med andra änke- och pupillkassor, så befinnes, att till t. ex. telegrafverkets änke- och pupillkassa bidrager staten med 28,000 kronor — siffrorna äro hämtade ur statsrevisorernas berättelse — medan delägarnas afgifter belöpa sig till 60,000 kronor i rundt tal; till folkskollärarnas änke- och pupillkassa lämna staten ett bidrag å 72,000 kronor medan delägarnas tillskott uppgår till 286,000 kronor och hvad vidare civilstatens änke- och pupillkassa beträffar, utgör statens bidrag till denna 35,000 kronor, under det att delägarnas afgifter uppgå till sammanlagt 650,000 kronor. Så ställer det sig för dessa änke- och pupillkassor. Huru ställer det sig då i detta fall? Jo, staten har förut här lämnat ett bidrag 116,000 kronor, under det att delägarna betalat 104,000 kronor, och nu skulle staten betala än ytterligare hvad som nu begäres.

Jag anser, såsom jag också nyss nämnde, att med denna köpeaffär beträffande tjänstårsrätten borde ha anstått, till dess att den lönerereglering för elementarlärarna, som är att vänta, hade förelagts Riksdagen. Då emellertid frågan undan för undan återkommer och Kungl. Maj:t och vederbörande icke släppa Riksdagen, förrän den på något sätt gifvit efter härvidlag, skall jag, för att undvika att frågan ytterligare återkommer, nu gå med på att Riksdagen anslår 22,300 kronor för denna sak. I bankoutskottets utlåtande nr 18 angående tionde hufvudtiteln har å sidan 21 en uträkning blifvit gjord rörande hvad staten skulle betala, för att få elementarlärarnas tjänstårsrätt upphäfd, och man har där kommit till, att en årlig utbetalning af 22,300 kronor blir just den summa, som i detta fall är den rätta. Man är emellertid nu icke belåten med denna summa, utan det heter, att utom elementarlärarna, som rätteligen borde ensamma få denna köpeskillning å 22,300 sig till godo, finnes det åtskilliga andra delägare i dessa lärares änke- och pupillkassa, nämligen öfningslärarna, hvilkas änkor och barn på detta sätt också skulle få en något förhöjd pension genom att den högre köpeskillingen lades till kassan. Men för dessa öfningslärares rätt till högre pension för änkor och barn ur elementarlärarnas änke- och pupillkassa skulle nu staten lämna ett större bidrag till kassan, då ju dessa änkors och barns rätt till högre pension icke härflyter af den köpeskillning, staten erlagt för att få den genom privilegier *elementar*lärarna tillerkända tjänstårsrätten upphäfd. Jag tycker verkligen, att det är högst orimligt att statsverket skulle behöfva utbetala 4.589 kronor endast för att änkor och barn efter öfningslärare, som redan förut äro delägare i pensionskassan, skulle få en något högre pension. Därför att nyssnämnda köpeskillning ingår till kassan, skall staten för dessa öfningslärare betala ut ytterligare ett så stort belopp som det nyss nämnda: det förefaller mig gå väl långt. Sålunda skall jag i denna fråga i alla fall gå så långt i medgifvande, att jag skall vara med om, att dessa privilegier skola på nämnda sätt afskaffas. Fast man ju ogärna

vill betala en köpeskilling därför, skall jag vara med om att höja detta anslag med 22,320 kronor, för att tjänstårsrätten må försvinna. I enlighet härmed skulle den sista meningen i punkt 1:o lyda: »höja det såsom bidrag till pensionering af änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget med 22.320 kronor», i stället för som nu står 26,889 kronor.

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Jag tror, att Riksdagen genom detta i alla fall visat sig så generös, och det i en sådan fråga som denna, att de, som äro delägare i denna kassa, borde känna sig fullt tillfredsställda med ett sådant anslag.

Det är också att märka, om man ser efter huru det ställer sig med beräkningen — det är väl icke värdt för en lekman att tvista med matematikerna, ty då drar man gifvetvis det kortare strået — men då man ser hur matematikerna räknat i fråga om denna kassa det ena året si och det andra så, då är det väl klart, att matematikerna icke stå så säkra; och när man ser kassans gynnsamma ställning och finner, att man förut räknat med för låg lefnadsålder för de manliga lärarna, i det att dessa lefva längre men däremot med för hög för de kvinnliga, hvilka befunnits lefva kortare tid än man beräknat, och kassans ställning på det sättet blifvit förbättrad, så kan man väl säga, att det ser nästan ut, som om de sakkunnige gått så till väga, att de först frågade: »Hur mycket vilja vi ha i pension» och sedan, »hur skola vi få penningar till det?»

Jag ber, herr talman, att få framställa det yrkandet, jag nyss uppläste, gående ut på att siffran 22.320 sättes i stället för siffran 26.889.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Säsom den föregående ärade talaren utvecklat, gäller det här en aflösning af den tjänstårsrätt, som tillkommer elementarlärare vid de allmänna läroverken. Denna rätt består däri, att stärbhuset efter en affiden lärare äger uppbära aflöningen vid tjänsten ända till nästa första maj, med skyldighet att betala vikarie å befattningen. Detta är tydligen en föräldrad aflöningsform, som bör afskaffas; den passar icke i stycke med nuvarande aflöningsystem. Hvad man särskildt har att anmärka mot denna rätt är, att den verkar så ojämnt. För att belysa detta ber jag att få anföra, att det för några år sedan inträffade, att en lärare afled den sista april. Hans stärbhus hade icke rätt att få ett öre af aflöningen vid tjänsten. Om döden inträdt några timmar senare, hade stärbhuset haft rätt att uppbära aflöning å tjänsten för ett helt år. Herrarne kunna förstå, att vi tycka, att denna aflöningsform icke längre bör få finnas och att den bör afskaffas och ersättas med ett rättvist och jämnare verkande system. Den kan nu, som den föregående talaren nämnde, icke aflösas utan ersättning, ty den är af privilegienatur. Innan jag nu går vidare, vill jag nämna, att lärarnes änke- och pupillkassa, säsom den föregående talaren mycket riktigt nämnde, består af två grupper: en större och en mindre. Den

Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

större gruppen har ifrågavarande tjänstårsrätt, den mindre har icke dylik tjänstårsrätt. Den större gruppen, som har tjänstårsrätt, består af ämneslärare vid de allmänna läroverken, den mindre, som icke har tjänstårsrätt, består af lärare vid seminarier, tekniska läroanstalter och af öfningslärare vid de allmänna läroverken. Nu är det så, att tjänstårets värde i närvarande stund är uträknadt till — som förut nämnts — omkring 22,000 kronor. Tager man då dessa 22,000 kronor och slår ut dem på alla delägarna i kassan, är det uppenbart, att de delägare, som ha tjänstårsrätt, få göra en uppoffring till förmån för de delägare, som icke ha tjänstårsrätt. Detta vilja naturligtvis icke de förra vara med om, och för att då bringa upp pensionerna för de delägare, som icke ha tjänstårsrätt, i samma proportion, som för de delägare, som ha tjänstårsrätt, har man begärt detta ytterligare belopp af 4,000 kronor, som utgör det värde, som tjänståret skulle ha för den andra gruppen, därest den hade tjänstårsrätt.

Nu drager herr Carl Persson häraf den slutsatsen, att vi skola vara med på den här saken och betala 22,000 kronor, som äro en ren ersättning, men icke vara med på att betala de där 4,000 kronorna, som är en gåfva. Ja, det är åtskilligt som talar för herr Carl Perssons ståndpunkt, men den är icke oangripbar, äfven om man betraktar detta som en ren affär. Den vore oangripbar, om tjänstårets värde under alla tider vore konstant, men så är det icke. Tjänstårets värde stiger med lärarnes antal och med lönernas belopp. Om vi tänka oss denna reform uppskjuten till tio år härefter. Då lärarekåren vuxit med 50 à 100 personer och väl äfven lärarnes löner reglerats, så är detta tjänstår, ifall det då aflöses, värdt icke 22,000 kronor, som herr Carl Persson vill betala, och ej heller 26,000 kronor, som Kungl. Maj:t begär, utan antagligen ett högre belopp.

Vill man betrakta detta som en affär, skall man betala icke blott för tjänstårets matematiska värde i denna stund utan lämna vederlag jämnväl för värdestegringen. Hur stort detta vederlag skall vara, undandraget sig alla beräkningar. Man kan om de föreliggande förslagen på sin höjd säga det, att om Riksdagen tager Kungl. Maj:ts förslag, det är möjligt, att staten gör en något så när ordentlig affär, hvarken vinner eller förlorar; men om man tager herr Carl Perssons förslag är det alldeles säkert, att lärarekåren gör en dålig affär.

Nu talade herr Persson i Stallerhult om matematikernas beräkningar och sade, att med dem kan man komma till hvilket resultat som helst. Jag vill dock säga, att hvad som inträffat under den tid, som förflutit, sedan den förra beräkningen gjordes och till tiden för den nu föreliggande beräkningen, är en viktig faktor, som tidigare icke kunde beräknas. Det är tillskapandet af dessa nya ämneslärareplatser, hvilket gjort, att befodringsåldern sjunkit. Ämneslärarne inträda icke i kassan, förrän de bli ordinarie. Detta inträffade förr vid 36 à 37 års ålder, nu vid tidigare ålder. De komma sålunda att betala till kassan längre tid. Det är detta förhållande, som är den hufvudsakliga anledningen till olikheten i de gjorda be-

räkningarna, och den kunde icke förutses, när den förra beräkningen gjordes.

För min del har jag icke den optimistiska syn på denna kassas ekonomiska ställning, som herr Carl Persson hade. Jag har i mitt yttrande till statsrådsprotokollet ställt mig på den ståndpunkten, att jag icke är riktigt säker, om beräkningarna hålla streck. Kassans aktiva och passiva äro uppgjorda på det sättet, att säkerhetsmarginalen är mycket liten. Skulle kassan icke få dessa 4,000 kronor, skulle det innebära en kapitalförlust på 100,000 kronor, hvilket ju är ganska mycket. Hur som helst med den saken, om herr Carl Perssons förslag vinner Riksdagens bifall, kommer jag att ställas inför den frågan: Skall jag taga det belopp, herr Carl Persson vill gifva, och slå ut det på alla delägarne, eller skall jag bara låta de tjänsteårsberättigade lärarne få det? Det förefaller mig vara uppenbart, att i förra fallet de tjänsteårsberättigade lärarne skola ställa sig på den ståndpunkten att de icke vilja vara med om, att något af ersättningen för tjänsteåret kommer andra till godo än dem själfva. Hafva de andra lärarne dåliga pensionsförhållanden, får staten hjälpa upp den saken. Om jag nu måste böja mig för detta, hvad blir då följderna? Jo, antingen måste denna reform uppskjutas till oviss framtid; den skall emellertid alltid komma tillbaka, och aflösningen skall ske, men ju längre den uppskjutes, desto dyrare blir den för staten. Eller också kan jag ställa mig på den ståndpunkten, att jag tager den förbättrade pensionen för de tjänsteårsberättigade lärarne men icke för de andra. Då blir följderna, att en läroverksadjunkt får bättre pensionsförhållanden än en seminarieadjunkt; men då kunna herrarne gifva mig rätt i, att om man så ställer, lider det intet tvifvel, att staten förr eller senare kommer att få träda emellan för att jämna ut den åtskillnaden. Men, mina herrar, det är intet annat än just det som nu begäres.

Då herr Carl Persson talade om denna kassas fördelaktiga ställning och hur fördelaktigt lärarne hade det ställt i denna sak, så vill jag dock säga, att om man summerar ihop alla de aflöningsförmåner, elementarlärarne ha, och de aflöningsförmåner, som de tjänstemannakategorier ha, med hvilka elementarlärarne enligt både Kungl. Maj:ts och Riksdagens uttalade mening skola vara jämställda, lär herr Carl Persson få medge, att de sämst ställda äro elementarlärarne.

Särskildt vill jag i detta sammanhang framhålla en sak, som ligger mig synnerligen om hjärtat. Det är öfningslärares ställning. De ha icke tjänsteårsrätt. För att visa, att den tafla — om jag så får säga — som herr Carl Persson upprullade, då han talade om pensionsförhållandena, icke är så ljus, vill jag nämna, att änkan efter en teckningslärare vid högre allmänt läroverk, hvilken lärare i allmänhet är helt och hållet upptagen af sin tjänst, får 300 kronors pension. En teckningslärares vid realskola änka får 120 kronors pension, äfven om mannen varit fullt upptagen af sin tjänst. Detta kan dock icke kallas lysande, utan jag får säga, att det är mycket dåligt, och om herrarne kände sinnesstämningen hos dessa

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Ångående
ny stat för
folksköl-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

gamla öfningslärare — det är nu icke bara teckningslärare utan äfven gymnastik- och musiklärare det gäller — visste, hur deras ålders dagar förbittras vid tanken på, att de skola lämna dem, som stå dem närmast, till ekonomisk misär, när de själfva falla ifrån. så skulle herrarne icke tveka att lämna dessa 4.000 kronor.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag tror, att jag uttryckte mig så, att det borde hafva kunnat förstås, att jag icke vill betrakta den summa, som jag vill vara med att tillstyrka, såsom en ren köpeskilling, utan betrakta den som ett statsanslag. Men det får jag säga, att Riksdagen har väl icke förut ansett privilegierna så fasta, att Riksdagen skall med penningar betala för att få dem afskaffade. Ser man på prästerskapets privilegier, så gafs där ingen köpeskilling, när de afskaffades. Ser man på de adliga privilegierna, som dock hade ett ofantligt stort ekonomiskt värde, så vet jag icke, om Riksdagen anslagit ett enda tusental kronor för att få bort dem. Det är väl några af dessa adliga privilegier kvar, men dock icke af stort värde. Det går icke an att betrakta privilegier så, att de skola betalas med penningar efter en noggrant beräknad kapitalisering. Då står ju Riksdagen alldeles maktlös, då det gäller att ordna efter tidsförhållandena.

Nu har det talats om de låga pensionerna, och jag erkänner visst, att de kunna vara låga. Men om herrarne granska civilstatens änke- och pupillkassa och se på delaktighetsbeloppen där, så kunna herrarne i tusental räkna dem, som icke ha större utan lägre pensioner än dessa öfningslärares efterlevande.

Här är meningen att genom denna nya kassa sätta grundbelopp för pensionerna, innan man börjar räkna efter de löneförmåner, som i en framtid skola bestämma pensionernas storlek. Jag får därför säga, att med det belopp som här är yrkadt, det väl icke lär bli en mörk framtid för denna kassa. Blir den mörk för denna kassa, får Riksdagen träda emellan med oskäligen belopp för alla de andra pensionskassorna och med ännu större belopp än detta.

Men jag tror, att det är en faktor, som matematikerna glömt att räkna med, när de sökt erhålla detta belopp; och den är, att därigenom att rätten till tjänsteår upphäfves, lärarkåren väl också får en stor förmån. Det får väl icke förnekas, att om tjänsteåret — enligt sista beräkningen uppskattas det till $5\frac{1}{2}$ månad i genomsnitt — upphäfves, såsom meningen både efter mitt och efter utskottets förslag är, det väl är naturligt, att så snart en tjänsteinnehafvare är död, platsen blir ledig till ansökan och tillsättes jämförelsevis snart, på sin höjd inom tre månader. Sålunda får den lärare, som erhåller platsen, högre aflöning för sitt arbete därigenom, att han sköter platsen såsom ordinarie, än om han uppehölle den såsom vikarie. Detta är alltså en förmån, som genom tjänsteårets upphäfvande kommer lärarne till godo, men jag kan icke finna, att matematikerna tagit den med i beräkningen.

Skall nu denna lärarekår ställa sig så sträng, att den icke ens skall tillåta dessa öfningslärare att komma med i sin kassa, utan

att staten skall betala detta belopp, så undrar jag om den gjort sig själf en tjänst därmed. När den antydda nya löneregleringen kommer, lär väl Riksdagen ha i minnet, hur stränga dessa herrar äro mot sina kamrater öfningslärare. Jag tror knappast, att en lärarekår skall ställa sig på denna stränga rättsständpunkt ifall man så får kalla den.

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Herr Christiernson: När denna fråga var före förra gången, hade jag vid betänkandet fogat en reservation. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet begärde emellertid återremiss, och när sedan saken ånyo behandlades i utskottet, var jag icke närvarande och genom något förbiseende har jag icke blifvit antecknad. Men jag ber att få säga, att om jag varit närvarande under behandlingen, det icke hade varit något som skulle föranledt mig att frångå den mening jag hade, när frågan först behandlades under tionde hufvudtiteln. Jag får för min del säga, att om jag ser på saken, jag tycker, att återremissen är något märkvärdig, ty förslaget har faktiskt blifvit 3,000 kronor dyrare än det var, när det förelåg under tionde hufvudtiteln. Det gäller här det anslag, som förekommer sist i utskottets kläm. Riksdagen har, såsom redan anmärkts, två gånger haft frågan före och afslagit den. Jag ber att få nämna, att när förslaget är 1908 var före, den här historien skulle ha kostat 79,252 kronor; statsutskottet förordade 17,834 kronor, hvilket belopp äfven blef af Riksdagen beviljad. Några reserverter från Första kammaren ville vara med om 43,267 kronor. Sedan kom frågan före vid 1909 års riksdag; då hade den blifvit något billigare. Då begärde Kungl. Maj:t 25,633 kronor, och Riksdagen beviljade 2,873 kronor. För min del ber jag få säga, att denna fråga synes bli billigare, ju längre man skjuter upp den. Först gick den upp till nära 80,000 kronor, och har nu sjunkit, så att den rör sig om en summa mellan 25- och 30-tusen kronor. Här är det icke såsom i det där fallet, där några böcker blefvo dyrare ju längre man dröjde, utan här blir det billigare ju längre man dröjer. Särskildt betecknande är, att kassans intäkter på de fem år, som förlutit sedan utredningen 1906 och den sista nu, ökats med i rundt tal 35,000 kronor af anledning, som af herr Carl Persson anförts. Då undrar jag, om det är för mycket, om man rent af förmodar, att om saken får ligga ett par år, det skulle visa sig, att kassans ställning blir ännu bättre. Jag vill erinra om, att man beräknat en lägre ränta än den effektiva. Om man dröjer, skulle det kanske visa sig, att kassans inkomster täckte äfven det här ifrågasatta beloppet.

Hvad sedan själfva tjänsteårsrätten beträffar, som man här talar om, och sedan herr Carl Persson inskränkt frågan till att omfatta en summa af 4,569 kronor, som ju skulle vara den köpeskilling, som staten skulle betala för att de lärare, som icke ha rätt till tjänsteår, skulle få vara delägare i kassan på samma villkor som andra, vill jag säga, att när herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhåller, att det skulle bli en förlust

Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

för ämneslärares, om icke denna ersättning eller denna köpeskilling betaltes, detta väl icke är riktigt, därför att tjänsteårsrätten nu i viss mån är en lotterivinst. Är det så, att en lärare, en familjeförsörjare dör någon tid efter första maj, blir det stor vinst; ju närmare dödsfallet är april desto mindre blir vinsten på detta lotteri, och det finnes familjer som icke få någon vinst alls. Man har räknat medeltalet till $5\frac{1}{2}$ månads lön. Då frågar jag, är det icke bättre för lärarne i allmänhet att veta, att fastän deras familjer visserligen förlora denna osäkra utsikt, lön under det s. k. tjänsteåret, de likväl kunna vara säkra på, att änke- och pupillpensioner bli bättre? När man väger detta mot särskildt de skäl, som herr statsrådet framhöll, tycker jag, att det icke kan komma i fråga, att delägarna i kassan, d. v. s. ämneslärares, skola neka att gå med på denna öfverenskommelse, d. v. s. under förutsättning att staten beviljar 22,320 kronor. Detta är dock en ren utgift för staten, hur man vrider på saken så blir det i alla fall en merutgift. Under dessa förhållanden vill jag tillbakavisa talet om, att dessa lärare skola neka att gå med på en sådan öfverenskommelse. Vägra de att göra detta, göra de verkligen en dumhet. Jag ber att få erinra därom, att deras afgifter till kassan komma att förbli låga: 3 % af lönen anses tillräckligt. Statskontoret har i sitt utlåtande framhållit, att om man jämför denna kassas delägare med andra kassors, man finner att de få erlägga afsevärdt lägre afgifter. Med en afgift af 3 % skulle en elementarlärare med 4,000 kronors lön årligen få betala 120 kronor, och då kunna hans efterlevande få en pension på 900 kronor. En tjänsteman i civilstaten med samma delaktighetsbelopp får betala en årsavgift af 168 kronor, men pensionsbeloppet blir endast 800 kronor. Elementarlärares ha alltså lägre afgifter men högre pensionsbelopp. Då undrar jag, om man kan säga, att äfven om dessa 4,320 kronor icke beviljas, lärares kunna ha skäl att klaga. Då jag finner det principiellt oriktigt, att staten går med på ett dylikt köp, särskildt när det gäller en grupp af lärare, hvars familjer i pensionshänseende ha det bättre ställt än andra, skall jag tillåta mig att yrka bifall till det af herr Carl Persson gjorda yrkandet, som jag tror är ett uttryck för Andra kammarens och Riksdagens uppfattning, som ju kommit till synes genom under två olika riksdagar fattade beslut.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag vill säga det, att jag icke riktigt förstod herr Carl Perssons resonemang i så måtto, att han påstod att det skulle bli för stor vinst för lärarekåren, om tjänsteåret borttoges, därför att en sökande lärare då finge så betydligt fortare ordinarie tjänst. Det är väl en ganska osäker sak, ty om t. ex. tjänsteårsrätten inskränker sig till bara april månad för ett stjärnbhus, så inverkar det knappast någonting på den tid, inom hvilken en plats blir anslagen till ansökan ledig. Det är sålunda en osäkerhet rådande på det området såväl för den sökande läraren som för ett stjärnbhus, som skall hafva nytta af tjänsteårsberäkningen. Att det kommer att inträda en förändring, om tjänsteåret borttoges, skall

jag villigt medgifva, men jag tror icke, att herr Carl Persson eller någon annan skall kunna bevisa, att vinsten för lärarna i medeltal sedt blir så särdeles stor. Det kan kanske bli 1 eller 1 $\frac{1}{2}$ månad, och då kan det bero på, hvar under året den 1 $\frac{1}{2}$ månaden inträffar, om det skall anses vara en så utomordentligt god vinst.

Nu får jag säga, att detta är mera en bagatell, efter hvad jag förstår, och jag tror icke, att herr Carl Persson fäster så stort afseende vid detta. Jag erinrar mig ett anförande, som samme talare hade i samband med något särskildt ortstillägg åt officerare i Boden, och när jag tänker på, hvad han då uttalade af medkänsla för elementarlärarnas ganska låga aflöningsvillkor blir jag litet förvånad öfver hans yttrande angående de medel, som det här är fråga om, och deras fördelning på de olika lärarna, och att han vill afpruta den summa, som skulle gälla för sådana, hvilka icke ha tjänsteårsrätt. Herr Carl Persson förvånar sig öfver att en lärarekår kan vara så sträng och hålla så strängt på principen, att den icke vill vara med om att dela med sig åt sina fattiga kamrater; men hör nu herr Carl Persson, hvem är strängast, Carl Persson eller vi? — Vi vilja, att den summa, som det här är fråga om och som i alla fall icke är så särdeles stor, skall ökas med ett belopp, så att betalningen blir lika och rättfärdig för alla lärare. Herr Carl Persson vill, att den skall minskas, för att resultatet skall bli sämre för lärarekåren i dess helhet. Det förefaller mig verkligen, som om strängheten härvidlag låge på herr Carl Perssons sida och medkänslan och kamratkänslan på Kungl. Maj:ts sida och äfven på vår.

Herr Christiernsons resonemang med afseende å, att det skulle bli billigare, ju längre man dröjde, var mig dock absolut omöjligt att begripa, och det visade väl herr statsrådet till full evidens, för såvidt tjänsteårsrätten skall bibehållas i samma utsträckning och i samma proportion till lärareantalet, att denna summa måste ökas för nytillkommande ordinarie platser, ty proportionsvis med att lärarekåren ökas, ökas summans storlek liksom förut varit fallet. Jag kan icke tänka mig att det är herr Christiernsons mening, att Riksdagen skall ett, tu, tre ändra uppfattning i denna fråga och icke bifalla Kungl. Maj:ts framställning om ökning vid tillkomsten af nya ordinarie platser. Då blir det naturligtvis dyrare, när en gång aflösningen skall göras, det kan inte hjälpas. Jag tror därför, att det varit bäst, om Riksdagen tagit denna fråga med den afslutning, som då borde äga rum, men tagit frågan om tjänsteårs aflösning 1908. Då hade vi sparat in åtskilliga ganska dyra utredningar, ty de kosta också pengar, och den uträkning, som herr Christiernson gjorde, tror jag icke håller streck. Hufvudsaken är, enligt hvad jag kan förstå, huruvida Riksdagen anser det vara en rättfärdig sak eller ej att på sätt Kungl. Maj:t föreslagit bistå de sämst aflönade lärarna, nämligen öfningslärarna, i deras omsorg om sina efterlevande, och göra detta med en något frikostigare hand än herrar Carl Persson och Christiernson, som vilja minska möjligheten för de sämst aflönade lärarna vid våra läroverk att sörja för sina efterlevande. För min del vill jag uttala den allra innerligaste och lifvigaste önskan, att kammaren här-

*Angående
ny stat för
folkskoi-
lärnarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Angående
ny stat för
folkskol-
lärnarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

vidlag måtte följa utskottet och Kungl. Maj:t. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thylander: Herr talman! I utskottet har jag biträdt den mening, hvartill utskottet kommit, och jag har gjort det efter ett sorgfälligt studium af den kungliga propositionen. Nu ha emellertid såväl herr Carl Persson som herr Christierson medgifvit, att den egentliga köpeskillingen kunna de väl vara med om, men däremot vilja de icke, att den rätt stora grupp af lärare, som ej ha rättighet att räkna tjänsteår, skulle få någon ersättning. För min del får jag säga, att det vid ärendets behandling i utskottet varit ett mycket viktigt motiv för mig att vara med om den kungliga propositionen, ty denna grupp af lärare har det icke så synnerligen väl ställt; de behöfva mycket väl denna lilla ökning, och jag kan icke förstå, att kammaren, om den vill vara med om att bifalla köpeskillingen 22,320 kronor, samtidigt skulle vilja ge en knuff åt dessa olyckligt ställda lärare, som icke ha rätt till tjänstårsberäkning, genom att säga att de icke få något. I likhet med den föregående ärade talaren vill jag vädja till kammarens känsla och jag hemställer därför, huruvida icke kammaren, då den nu är villig att lämna dessa 22,320 kronor, borde lämna äfven det belopp af 4,569 kronor, som Kungl. Maj:t föreslagit, och som har afseende på de icke tjänstårsberättigade delägarna i denna kassa. Som Första kammaren har bifallit Kungl. Maj:ts förslag, skulle man härigenom undvika en gemensam votering i denna fråga.

Beträffande det belopp af 3,000 kronor, som kommit till såsom ett påbröd i den kungliga propositionen, vill jag framhålla, att det innebär icke någon ökning af den summa, som Kungl. Maj:t begär på den punkt, hvarom nu är fråga, utan endast ett bidrag till förvaltningskostnaderna i den pensionsinrättning, som har att förvalta alla dessa läraregruppers pensioner, och jag anser, att dessa 3,000 kronor äro synnerligen väl behöfliga för att hjälpa till att täcka utgifterna för pensionsinrättningens förvaltning. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Vahlquist, Mallmin, Svensson* i Skyllberg och *Neiglick*.

Herr Persson i Stallerhult: Jag har redan yttrat, att är det bara fråga om att öfva barmhärtighet, så är jag lika barmhärtig som någon af de herrar, som yttrat sig. Men man måste tänka på, att, om man godkänner hvad som här är föreslaget, så är det naturligt, att Riksdagen måste visa samma barmhärtighet, då det är fråga om andra änke- och barnpensioner. Ty de öfriga kassorna, som jag räknat upp, och flera till, befinna sig i ett mycket sämre predikament än denna, och i de öfriga kassorna finnes icke någon särskild begynnelsepension, utan där grundar sig pensionsrätten endast på löneförmånerna. Denna kassa intager sålunda en förmånligare ställning, och det tror jag den fortfarande skulle komma att göra, äfven

om mitt förslag bifölles. Då det talas så mycket om dessa tjänstär, och att det är en förmån för änkor och barn efter lärarne, som komma i åtnjutande af detsamma, så synes det mig, som om utredningsmännen själfva motivera ikull den åsikten. Vi få komma ihåg, att det är också en tredje part, som har att göra med detta. Här står på sidan 56: »Se vi först på tjänstärrens utsträckning, finna vi, att den tillkommer ämneslärare vid allmänna läroverk men icke öfningslärare vid samma läroverk. ej heller lärare vid seminarier och tekniska läroanstalter eller öfriga delägare i kassan, men icke ens alla ämneslärare vid de allmänna läroverken komma för sina efterlevande i åtnjutande af denna förmån utan endast de, som aflida, medan de äro i tjänst.

En pensionerad lärare har ingen tjänstärrett. Däremot kan det inträffa, att denna förmån kommer tillgodo personer, som stå alldeles utom lärarekåren. Om en i tjänst varande ämneslärare vid allmänt läroverk affider såsom ungarl eller barnlös änkan, uppbär nämligen hans stärbhus, vare sig det består af aflägsna släktingar, borge-närer eller eljes lärarekåren ovidkommande personer, inkomsten af tjänstären.»

Således finnes det äfven andra parter, som äro inblandade i detta, och när så är, kan man icke säga, att Riksdagen varit för sträng, om den aflöser detta tjänstär med endast de beräknade 22,320 kronor men icke anslår 4,569 kronor för de icke tjänstärberättigade öfningslärarna. Jag anser, att med detta, som jag läst upp, ha lärarna själfva gifvit på hand, att det icke alltid är deras änkor och barn, som komma i åtnjutande af de förmåner, som tjänstärretten medför. Hvad beträffar den antydning som gjorts, att lärarekåren hädanefter kommer att tillträda sina tjänster tidigare, så har jag räknat med samma siffror, som vederbörande sakkunniga gjort, och då lär jag väl stå på säker grund. De ha räknat med 5¹/₂ månad, men om det nu icke är 5¹/₂ månad, så ha de väl orätt äfven på denna punkt.

Herr Christierson: Då herr Starbäck som ett vägande argument gentemot mig framhöll, att det varit bättre, om vi hade tagit förslaget 1908, emedan vi därigenom sluppit kostsamma utredningar, så vill jag erinra om, att bankoutskottet säger på sidan 69 i sitt utlåtande nr 18 följande: »Jämföres kassans ofvan beräknade ställning vid 1910 års början med dess under samma förutsättningar beräknade ställning vid 1906 års början befundes kassan under mellantiden hafva så förbättrats, att ett af 1908 års Riksdag äskadt årligt bidrag å 35,785 kronor nu kunnat för nämnda ombildning undvaras».

Ja, nog bruka kommittéutredningar vara dyra, men icke tror jag, att utredningskostnaderna gått upp till så stort belopp, att de uppväga en årlig summa af 35,785 kronor. Nog har det blifvit billigare att vänta, och det är min fulla öfvertygelse, att det blir också billigare, om vi vänta ytterligare och endast i den mån, som herr Carl Persson antydt, gifva vårt bifall åt Kungl. Maj:ts förslag.

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärnarnas
pensionsin-
rättning m. m.*
(Forts.)

Angående
ny stat för
folkskol-
lärarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

Herr Vahlquist: Herr talman! Såsom af utskottets utlåtande framgår, har utskottet för egen del icke sagt många ord rörande denna sak. Utskottet har nämligen funnit sig öfvertygad af de skäl, som framlagts i den kungliga propositionen. När vi hört, hurusom herr statsrådet nu ytterligare klargjort dessa skäl, synes det mig, att man icke borde vara rädd för att bifalla utskottets förslag i dess helhet. Herr Carl Persson har i hufvudsak tillstyrkt utskottets förslag. Det gäller nu endast ett belopp af omkring 4,000 kronor, och det har redan framhållits, att rena barmhärtighetsskäl härvidlag borde få göra sig gällande. Nu talar man om, att konsekvenserna skulle vara så farliga, om utskottets förslag bifölles. Men det vågar jag säga, att då som i detta fall verkligen barmhärtighetsskäl förefinnas, så är jag för min del icke rädd för konsekvenserna, ty när helst sådana skäl äro till finnandes, och Riksdagen öfverhufvud taget har någon skyldighet att träda hjälpande emellan, så anser jag, att Riksdagen också bör göra detta. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thylander: Man säger sig frukta konsekvenserna af bifall till Kungl. Maj:ts förslag, men fråga är, huruvida icke dessa konsekvenser komma utan att behöfva någon sådan påtryckning, som här i fråga. Jag ber att få erinra om, att från olika grupper af pensionstagare, hvilka icke varit delaktiga i någon änke- och pupillkassa, framställningar gång efter annan ha inkommit om sådan pension, och det kan hända, att denna ström af framställningar blir så stark, att denna fråga förr eller senare måste ordnas i sin helhet, så att pensionen blir familjepension, ty förr lär icke Riksdagen få frid och ro för denna sak.

Jag kan icke se, att dessa konsekvenser skulle bli så farliga, och därför ber jag att få vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på bifall till samma hemställan med den af herr Persson i Stallerhult under öfverläggningen föreslagna ändring däruti; och förklarade herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 1:o) af utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den af herr Persson i Stallerhult föreslagna ändring däri.

Omröstningen utvisade 101 ja och 93 nej; vid hvilken utgång kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2:o).

Sedan *första stycket* blifvit uppläst, anförde

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag vågar begära ordet äfven vid denna punkt för att framställa ett yrkande.

Här är fråga om staten för folkskollärarnas pensionsinrättnings såväl direktions som tjänstemän. Löneregleringskommittén har haft denna fråga under utredning, och i utskottets betänkande finnes intaget åtskilligt af hvad kommittén i frågan anført. Om man ser på de löner, som här äro föreslagna, så finner man, att åtskilliga ändringar äro vidtagna i löneregleringskommitténs förslag. Jag skall emellertid hålla mig endast till direktionsens ordförandes och ledamöters löner. Kommittén föreslog lönen för ordföranden till 2,500 kronor och för hvar och en af ledamöterna till 2,000 kronor. Här äro de höjda, ordförandens med 500 kronor och hvarje ledamots med 400 kronor. Det vill emellertid synas mig, som om dessa förtroendeuppdrag skulle vara tillräckligt högt aflönade med de af kommittén föreslagna beloppen. Det är att märka, att löneregleringskommittén, när den behandlade denna lönestat, hade en aning om, att denna inrättning skulle få några fler kassor att förvalta än för närvarande, och därför uppställde kommittén, när den satte ordförandens och ledamöternas i direktionen lön till 2,500 och 2,000 kronor, det förbehållet, att äfven för den händelse inrättningens förvaltning komme att utsträckas till ytterligare en eller annan ny pensionsanstalt, detta icke borde få föranleda någon höjning i de föreslagna arvodena. Nu är att märka, att detta kommitténs utlåtande afgafs i slutet af förra året. Efter dess afgifvande blef ytterligare en kassa tillagd denna inrättning. Trots det uttalande, som jag nyss citerade, beslöts det då, den 3 februari, af Kungl. Maj:t, att direktionsens ordförande skulle få ytterligare 300 kronor och hvarje ledamot ytterligare 225 kronor. Därigenom har ordförandens nuvarande lön kommit upp till 2,650 kronor och ledamöternas till 2,075 kronor. Nu heter det i det kungl. förslaget, att det är nödvändigt att åter höja dessa löner, trots det de höjdes den 3 februari. Jag undrar, om man bör sätta så höga arvoden för förtroendeuppdrag af denna art. Vi veta ju, att de kunna förenas både med ordinarie statstjänst och åtskilliga andra arbetsamma uppdrag, och vi veta ock, att af de nuvarande innehafvarna af dessa uppdrag en har statstjänst af tredje graden och en både statstjänst och åtskilliga andra kräfvande förtroendeuppdrag. Jag för min del håller alldeles bestämdt före att det skulle vara tillräckligt om man i detta fall följde kommitténs förslag till arvodesbelopp.

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

Jag vill erinra om, att Riksdagen för icke många dagar sedan fastställde arfvoden för ordföranden och ledamöterna i en annan liknande direktion, nämligen postsparbankens. Där satte man arfvodet för ordföranden till 2,000 kronor — det fanns emellertid en reservation, som gick ut på att ordförandeplatsen vore tillräckligt aflönad med 1,200 kronor — och för hvarje ledamot till 600 kronor. Här har kommittén föreslagit 2,000 kronor till hvar ledamot, och utskottet tillstyrker 2,400 kronor. Det kan väl icke vara rimligt.

Nu är det att märka, att denna sak icke kan inverka på den fråga, om hvilken vi nyss voterat och således hvarken gagna eller skada änke- och pupillkassorna. Här böra sålunda barmhärtighets-skäl icke få inverka på kammarens beslut, utan här tycker jag, att man skall räkna ordentligt, och då anser jag, att ett arfvode af 2,500 kronor för ordföranden och 2,000 kronor för hvarje ledamot är en fullt tillräcklig ersättning för deras uppdrag.

Jag ber sålunda, herr talman, att det föredragna stycket godkännes med den ändring, att i staten, som återfinnes på sidan 76, ordförandens arfvode sättes till 2,500 kronor och de båda direktionsledamöternas till hvardera 2,000 kronor, samt att slutsumman ändras på det sätt som häraf blir en följd.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få göra några erinringar till den föregående ärade talarens anförande.

Jag vill då först nämna, att folkskollärares pensionsinrättning ursprungligen icke hade någon annan funktion än den, som angifves genom själfva namnet. När sedermera nya tjänstemannakårer fått sina pensionsfrågor reglerade, har den ena kåren efter den andra i pensionshänseende lagts under denna styrelse, så att folkskollärares pensionsinrättning nu handhar icke blott folkskollärares pensionering, utan äfven folkskollärares änke- och pupillkassa, elementarlärares änke- och pupillkassa, småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, lasaretsläkarnas pensionskassa, döfstumlärares pensionsanstalt och flickskollärarinnornas pensionsanstalt. När nu dessa kassar, den ena efter den andra, successivt lagts under pensionsinrättningen, så har man som ersättning för det ökade arbetet för hvarje gång lämnat en liten förhöjning i ledamöternas af direktionen och tjänstemännens arfvoden. Nu är det snart nya grupper att förvänta, som komma att läggas under denna kassa. Jag vill nämna extra provinsialläkarnas pensionskassa, vidare pensionsinrättningen för lärarepersonalen vid de kommunala mellanskolorna, för slöjdlärares vid folk- och småskolor äfvensom vid särskilda slöjdsolor och slutligen för lärarepersonalen vid statsunderstödda sinnesslöjanstalter. Samtliga dessa kårers pensionskassar komma under nästa och de därpå följande åren att läggas under folkskollärares pensionsinrättning. Nu har man i den kungliga propositionen tänkt bryta med det gamla systemet, hvilket som sagdt bestod däri, att så snart en ny kassa kom till, ökade man lönerna. Nu ha lönerna tagits till så, att de skola räcka för en tid framåt, äfven om någon ny kassa skulle komma till, och skulle det visa sig,

att för många kassor komma till, bör man rätta saken på det sättet, att man anställer nya tjänstemän i stället för att höja lönerna. Däremot kan man icke öka styrelseledamöternas antal. Därför böra arfvodena för styrelseledamöterna vara så pass tilltagna, att man, när nya kassor komma till, hvilket mycket snart blir fallet, slipper att för hvarje kassa öka arfvodena. Det är gifvet, att arfvodena böra vara så tilltagna, att de räcka för en afsevärd tid framåt. Nu är arfvodet för ordföranden 2,650 kronor. Redan 1908 föreslog statskontoret, att det skulle höjas till 3,000 kronor. Under det Kungl. Maj:t vill höja arfvodet, så att det räcker en lång tid framåt, vill herr Carl Persson sänka arfvodet. På samma sätt är det med ledamöternas arfvoden. De utgå nu med 2,075 kronor, statskontoret har föreslagit, att de skulle höjas till 2,400 kronor, och Kungl. Maj:t föreslår 2,400 kronor, men herr Carl Persson vill sänka arfvodena, allt under det han framhåller, äfven han, att de böra tagas till så, att de räcka en afsevärd tid framåt. Herr Carl Persson stöder sig på lönerogleringskommittén, men af hvad han anfört finner man, att han icke har något så starkt stöd hos denna kommitté. Denna afgaf sitt förslag, innan den stora och krångliga kassan, flickskollärarinnornas pensionskassa, kom till. Då voro arfvodena för ledamöterna 1,850 kronor, och det var rimligt, att kommittén ville höja den till 2,000 kronor. Nu äro arfvodena 2,075 kronor, och då kan det icke vara rimligt att gå tillbaka till 2,000 kronor.

Jag vill med anledning af jämförelsen med postsparbanken och andra sådana kassor framhålla ett par saker till. Såsom herrarna hörde af de många namnen, är det många olika kassor, som ingå i den nu förevarande. Den, som är något inne i pensionsförhållandena, vet, hur krångligt det är att känna till dessa kassor. På grund af historiska och andra förhandenvarande förhållanden blir det en hel liten vetenskap att känna till dem alla — de skulle bli 12—13 stycken. — Det fordras därför, att de personer, som ha dem om hand, känna till alla dessa saker, de böra ha erfarenhet, vana och kunskap på detta område. Vidare är det fråga om en betydande medelsförvaltning. Jag vill blott erinra om att fonderna tillsammans uppgå till 35 miljoner kronor. Styrelsens ledamöter äro ansvariga för förvaltningen af alla dessa medel. Det är därför uppenbart, att styrelsen måste bestå af dugligt och kvalificerad folk. Det är med hänsyn till detta och med hänsyn till de väntade ökade göromålen, som jag anser, att arfvodena böra tagas till så, att de räcka för framtiden, hvilket ju också herr Carl Persson sagt, att han i princip går med på. Jag kan nu icke säga, att 2,400 kronor är precis den rätta siffran. Den är föreslagen af statskontoret och accepterad af direktionen och af utskottet. Jag kan icke bevisa att den är riktig, men jag påstår, att den siffra, som herr Carl Persson föreslagit, är oriktig; det är bara detta, jag velat säga.

Herr Persson i Stallerhult: När det är fråga om siffror, kan man tvista om hvilken som är den rätta, och man kan i detta föreliggande fall säga, att hvarken den ena eller den andra är riktig

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Angående
ny stat för
folkskol-
lära-
rarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

utan blott tagen på en höft. Men jag kan icke underlåta säga, att när Kungl. Maj:t den 3 februari i år behagade höja arfvodet för ordföranden i direktionen med 300 kronor och för hvarje ledamot med 225, och den 7 april, sålunda blott ett par månader därefter, föreslår en ytterligare ökning af 350 resp. 225 kronor. är det icke särdeles stor säkerhet för att man här träffat den rätta siffran. Och hvad är anledningen till den Riksdagens skrivelse, som föranlett regleringen af denna pensionskassa? Jo, att Kungl. Maj:t för hvarje kassa, som lämnats till förvaltning af folkskolläraernas pensionsinrättning, afsätter en viss summa till förvaltningen att fördelas mellan ordföranden och ledamöterna af direktionen. Det blef till sist åtskilliga kassor, som förvaltades af pensionsinrättningen. När statsutskottet, som förut haft detta ärende om hand, fann, hur många man plockat dit, ansåg utskottet, att betalningen icke stod i harmoni med de öfriga förtroendeuppgifterna. I sin skrivelse framhöll Riksdagen, att den ville hafva löneregleringen sådan, att man kunde veta, hur mycket arfvodena skulle gå till, och att man icke skulle på det sättet lämna ut den ena summan efter den andra. På detta sätt har man kommit upp till 2,075 kronor i stället för 1,850 kronor.

Jag undrar, om styrelseledamöterna ens hunnit uppbära det högre arfvodet af 2,075 kronor, som beviljades den 3 februari, och i alla händelser kunna de väl icke hafva gjort detta mer än högst ett par månader. Hela denna omreglering afser att fixera de löner, som direktionsmedlemmarna böra komma i åtnjutande af för pensionsinrättningens skötsel och förvaltning, så att dessa icke såsom hittills erhålla det ena arfvodet efter det andra för hvarje nytillkommen pensionskassa. Och då lönerna äro i mitt förslag så pass väl tillmätta som de äro, och då ju som jag nämnde en ledamot tillika kan inneha tredje gradens tjänst, så anser jag, att jag i allt fall bör vidhålla mitt yrkande. som jag hoppas måtte vinna kammarens bifall.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman, mina herrar! Ja, hvad som kan vara lämpliga arfvoden i ena eller andra fallet, därom kan man tvista i det oändliga. På samma gång som jag ber att få på de af herr statsrådet anförda skälen yrka bifall till utskottets förslag, vill jag särskildt framhålla, att den totala kostnaden för dessa stora kassors förvaltning icke är orimlig och oskälig. Om man verkligen vill hafva dugande folk, som ägna sig åt uppdraget, så tror jag man kan säga, att de föreslagna arfvodena äro ganska måttliga.

Jag ber, som sagdt, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Christierson: Jag beklagar, att jag icke var med i utskottet vid behandlingen af detta ärende, ty jag får säga, att här om någonsin hade jag haft anledning att framhålla, hurusom Kungl. Maj:t går något för långt. Löneregleringskommittén afgaf sitt förslag i juli månad 1910, och då slutade detta förslag på en lönestat här af 45,100 kronor. När Kungl. Maj:t nu kommer in till Riks-

dagen med sin proposition, har Kungl. Maj:t lyckats drifva upp löne-
staten till en summa 53,200 kronor. Jag bestrider, att man vid läs-
ningen af detta ärende verkligen kan finna några sakliga motiv för
en så pass stor höjning; det är ju dock 8,100 kronor, hvarmed
Konungens ansvarige minister behagat öka denna lönestat.

Men då nu striden hufvudsakligen tycks komma att stå om
direktionens arfvode, så vill jag också inskränka mig till den saken.
Jag ber härvid att ytterligare få understryka, hvad herr Carl Pers-
son framhöll, nämligen att arfvodet för direktionens ordförande för
ett par tre månader tillbaka utgjorde 2,350 kronor, och att löne-
regleringskommittén, som afgaf sitt betänkande på sommaren i fjol,
därvid föreslog för denne en lön af 2,500 kronor. Sedan går Kungl.
Maj:t och ökar utan vidare arfvodet för direktionens medlemmar, så
att detta för ordföranden nu kommer upp till 2,650 kronor. Jag
skulle vilja fråga herr ecklesiastikministern, hvad han kallar ett dylikt
handlingssätt. Då man har löneruleringskommitténs betänkande och
detta skall komma in till Riksdagen, så tager man under mellan-
tiden — icke stort mer än ett halft år, sedan betänkandet afgafs —
och föregriper så att säga händelserna genom att utan vidare bevilja
ett tillägg af 300 kronor till ordföranden och 225 kronor till hvar
och en af direktionens medlemmar, hvarigenom arfvodena komma att
väsentligt öfverstiga den summa, som löneruleringskommittén före-
slagit. Jag undrar om dessa herrar, som sitta i direktionen, skulle
hafva afgått, om statsrådet sagt till dem: ja, ni få vara goda och
tillsvidare sköta den nya pensionskassan utan extra tillägg i arfvodet,
därför att hela lönefrågan kommer inför Riksdagen, och jag kan
naturligtvis *nu* icke bevilja någon ökning. Jag tror, att dessa herrar
hade med tacksamhet behållit sina platser med de gamla arfvodena.

Det har framhållits här, att chefen för postsparbanken skulle
ha 2,000 kronor: jag opponerade mig häremot — ja det var icke
bara *min* något sparsamma synvinkel, som gjorde sig gällande, utan
det fanns äfven andra i utskottet, som hade samma mening — och
ansåg, att 1,200 kronor vore den lön, som rätteligen borde bestä-
mas. När man nu gör en jämförelse härvidlag och sålunda utgår
därifrån, att 2,000 kronor vore den högsta lön, som i nu åsyftade
fall borde komma i fråga, så ställer denna jämförelse sig ganska
belysande, då man nu här vill bevilja *direktionsledamöterna* i en
pensionskassa 2,500 kronor, såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Med-
lemmarna af riksbanksstyrelsen, som icke inneha någon särskild
funktion, aflönas med 4,000 kronor, och jag undrar, om det kan vara
någon anledning att sätta detta belopp — om man vill jämföra det
— ens en gång till hälften af arfvodet till de riksbanksfullmäktige,
som icke äro direktörer i banken. Gör man vidare denna jämförelse
med riksgäldsfullmäktiges löner, så tror jag, att man skall finna
denna summa, som här föreslagits, vara oproportionerligt hög, och
jag för min del kan icke säga annat, än att det är ett slöseri, som här
gör sig gällande. Vill man sedan se saken litet personligt, som en
föregående talare, herr Carl Persson, gjort, så kommer man verk-
ligen till den uppfattningen, att ordinarie statstjänst icke är värd

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärares
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Angående
ny stat för
folkskol-
lärarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

att inneha, såvida man kan få några dylika förordnanden, som sammanlagdt gifva mångdubbelt.

Nu är det sant, att kassan är mera omfattande, än den varit från början. Men jag tillåter mig bestrida, att det är riktigt, som herr statsrådet påstår, eller att direktionens medlemmar därigenom fått sin arbetsbörd i hög grad ökad. Det finns dock en rad tjänstemän, och därför är det nog ofta så — man behöfver i detta fall icke gå mer än hvar och en till sig själf — att man låter dessa tjänstemän göra det mesta arbetet, när man sitter i direktionen. Direktionen kommer tillsammans en och annan gång och konfirmerar i regel tjänstemännens förslag och utredningar, och om direktionen är något så när kritiskt anlagd, så kan det ju hända, att den gör en del nyttiga ändringar. Men jag bestrider, att förvaltningen af denna pensionskassa, äfven om den ökas med 3, 4, 5 nya pensionsafdelningar, är sådan, att direktionens medlemmar kunna med skäl känna sig dåligt ersatta, om ordföranden erhåller 2,500 kronor och de öfriga ledamöterna 2,000 kronor. Vi kunna gå till oss själfva och betänka, att vi dock äro här i Riksdagen under nära fem månader och få nöja oss med 1,200 kronor, och jag tror, att när det är fråga om att öfvervaka en dylik kassa för ett lönebelopp, som är afsevärdt högre än det, som det anses, att en riksdagsman bör ha, vederbörande icke ha något skäl att beklaga sig.

Då det icke här är möjligt att spara så mycket, som det borde sparas, så ber jag att få vädja till kammaren, att vi böra spara i den mån det låter sig göra, och det göra vi genom att nedsätta dessa arfvoden, icke nedsätta dem på det sätt, som herr statsrådet påstod att vi ville göra, utan så, att det i alla händelser blir en höjning i jämförelse med de förutvarande lönerna. Och ett begränsande af lönerna på detta sätt hade också kommit till stånd, om icke Kungl. Maj:t sprungit i väg i ogjordt väder och föreslagit dessa något väl afrundade belopp. Statskontorets skäl för höjning var den »allmänna prisstegringen» på lefnadsomkostnadernas område. Men det är ju icke meningen, att ifrågavarande personer skola ha sin utkomst utslutande från detta håll, och då kan den allmänna prisstegringen såsom ett argument härvidlag tagas bort ur denna diskussion. Man bör anlägga en annan synpunkt vid bestämmandet af sin ställning till frågan, och då tror jag icke, att ett arvode af 2,500 kronor till ordföranden och 2,000 kronor till ledamöterna skall befinnas vara för knappt tilltagen.

Jag ber att få yrka bifall till det af herr Carl Persson framlagda förslaget.

Sedan öfverläggningen nu förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels bifall därtill med den ändring, som under öfverläggningen föreslagits af herr Persson i Stallerhult; och ansåg herr talmannen den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Emellertid begärdes votering; och blef i anledning däraf följande omröstningsproposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 2:o) första stycket af utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den af herr Persson i Stallerhult föreslagna ändring däri.

Voteringen utföll med 20 ja mot 165 nej; vid hvilken utgång kammaren bifallit utskottets hemställan med den af herr Persson i Stallerhult däruti föreslagna ändringen.

Andra och tredje stycket.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af *fjärde stycket* yttrade

Herr Christiernson: Herr talman! Kammaren har ju förut i dag, visserligen med knapp majoritet, visat sin frikostighet genom att bevilja medel dels för affösande af tjänstårsprivilegierna och dels genom att göra alla lärare, som icke ha detta privilegium, delaktiga af förmånerna. Men här i denna punkt hemställles, att statsbidraget till *förvaltning* af denna pensionskassa skall ökas med 3,000 kronor. Nu vill jag bara erinra om, att genom det nyss fattade beslutet har ju i någon mån en besparing gjorts, genom att förvaltningskostnaderna ha nedbringats. Då jag dessutom icke kan se att det förefinnes något skäl för staten att öka sitt bidrag, utan att det bör utgå af kassan utan sådan höjning, så tillåter jag mig, herr talman, att i detta stycke yrka afslag på Kungl. Maj:ts och utskottets framställning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Lindström: Herr talman, mina herrar! Den här siffran är grundad på de beräkningar, som gjorts för att genomföra förslaget i dess ursprungliga skick, och då behöfdes 3,000 kronor. Nu vill det förefalla mig, som om det riktiga här skulle vara, att man nedprutade denna summa, 3,000 kronor, med det belopp, som blifvit besparadt genom det beslut, kammaren nyss fattat, nämligen 1,300 kronor.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Folkskollärarnas pensionsinrättning har ju åtagit sig förvaltningen af alla dessa pensionskassar, som ligga under deras arbete. Härför åtnjuter denna folkskollärarnas pensionsinrättning ersättning med ett visst belopp

*Angående
ny stat för
folkskol-
lärarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Angående
ny stat för
folkskol-
lära-
rarnas
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)

från hvarje kassa, som den förvaltar. Hittills har utaf de 115.000 kronor, som utaf statsmedel varit anslagna till elementarlära-
rarnas änke- och pupillkassa, anvisats ett belopp af 5,000 kronor såsom förvaltningsbidrag, och dessa 5,000 kronor ha sålunda öfverförts såsom en utgift från elementarlära-
rarnas änke- och pupillkassa och som en inkomst till folkskollära-
rarnas pensionsinrättning. På liknande sätt är det för hvarje kassa, som förvaltas af sistnämnda inrättning.

Nu, när förvaltningskostnaderna blifvit högre, är det naturligt, att folkskollära-
rarnas pensionsinrättning också skall ha ersättning från de öfriga kassor, som de förvalta, med något högre belopp, och det finnes en utredning i den kungliga propositionen, med hur stort belopp de kassor, som för närvarande förvaltas, skulle bidra till denna ökning. Så t. ex. skulle folkskollära-
rarnas änke- och pupillkassa här-
efter få tillskjuta en ökning af 4,185 kronor och elementarlära-
rarnas änke- och pupillkassa skulle utöfver de 5,000 kronor, som de förut betalat, få betala 2.785.

Kungl. Maj:t och utskottet ha nu utgått från den förutsätt-
ningen, att statsverket skall betala hela förvaltningskostnaden, men jag frågar: hvar har statsverket åtagit sig det? Det är väl kassan, som får statsbidrag för att uppfylla sina förpliktelser och sålunda också är skyldig att vidkännas de utgifter, som måste göras för förvaltningen, som skall betala det. Men icke kan man fastslå, att statsverket ensamt, hvilken siffra än Kungl. Maj:t anser sig berättigad att bestämma för den ena eller andra kassans förvaltning, genast skall vara beredt att fylla detta belopp, utan det får väl kassan göra. Och när nu Riksdagen och Andra kammaren genom votering med några få rösters majoritet tillstyrkt bifall till den förhöjning, hvarigenom kassan äfven för de icke tjänsteårsberättigade personerna fick ett anslag, så att de få de förmåner, som enligt de nya grunderna tillerkännas dem, är det väl naturligt, att här icke kan åbe-
ropas någon olikhet, utan här måste kassan själf tillsläppa summan i sin helhet. Jag undrar, huruvida det är möjligt, att statsverket här skall följa utskottets förslag i denna del och med 3,000 kronor öka på anslaget till en kassa, som är så gynnsamt ställd och som genom det anslag, som nyss i dag beviljats, kommit i ännu bättre ställning och fått förmåner, som ingen annan kassa har. Det skulle förundra mig, om Andra kammaren nu ville gå med på, att stats-
verket skulle härvidlag få ytterligare betala ett med 3,000 kronor ökad förvaltningsbidrag.

Såsom staterna nu äro uppgjorda, är tydligen en uppdelning här gjord, ty det står, att 110,000 kronor gå till kassan och 5,000 kronor äro bidrag till förvaltningskostnaderna. Nu är emellertid förhållandet, att i det stycke, som nu är föredraget, står, att denna särindelning i staten skulle uteslutas, och det har jag icke någonting emot att så sker, och att endast totalsumman upptages, men då skulle jag vilja hemställa till kammaren och framställa det yrkandet, att detta stycke afslås, i hvad det afser de 3,000 kronorna. Jag ber sålunda, herr talman, att få framställa detta yrkande.

Herr Thylander: Jag skall be att få föreslå, att summan 3,000 kronor minskas med 1,300, d. v. s. till 1,700 kronor.

*Angående
ny stat för
folkkol-
lärnans
pensionsin-
rättning m. m.
(Forts.)*

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till nämnda hemställan utom i hvad anginge den föreslagna höjningen af anslaget, samt 3:o bifall till samma hemställan med den af herr Thylander föreslagna ändring däri; och fattade kammaren beslut i enlighet med den under 2:o angifna propositionen.

Femte stycket.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter yttrade

Herr Christiernson: Med hänsyn till de förändringar, kammaren här beslutat, hemställer jag, att vederbörliga jämkningar i fråga om slutsummorna måtte vidtagas.

I anledning häraf anförde

Herr talmannen: Detta är en sak, som utskottet har att vidtaga sedermera och beräkna, hur det kommer att ställa sig. Det är utskottets plikt att göra de jämkningar efteråt, som kunna komma att erfordras på grund af de beslut kammaren fattat.

För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten på, att i sjätte punkten utskottet endast lämnar en upplysning.

Kammarens ledamöter åtskildes härupå kl. 4.39 e. m. för att åter samlas kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem:

Per Cronvall.